Memlüklerde Siyer Yazıcılığı

İbnü'd-Devâdârî Örneği

Elif Dağtekin

SAMER
KSÜ Siyer-i Nebî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Memlüklerde Siyer Yazıcılığı

—İbnü'd-Devâdârî Örneği —

Elif Dağtekin

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
SAMER

Kitap Adı	:	Memlüklerde Siyer Yazıcılığı —İbnü'd-Devâdârî Örneği
Yazar	:	Elif Dağtekin
ISBN	:	978-975-6497-63-0
SAMER Yayınları	:	33
Editör	:	Prof. Dr. Fatih Yahya Ayaz
Dizgi	:	SAMER
Kapak	:	SAMER
Genel Yayın Yönetmeni	:	Doç. Dr. Feyza Betül Köse

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER Yayınları

Adres : KSÜ Avşar Kampüsü

Onikişubat/Kahramanmaraş

İletişim : 0344 300 47 59

e-posta : samer@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş-2020

Bu kitap, "Türk Memlükler Döneminde Siyer Yazıcılığı İbnü'd-Devâdârî (ö. 736/1336'dan sonra) Örneği (1250-1382)" adlı yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş yayım halidir.

İÇİNDEKİLER

— İKİNCİ BÖLÜM —

ed-DÜRRÜ'S-SEMÎN'İN DÖNEMDEKİ BAZI SİYER ESERLERİ İLE MUKAYESESİ: İBN SEYYİDÜNNÂS VE ZEHEBÎ ÖRNEKLERİ

ÖNSÖZ

Memlükler en büyük Müslüman Türk devletinden biri olarak kabul edilir. Yaklaşık iki buçuk asır Şam, Hicaz ve Mısır'a hâkim olmuşlardır. Sultanların menşei veya askerî eğitimlerini aldıkları yere göre Türk ve Çerkez ya da Bahrî ve Burcî Memlükler şeklinde iki döneme ayrılmışlardır. Memlükler Moğolları Aynicâlût Savaşı (658/1260) ile yenmiş, Haçlılara karşı başarılı bir strateji uygulamış, onları bölgeden uzaklaştırmıştır. İslâm dünyasının hâmisi olmuş ve Haremeyn hizmetinde bulunmuşlardır. İstikrarlı yönetim anlayışları ve kurmuş oldukları askerî sistem sayesinde Doğu ve Batı'dan iltica eden âlimleri himaye ederek, İslâm medeniyetinin korunmasında önemli katkılar sağlamışlardır. Memlükler dönemindeki eserler ve tarihçiler Osmanlı Devleti ilmî yapısını da etkilemiştir.

Memlükler söz konusu nedenlerden dolayı genel olarak Dünya tarihi özelde ise İslâm tarihi açısından büyük öneme sahiptir. Ancak ülkemizde bu devlet hakkında ilmî çalışmalar nispeten azdır. Bununla birlikte son zamanlarda bu eksikliğin farkına varıldığı ve Memlükler dönemiyle ilgili çeşitli ilmî faaliyetler düzenlendiği ifade edilmelidir. Dolayısıyla Memlük Devleti'yle alâkalı çalışmaların yapılması bu devleti daha yakından tanımamıza imkân sağlayacaktır. Bu bağlamda biz siyer yazıcılığının anlaşılması amacıyla çeşitli açılardan bu dönemdeki siyer ilmini ele almaya çalıştık. Bu çerçevede İbnü'd-Devâdârî'nin *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* adlı genel tarih eserinin üçüncü cildi *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâʾi'r-râşidîn* çalışma konusu olarak seçilmiştir. Bahsi geçen üçüncü

cildin Hz. Peygamber'in hayatına ayrılan kısmı dönemin siyer yazıcılığı hakkında bilgi vermesi bakımından önem arz etmektedir.

Memlükler dönemindeki siyer yazıcılığının tanınmasına dair gayretlerden ibaret olan bu çalışmaya değerlendirme ve mukayesede kolaylık sağlaması bakımından Türk/Bahrî Memlükler dönemiyle sınırlandırılmıştır. Bu dönemden İbnü'd-Devâdârî'nin seçilme sebebi ise hem Bahrî Memlükler döneminin Türk ümerasından birinin oğlu olması, hem de ulema sınıfına mensup bulunmasıdır. Bu çalışma ümera sınıfına mensup aileden gelen bir tarihçinin Hz. Peygamber'in hayatına yaklaşımını ortaya koymanın yanı sıra VIII.(XIV.) yüzyıldaki siyer yazıcılığının Memlük coğrafyasındaki durumunu tespit amacını da taşımaktadır.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. "Giriş" kısmında çalışmanın önemi, amacı ve yönteminin ardından önce kısa bir şekilde Memlük dönemindeki ilmî hayattan bahsedilmiştir. Daha sonra Memlükler dönemine kadarki siyer yazıcılığı ve Memlükler döneminde siyer yazıcılığı adlı başlıklara temas edilmiştir. Birinci bölümde İbnü'd-Devâdârî'nin hayatı ve ilmî kişiliği, tarihçiliği ele alınmış, devamında meşhur genel tarih eseri *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* ana hatlarıyla tanıtılmıştır. Bunların ardından müellifin siyer eseri muhtevası, usulü ve kaynakları bakımından incelenmiştir. İkinci bölümde İbnü'd-Devâdârî'nin siyere ayırdığı kısım muasırları İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin Hz. Peygamber'in hayatını ele aldığı bölümle belli başlı olaylar açısından mukayese edilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında görüşleriyle katkı sağlayan lisans yıllarından itibaren ilmî ve manevî desteğini esirgemeyerek danışmanlığımı yapan kıymetli hocam Prof. Dr. Fatih Yahya AYAZ'a teşekkürü bir borç bilirim. İlme değer veren kişiliği ile kendilerine başvurduğumda içtenlikle vakitlerini ayıran saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Muhammet YILMAZ ve Dr. Öğr. Üyesi Ali HATALMIŞ'a da şükranlarımı sunmalıyım. Ayrıca tashih ve tenkitleriyle çalışmamıza önemli katkılar sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Şaban ÖZ'e teşekkür ediyorum. Son olarak çalışma sürecinde

yardım ve desteğini esirgemeyerek tecrübelerini paylaşan kıymetli hocam Arş. Gör. Elif YAZICI başta olmak üzere tüm hocalarıma ve çalışmamın yayınlanmasını üstlenen SAMER Yayınları'na müteşekkirim.

Elif DAĞTEKİN
ADANA-2020

— GİRİŞ —

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Memlük Devleti Haçlı ve Moğol saldırılarına karşı önemli mücadeleler vermiştir. Bunun bir neticesi olarak bölgedeki hâkimiyetlerini güçlendirerek güvenli bir ortam oluşturmuşlardır. Memlük Devleti'nin askerî ve siyasî alanda kazandığı büyük başarılar ilmî ve kültürel ortamın gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle Memlük Devleti'nde yaşayan ve bu coğrafyaya göç eden âlimler ilmî birikimin sonraki nesillere aktarılmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Bahsi geçen dönemdeki ulemanın İslâmî ve beşerî ilimler alanında sayılamayacak kadar çok eser kaleme aldığı da bilinmektedir. Nitekim tarih, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf gibi alanlarda zirve olarak nitelendirilebilecek eserler telif etmişlerdir.

Memlükler'in ilk asırlarındaki ilmî faaliyetin en yoğun olduğu sahalardan birisi de tarihtir. Söz konusu dönemde birçok meşhur tarihçi yetişmiştir. Bu dönemdeki ulemanın siyer, biyografi (vefeyât) kitapları, ansiklopedileri, idarî, siyasî, şehir tarihleri, kurumsal ve genel tarih eserleri daha sonraki ilmî çalışmalarda kullanılan vazgeçilmez kaynaklar hâline gelmiştir. Özellikle genel tarih türünün en güzel ve hacimli ürünleri bu dönemde kaleme alınmıştır. Bahsi geçen umumî tarih kitapları hem bu dönemin hem de yazılış amacına matuf olan yaratılıştan tarihçinin yaşadığı döneme kadarki hâdiseleri kronolojik bir şekilde ele alarak farklı dönem ve

devletleri çalışan araştırmacılar için çok önemli malzeme temin etmiştir. Söz konusu genel tarih eserleri arasında gerek hacmi gerekse dönemin siyer anlayışına dair pek çok örneği ele alması bakımından İbnü'd-Devâdârî'nin *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* adlı eseri özel bir yere sahiptir. Bu eser Muhammed b. Kalavun dönemi (birinci saltanatı: 693-694/1293-1294, ikinci saltanatı: 698-709/1299-1309, üçüncü saltanatı: 709-741/1310-1341) başta olmak üzere içerdiği Memlük tarihine dair kısımlar bakımından araştırmacılar için temel kaynaklar arasında zikredilmektedir.

Biz bu eserin Hz. Peygamber'in hayatına tahsis edilen kısmını araştırma konusu olarak belirledik. Bu araştırmanın amacı erken dönem Memlük siyer yazım geleneğine ve bu dönemin önde gelen tarihçilerinden İbnü'd-Devâdârî'nin, Hz. Peygamber'in hayatını ele aldığı kısma hem tarih hem de siyer araştırmacılarının dikkatini çekmektir. Ayrıca bu eserin Memlük siyer yazıcılığı sahasındaki konumunu ve taşıdığı önemi de vurgulamak çalışmanın amaçları arasındadır.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışma genelde Türk Memlükler dönemi siyer yazıcılığı özelde ise İbnü'd-Devâdârî'nin *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâʾi'r-râşidîn* adlı eserinin Hz. Peygamber'in hayatına ayırdığı kısmı ele almaktadır. Bununla birlikte Memlükler dönemindeki ilmî hayat çeşitli nedenlerle araştırmamızın konuları arasına alınmıştır. Nitekim Haçlı saldırıları ve Moğol işgaline karşı önemli başarılar kazanarak Müslüman âlimleri barındıran bu devletin gayretleri sonucunda pek çok eser günümüze ulaşabilmiştir.

Bir başka husus ise bu dönemdeki ilmî yapının seyrinde Memlükler'in selefi olan Eyyûbî (567-866/1171-1462) etkisinin tespit edilmesidir. Nitekim Selâhaddin Eyyûbî'nin (567-589/1171-1193) Sünnîliği yaymak için verdiği mücadele genelde Memlük toplumu özelde Mısır bölgesinde

Eş'arîliğin benimsenmesine katkı sağlamıştır. Bu coğrafyada yaşayan ulemanın mensubu olduğu dinî anlayışı eserlerine yansıttığı düşünüldüğünde bahsi geçen husus siyer kitaplarındaki Hz. Peygamber algısını etkilemiş gibi gözükmektedir. Bu konu hakkında daha önce belirttiğimiz hususlarla bağlantılı bir şekilde bahsi geçen dönemde ilmî sahadaki ilerlemenin iki önemli unsura dayandığı da ifade edilmelidir. Bunlardan biri ilmî gelişimi destekleyen Memlük sultanları iken diğeri bunun halka aktarımını sağlayan ulemadır.

Çalışmada kısaca siyer yazıcılığının gelişimi ele alınmış, ardından asıl konu olarak belirlediğimiz Memlükler dönemi siyer yazıcılığına geçmeden önceki süreci ortaya koymak amacına matuf olan Memlükler dönemine kadarki siyer yazıcılığı incelenmiştir. Ana hatlarıyla da olsa siyer ilminin gelişiminden bahsedilmesi konunun daha iyi anlaşılması içindir. Bu kısımda özellikle siyerde öne çıkan müellifler ve önemli bazı dönemler üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde erken dönem Memlük siyer yazıcılığının gelişim seyrini takip etmekte bir model olarak seçtiğimiz İbnü'd-Devâdârî'nin siyeri merkeze alınmıştır. Müellif Memlükler dönemindeki pek çok tarihçi gibi genel tarih eserinin başlarında Hz. Peygamber'in hayatına bir bölüm ayırdığı için tecih edilmiştir. Bu kısımda ilk olarak kısaca müellifin hayatı, ilmî kişiliği ve tarihçiliğine temas edilmiş ardından *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* isimli meşhur genel tarih eseri ana hatlarıyla tanıtılmıştır. Daha sonra müellifin *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâ'i'r-râşidîn* adını verdiği ve siyere ayırdığı kısım muhtevası, usulü ve kaynakları bakımından ele alınmıştır.

İkinci bölümde öncelikle müellifin siyeri İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin Hz. Peygamber'in hayatına ayırdığı kısımla başta muhteva olmak üzere usul ve kaynakları açısından mukayeseli bir değerlendirme usulüne tabi tutulmuştur. Burada tarihçi kimliği ağır basan İbnü'd-Devâdârî kendi-

siyle çağdaş olan ayrıca muhaddis kimlikleri çokça vurgulanan İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ile mukayese edilmiştir.

Muhteva mukayeseleri ele alınırken, Hz. Peygamber'in hayatı üç temel evreye ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatından bi'setine kadarki süreç, ikincisi bi'setin Mekke dönemi olayları ve sonuncusu Medine hâdiseleri şeklindedir. Bahsi geçen dönemler anlatılırken, Hz. Peygamber'in hayatının her kesitine yer verilmemiş, konular daha çok bilinen olaylar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak muhteva mukayeselerini dönemin siyer anlayışına yönelik rivayetleri ihtiva etmesinden dolayı usul ve kaynak karşılaştırmalarına göre daha ayrıntılı bir şekilde ele aldığımızı belirtmeliyiz.

Çalışmamız Türk Memlükler döneminde Hz. Peygamber'in anlatılma ve anlaşılma tarzını ortaya koymaya yöneliktir. Bu sebeple, tercih edilen siyer eserlerindeki rivayetlere işaret edilerek birtakım çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla yöntem olarak parçadan bütüne yönelme usulü benimsenmiştir. Farklı eserlerdeki benzer rivayetlerden seçilen kısımlar ayrı ayrı değerlendirilerek hem bu eserlerin tahlili hem de en azından ilk dönem Memlük siyer çalışmalarının genel özellikleri ve mahiyetleri hakkında yorum ve tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Rivayetlerin değerlendirilmesinde, İbnü'd-Devâdârî'nin siyerine öncelik verilmiş daha sonra muasırı olan İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin aktarımları zikredilmiştir. Bu iki müellifin siyere ayırdığı kısımdan birtakım örnekler sunularak, İbnü'd-Devâdârî ile farklı ve benzerlik gösterdiği noktaların tespitine gayret edilmiştir. Hâdiselerin anlatımında, öncelikle Memlük müelliflerinin rivayetleri esas alınmış, bazı konularda mukayese edilebildiği kadarıyla klasik siyer müelliflerinin nakillerine yer verilmiş, rivayetler arasındaki uyumlu noktalara ve farklılıklara işaret edilmiştir. Böylece bahsi geçen dönemdeki Hz. Peygamber algısının klasik kaynaklarımızdan ayrıldığı hususlara dair birtakım çıkarımlar yorumlanmaya çalışılmıştır.

3. Kaynaklar ve Araştırmalar

Memlükler döneminin ilk çağlarında telif edilen siyer eserlerinin çokluğu dikkate alındığında bunların tamamına işaret etmenin güçlüğü ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kaynakların hepsine değinilmediği, çalışmanın belli başlı eserler üzerinde yoğunlaştığını ifade etmeliyiz. Bu sebeple başta klasik siyer kaynakları olmak üzere çeşitli açılardan önemli bulduğumuz birkaç meşhur erken dönem Memlük siyer eserine ve konumuz açısından yaptıkları katkılara işaret etmekle yetineceğiz.

İlk dönem siyer müelliflerinden İbn İshâk'ın (ö. 151/768) *Kitâbü's-Siyer ve'l-megâzî*'si (*es-Sîre)*[1] Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *Kitâbü'l-megâzî*'si[2] İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *es-Sîretü'n-nebeviyye*'si[3] ve İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtü'l-kübrâ*'sı[4] gibi eserler bunlar arasındadır. Bahsi geçen kaynaklar erken dönem Memlük siyer yazıcılığının klasik kaynaklardan benzerlik ve farklılık gösterdiği düşünülen hususlarda araştırmamıza katkı sağlamıştır.

Memlüklerin ilk dönem müelliflerinden İbn Seyyidünnâs'ın iki cilt halinde kaleme aldığı *'Uyûnü'l-eser fî fünûni'l-megâzî ve'ş-şemâil ve's-siyer* isimli eseri istifade edilen kaynaklar arasında yer almaktadır.[5] Hz. Peygamber'in hayatıyla alâkalı yazılan kitapların en hacimlilerinden olup üzerine haşiye ve şerhler yazılmıştır. Eserde ağırlıklı olarak hadis kitapları ve malzemesi kullanılmıştır. Müellifin hadis ilminde benimsediği usulü siyer

---

[1] İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Yesâr, *Kitâbü's-siyer ve'l-megâzî* (thk. Süheyl Zekkâr), Beyrut 1978.

[2] Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-megâzî* (thk. Marsden Jones), I-III, Âlemü'l-Kütüb, Londra 1966.

[3] İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (thk. Muhammed Ali Kutub-Muhammed Delibalta), I-IV, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1992.

[4] İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (thk. İhsan Abbâs), I-IX, Dâru Sâdır, Beyrut 1968.

[5] Ebü'l-Feth Fethuddin Muhammed İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser fî fünûni'l-megâzî ve'ş-şemâil ve's-siyer* (nşr. Muhammed el-îd el-Hatrâvî-Muhyiddin Mestû), I-II, Dımaşk 1992; Hayatı ve eserleri hakkında bk. Safedî, *Kitâbü'l-vâfî bi'l-vefeyât* (nşr. Ahmed el-Arnaût-Mustafa Türkî), I-XXX, Beyrut 1420-2000, I, s. 219-234; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İsar Yayınları, İstanbul 1998, s. 181-182; M. Yaşar Kandemir, "İbn Seyyidünnâs", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XX (1999), s. 316-318.

yazıcılığına yansıttığını ifade etmeliyiz. Bahsi geçen eser dönemin siyer kitaplarında sıklıkla kullanılan meşhur hadis kaynaklarını göstermesi bakımından faydalı olmuştur. Müellifin siyeri Hz. Peygamber'in hayatının hemen her yönünü ele almakla birlikte kullanılan kaynaklar arasında en geniş siyer malzemesini de ihtiva etmektedir. Bu eser siyer müelliflerinin tercih ettiği rivayetleri tespit etme ve nakledilen bilgilere göre dönemin Hz. Peygamber algısı hakkında yorum yapabilmek açısından çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır.

Memlük devletinin erken dönem tarihçilerinden İbnü'd-Devâdârî'nin siyeri zikredilmesi gereken en önemli eserlerdendir. Tarihçinin dokuz ciltlik meşhur eseri *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer*'in[6] üçüncü cildi *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâ'i'r-râşidîn*[7] Hz. Peygamber'in siyeri ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemine ayrılmıştır. Bu eser, Hz. Peygamber'in hayatını ana hatlarıyla anlatan ancak ilginç noktalara da işaret eden, bazen klasik siyer eserlerinden farklılık arz eden rivayetleri bakımından ehemmiyet taşır. Müellif Hz. Peygamber'i çeşitli yönleriyle tanıttığı bu eserde onun aile hayatını, giyimi ve şahsî eşyalarını, örnek ahlâkı, delâil haberleri, şemâili, mûcizeleri, sıfatları vb. konuları ağırlıklı olarak ele almaktadır. Bu durum dönemin peygamber tasavvuruyla alâkalı olabileceği gibi Hz. Peygamber'in hayatının belli başlı konularına daha fazla önem verdiğini de akla getirmektedir. İbnü'd-Devâdârî'nin naklettiği bilgiler, dönemindeki muasır siyer müelliflerinin rivayetleriyle mukayese imkânı vermiş olması bakımından büyük katkı sağlamıştır. Araştırmamız açısından müellifin bir başka önemi karşılaştırıldığı siyer müelliflerinin aksine tarihçilik yönünün daha ağır basmasıdır.

---

[6] Seyfeddin Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek ed-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* (nşr. Bernd Radtke-Edward Badeen-Ulrich Haarmann-Hans R. Roemer-Saîd A. Âşûr vd.), I-IX, Kahire-Beyrut 1960-1994.

[7] İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâ'i'r-râşidîn* (nşr. Muhammed es-Saîd Cemaleddin), Kahire 1981.

Türk Memlükler döneminin meşhur muhaddis ve tarihçilerinden Zehebî'nin *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*[8] adlı eseri hem mukayeseler hem de bazı bilgileri teyit etme bakımından yararlandığımız önemli kaynaklardandır. Müellifin kitabı yaklaşık yedi bin civarında, muhaddisler başta olmak üzere birçok alanda şöhret kazanmış, ünlü kişilerin hâl tercümesini ihtiva eden ve onun diğer meşhur eseri *Târîhu'l-islâm* adlı eserden de istifade edilerek tabakalar halinde tanıtılan bir biyografi ansiklopedisidir. Müellif eserin ilk cildini Hz. Peygamber'in, ikincisini Hulefâ-yi Râşidîn'in hayatına ayırmayı düşünmüş, bu ciltleri yeniden yazmak yerine müstensihlerin bunları *Târîhu'l-islâm*'dan alıp *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* adlı esere koymasını istemiştir. Zehebî'nin kapsamlı eserinin Hz. Peygamber'in hayatına ayırdığı kısımda ağırlıklı olarak hadis rivayetleri ve kaynaklarını kullandığı görülmektedir. Eserin bizim açımızdan asıl önemi Zehebî'nin Hz. Peygamber'in hayatına dair kendisine ulaşan mevcut rivayetlerin büyük bir kısmına işaret etmiş ve bunlar hakkında kanaatini de belirtmiş olmasından dolayıdır.[9]

Hacimli vefeyât eseri kaleme alan Memlükler'in ilk asırları için kayda değer bilgiler taşıyan Safedî'nin (ö.764/1363) *Kitabü'l-vâfî bi'l-vefeyât*[10] adlı eseri kaynaklarımızdan bir diğeridir. Bu dönemdeki biyografi eserleri arasında gerek hacmi gerekse birçok kademede meşhur şahısları tanıtması

---

[8] Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (nşr. Şuayb el-Arnavut v.dğr.), I-XXIII, Beyrut 1981-1985.

[9] Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-II, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1996; Zehebî ve eserleri hakkında bk. Safedî, *Kitâbü'l-vâfî bi'l-vefeyât* (nşr. Ahmed el-Arnaût-Mustafa Türkî), II, Beyrut 2000, s. 114-118; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-müerrihûn*, I-IV, Beyrut 1983-1990,IV, s. 52-68; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 185-189; Tayyar Altıkulaç, "Zehebî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXIV (2013), s. 180-188; Mehmet Efendioğlu, "Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII (2009), s. 326-327.

[10] Salâhaddin Halil b. Aybek es-Safedî, *Kitâbü'l-vâfî bi'l-vefeyât* (nşr. Ahmed el-Arnaût-Mustafa Türkî), I-XXX, Beyrut 1420-2000; Safedî, hayatı ve eserleri hakkında bk. Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-müerrihûn*, IV, 76-80; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 192-194; İsmail Durmuş, *es-Safedi, Hayatı, Eserleri ve Gavâmızu's-Sıhah*'ı (Basılmamış Doçentlik Tezi), yy. 1994, s. 1-97; a.mlf., "Safedî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXV (2008), s. 447-450.

bakımından özel bir yere sahip olan *el-Vâfî'*de Hz. Peygamber'in hayatı kırk sayfada anlatılmıştır. Müellifin eseri on dört bin civarında çeşitli sınıflardan oluşan meşhur kişilerin hâl tercümelerini ihtiva etmektedir. Safedî'nin kısa ancak ilginç bilgilere temas eden siyeri çalışmamız için önem taşıyan bazı yorumlara ulaşmamıza imkân vermiştir. Nitekim eser alfabetik olmasına rağmen Hz. Peygamber'e hürmeten Muhammed isimleriyle başlar. Bu eser bahsi geçen dönemde Hz. Peygamber algısı ve sevgisinin kitaplara yansımış şeklini görme imkânı taşıması sebebiyle çalışmamıza katkı sağlamıştır. Müellifin araştırmamız için asıl önemi Memlükler dönemindeki siyer yazıcılığı hakkında bilgi verdiğimiz kısımda örnek verdiğimiz kaynaklar arasında yer almış olmasındandır.

Bu çalışmada Türk Memlükler dönemindeki siyer yazıcılığını daha yakından tanımamızı sağlayacak ilmî ve kültürel ortama ışık tutacak araştırmalara ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Öncelikle ülkemiz açısından bahsi geçen devletle ilgili yapılan çalışmalarda bu tür ilmî hâdiseleri doğrudan inceleyen çalışmaların az olduğunu ifade etmeliyiz. Ancak Fatih Yahya Ayaz'ın *Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları-Safedî'nin (ö.764/1363) el-Vâfî Adlı Eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı,* adlı makalesi[11] kaynakları tespitte faydalanılan, bahsi geçen dönemdeki siyer ilminin anlaşılması hususunda önemli ve yönlendirici bilgiler sunmasıyla ön plana çıkmıştır. Araştırmamızın çeşitli kısımlarında bu çalışmadan faydalandığımızı belirtmeliyiz. İncelediğimiz konuyla bağlantılı olarak ana hatlarıyla Memlükler dönemindeki ilmî hayatı incelediğimiz kısımda İsmail Yiğit'in *Memlûkler (648-923/1250-1517)* isimli kitabı[12] istifade ettiğimiz araştırmalar arasındadır.

---

[11] Bk. Fatih Yahya Ayaz, "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları-Safedî'nin (ö. 764-1363) El-Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı", *Siyer Araştırmaları Dergisi,* Temmuz-Aralık 2018, sayı: 4, s. 12-34.

[12] Bk. İsmail Yiğit, *Memlûkler (648-923/1250-1517)*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2015.

Doğrudan konumuza yönelik olmamakla birlikte içerdiği bilgilerin çeşitliliği ve klasik siyer kaynaklarının anlaşılması bakımından zikretmemiz gereken Şaban Öz'ün *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* adlı kitabı[13] oldukça yararlı olmuştur. Özellikle Memlükler dönemine kadarki siyer yazıcılığı ile alâkalı kısımda ağırlıklı olarak bu çalışmadan istifade ettiğimizi belirtmeliyiz. Bahsi geçen kısımda siyer yazıcılığının seyrini bahsettiğimiz hususlarda önemli katkılar sağlayan bir diğer çalışma Mehmet Özdemir'in *Siyer Yazıcılığı Üzerine*[14] başlıklı makalesidir.

Memlükler dönemindeki siyerin anlaşılması noktasında Abdurrahman Arslan'ın *İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve 'Uyûnü'l-Eser Adlı Eseri* isimli kitabı faydalandığımız araştırmalar arasında yer almaktadır.[15] Bu noktada Nevzat Türkoğlu'nun *İbn Seyyidinnas'ın Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği*[16] adlı çalışması da zikredilmelidir. Bahsi geçen araştırmalar erken dönem Memlük siyer eserlerinin anlaşılmasına dair malumat içermesi bakımından yararlı olmuştur.

İncelediğimiz konuyu doğrudan ele almamakla birlikte Türk Memlükler dönemindeki siyer yazıcılığını anlayabilmek amacıyla eserlerin muhteva, usul ve kaynakları bakımından ele alındığı kısımda istifade ettiğimiz çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlar arasında Ferda Demir'in *Yirminci Yüzyıl Siyer Yazıcılığında Hz. Muhammed Algısı*: *Muhammed Hüseyin Heykel, Muhammed İzzet Derveze ve İmadüddin Halil Örneği*, adlı yüksek lisans tezi zikredilmelidir. Ferda Demir bu çalışmasında ele aldığı müelliflerin eserleriyle alâkalı bir tasnif yapmıştır. Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili olayları

---

13 Bk. Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İsar Yayınları, İstanbul 2008.

14 Bk. Mehmet Özdemir "Siyer Yazıcılığı Üzerine", *Milel ve Nihal,* Eylül-Aralık 2007, cilt: IV, sayı: 3, s. 129-162.

15 Bk. Abdurrahim Arslan, *İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve 'Uyûnü'l-Eser Adlı Eseri*, Siyer Yayınları, İstanbul 2019.

16 Bk. Nevzat Türkoğlu, *İbn Seyyidinnas'ın Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2018.

aktarırken üç müellifi mukayeseli bir şekilde incelemiştir.[17] Yakup Akyürek'in kaleme aldığı *VII. (XIII.) Yüzyılda Siyer Yazıcılığı* isimli tez çalışmasında[18] ise seçilen dört müellif önce hayatı olmak üzere muhteva, usul ve kaynakları bakımından ayrıntılı olarak incelemeye tabi tutulmuştur. Bahsi geçen çalışmalardan metot açısından yararlandığımızı ifade etmeliyiz.

Son olarak müellifin hayatı, ilmî kişiliği ve genel tarih eseri hakkında *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde Cevat İzgi'nin kaleme aldığı "İbnü'd-Devâdârî" isimli madde[19] katkı sağlamıştır. Muhteva mukayeselerinin ele alındığı bölümde ise büyük oranda Mustafa Fayda'nın "Muhammed"[20] adlı çalışmasındaki tasnif örnek alınmıştır. Bu noktada araştırmamızla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili ansiklopedi maddelerinden çokça istifade ettiğimizi de belirtmeliyiz.

4. Memlükler Döneminde İlmî Hayat

Memlük Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerini kapsayan ilk yüzyılları siyasî, askerî ve idarî sahada olduğu kadar, ilmî ve kültürel hayat açısından da önemli bir devreyi teşkil eder. Büyük oranda Eyyûbî geleneğinden etkilenen Memlük Devleti'nin daha sonraki yıllarda kurulan Müslüman devletlerin kültürel ve ilmî gelişimlerine büyük katkılarının olduğu bilinmektedir.

Memlükler dönemindeki ilmî yapının izini sürerken Eyyûbî Devleti'nin uygulamaları göz ardı edilmemelidir. Nitekim bahsi geçen devletin kurucusu Selâhaddin Eyyûbî'nin Sünnîliği ihya etmek için büyük bir çaba içine girmiş olduğu bilinir. Bu çaba Mısır'da çok sayıda medrese kurulma-

---

[17] Bk. Ferda Demir, *Yirminci Yüzyıl Siyer Yazıcılığında Hz. Muhammed Algısı: Muhammed Hüseyin Heykel, Muhammed İzzet Derveze ve İmadüddin Halil Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun 2013.

[18] Bk. Yakup Akyürek, *VII. (XIII.) Yüzyılda Siyer Yazıcılığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2019.

[19] Bk. Cevat İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXI (2000), s. 11-13.

[20] Bk. Mustafa Fayda, "Muhammed (Hz. Peygamber Devri Kronolojisi)", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*,XXX (2005), s. 408-423.

sına ve Sünnî anlayışın benimsenmesine katkı sağlamıştır.[21] Aynı coğrafyada kurulan Memlükler'in yabancısı oldukları bölgeyi iki buçuk asırdan fazla idare edebilmeyi başardıkları düşünüldüğünde bu süreci kurmuş oldukları güçlü askerî sistem ve ulemanın nüfuzundan istifade ederek elde ettikleri görülür. Bu dönemde Memlük emîrleriyle yakın bağı bulunan, ulema önem arz etmektedir. Bu âlimler, idareyi elinde bulunduran Türkler ile halk arasında köprü vazifesi görmüşlerdir. Bunlara ümeranın genellikle ulema sınıfına dâhil olan ve "evlâdü'n-nâs"[22] denilen çocukları da ilave edilebilir.[23]

Memlük sultan ve emîrleri tarafından desteklenen ulema bahsi geçen dönemdeki ilmî canlılığın gelişmesinde etkili olmuştur. Büyük ve fonksiyonel özelliklere sahip cami ve medrese gibi eğitim ve öğretim merkezleri inşa eden Memlük sultanları ilmî gelişime katkı sağlamışlardır. Bu dönemdeki camiler, büyük âlimlerin yetiştiği ve İslâmî ilimlerin öğretildiği en önemli ilmî merkezlerden olup, bazı eğitim birimlerinden oluşmaktadır. Dershane olarak da kullanılan bu bölümler, İslâmî ilimler alanında yazılmış kitaplardan oluşan zengin kütüphanelere sahiptir. Birçok yapıyı bir arada bulunduran camiler âlimlerin talebe yetiştirmesine de imkân sağlamıştır. Nitekim Mısır ve Kahire'de yoğunlaşmış ilmî merkezlere Memlük sultanları tarafından çok sayıda müderris ve hoca atandığı da bilinmektedir. Bahsi geçen dönemde ilmî faaliyetler genişlemiş özellikle

---

[21] Bk. Ayaz, *Memlükler (1250-1517)*, İsam Yayınları, İstanbul 2015, s. 121; Ayaz-Aygül Düzenli, "Makrîzî (ö. 845/1442) ve Mısır'da Eş'arîliğin Yayılmasına Dair Tespitleri", *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: II sayı: 1 (2018), s. 32.

[22] Memlük emîrlerinin hür olarak doğan oğullarından teşekkül eden askerî ve sosyal zümreye verilen isimdir. Memlükler döneminde "memlük" kökenli olmak ayrıcalık kabul ediliyor ve bu aristokrasi tek nesille sınırlandırılıyordu. Dolayısıyla bu sistem içinde yetişen çocuklar memlük kabul edilmiyor ve "evlâdü'n-nâs" adıyla memlüklerden daha aşağı bir askerî sınıf meydana getiriyorlardı. Geniş bilgi için bk. Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Evlâdü'n-nâs", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XI (1995), s. 525-526.

[23] Bk. Ayaz, *Memlükler*, s. 118-119.

Mısır ve Kahire bölgesinde alanında uzmanlaşmış pek çok âlim yetişmiştir. Bu noktada kadınların da ilmî hayatta yer aldığı ifade edilmektedir.[24]

Memlükler döneminde hankah, ribat, zaviye gibi tasavvuf eğitimi ve öğretimi veren yapıların yanı sıra dârulkur'an ve dârülhadis gibi müesseseler de kurulmuştur. Bu dönemdeki eğitim-öğretim merkezleri medrese, hastaneler, tıp külliyeleri, dershane ve kütüphane gibi çeşitli yapıları bünyesinde barındıracak şekilde inşa edilmiştir. Nitekim medreselerde yetim ve yoksul çocuklar için yapılmış yatılı mektepler bulunmaktadır. Bununla birlikte Memlük sultanları medreseleri geliştirmek, hoca ve talebelerin ihtiyaçlarını karşılamak gibi sebeplerden dolayı vakıflar kurmuşlardır. Bu durum medreselerdeki ilmî faaliyetlerin gelişmesi ve uzun süre devam etmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Medreselerde fıkıh, hadis, tefsir gibi İslâmî ilimlerin yanı sıra tıp, astronomi gibi aklî ilimlerde okutulmuştur. Söz konusu hususlar kısa süre içerisinde Mısır ve Kahire'nin birer ilim ve kültür merkezi haline gelmesinde etkili olmuştur. Bunların yanı sıra İskenderiye, Halep, Hama, Humus, Mekke ve Medine gibi ülkenin diğer büyük şehirlerinde de çok sayıda medresenin varlığı bilinmektedir.

Dinî ve beşerî ilimlerde yetişmiş birçok âlimi barındıran Memlük Devleti İslâm tarihinin yazılan eserler bakımından en verimli çağlarından biri olarak nitelendirilir. Bu dönemde başta tarih olmak üzere tabakat sahasında pek çok kitap kaleme alınmıştır. Özellikle vefeyât türünün en güzel örnekleri bu dönemde telif edilmiştir. Bunlar arasında İbn Hallikân (ö. 681/1282), Zehebî, Kütübî (ö. 764/1363), Safedî ve Sehâvî (ö. 902/1497)

---

[24] Bk. Muhammet Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, Araştırma Yayınları, Ankara 2008; Yiğit, *Memlûkler*, s. 245-248; a.mlf., "Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 11 (1997) s. 32-34.

gibi âlimler şöhret kazanmıştır. Bu türden eserlerin sayısı oldukça fazla ve birçoğunun günümüze ulaştığı da bilinmektedir.[25]

Memlükler dönemi hadis ve ansiklopedi alanlarında da meşhur eserlerin telif edildiği bir evredir. Bahsi geçen dönemde yazılan hadis şerhleri ve rical kitapları ile hadis ilmi en verimli çağlarından birini yaşamıştır. Nitekim bu dönemdeki âlimlerin büyük çoğunluğunun öncelikle muhaddislik yönleriyle bilinmesi bunu teyit eder mahiyettedir. Bunlar arasında Muhyiddin en-Nevevî (ö. 676/1277), Zehebî, Moğoltay b. Kılıç (ö. 762/1361), Kastallânî (ö. 923/1517) gibi âlimler akla gelen ilk isimlerdir.[26] Yine bu dönemde ansiklopedik eserlerde ciddi bir ilerleme kaydedildiği ifade edilmektedir. Nüveyrî (ö. 733/1333), Kalkaşendî (ö. 821/1418) gibi müellifler İslâm tarihinin meşhur ansiklopedistleri olarak kabul edilmektedir.

Memlükler dönemi yazılan eser çeşidi bakımından da en parlak çağlardan biri olarak zikredilmektedir. Nitekim tefsir alanında Kurtubî (ö. 671/1273), İbn Kesîr (ö. 774/1373), Suyûtî (ö. 911/1505), fıkıhta İzzeddin b. Abdüsselâm (ö. 660/1262), Bedreddin İbn Cemâa (ö. 733/1333), gibi müellifler ön plana çıkmaktadır.[27] Son olarak bu dönemdeki ilmî sahadaki ilerleme sadece kendi sınırları içerisinde kalmamış daha sonraki devletleri de olumlu anlamda etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk baş müderrislerinin Memlük medreselerinde yetiştiği bilinmektedir. Bu noktada Osmanlı Devleti ilmî yapısında Memlük medreselerinde okumuş âlimlerin görev yaptığı ifade edilmelidir. Memlük Devleti'nden gelen ulema Osmanlı medreselerinde çok sayıda talebe yetişmesine de katkı sağlamıştır.[28]

---

[25] Bk. Ayaz, *Memlükler*, s. 133-140.

[26] Memlükler dönemi ilk asrındaki hadis ilmi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Nagihan Emiroğlu, *Türk (Bahri) Memlükler Döneminde Hadis İlmi (Hicri VII- VIII. Asırlar)* (Basılmamış Doktora Tezi), Adana 2019, s. 111-174.

[27] Bk. Ayaz, *Memlükler*, s. 137-140; amlf., "Memlükler Döneminin (648-923/1250-1517) Öne Çıkan Vefeyât, Tabakât ve Terâcim Eserleri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XVI, sayı: 2 (2016), s. 1-38.

[28] Bk. Yiğit, *Memlûkler*, s. 254-256; Ayaz, *Memlükler*, s. 134.

4.1. Memlükler Dönemine Kadarki Siyer Yazıcılığı

Siyer yazıcılığının gelişimini etkileyen pek çok husus zikretmek mümkündür. Ancak biz bu kısımda ağırlıklı olarak Şaban Öz'ün zikrettiği unsurları ele aldığımızı belirtmeliyiz. Bu tasnif, Kur'ân-ın yorumu ve sünnetin bağlayıcılığı, İslâm öncesi dinî-kültürel geleneğin devamı, sosyal ve hukukî alanda duyulan ihtiyaçlar, Emevî ve Abbâsî dönemlerindeki ilmî gelişim, Ehl-i kitapla yapılan dinî münazaralar şeklindedir.[29]

Bunlardan ilki Müslümanların, Hz. Peygamber'in hayatını öğrenme ve bunu bir sonraki nesle aktarma gayretidir. İslâm âlimleri erken dönemlerden itibaren Kur'ân-ın, Hz. Peygamber'in hayatıyla bir bütün olarak ele alınmasını gerekli görmüşlerdir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm'deki Hz. Peygamber'e uymayı emreden âyetler Müslümanları bu alanda çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed'in hayatından kesitlerin ve peygamber kıssalarının yer alması siyer ilminin gelişmesine etki eden önemli hususlardan biri olmuştur.

Siyer yazıcılığının gelişiminde başka birçok unsurun yanı sıra İslâm dünyasını derinden etkileyen siyasî ve itikadî mücadelelerin varlığı da zikredilmektedir. Müslümanların yaşanan bu hâdiselerden etkilenmeleri onları Hz. Peygamber'in hayatını öğrenmeye yönlendirmiştir. Müslüman ulema yaşadıkları siyasî ve mezhebî çekişmelerin çözümünde Hz. Peygamber'in örnek kişiliğinin araştırılmasına ihtiyaç duymuştur. Bununla birlikte Emevî ve Abbâsî dönemlerinde İslâmî ilimler alanında yaşanan ilerleme siyer yazıcılığına ivme kazandırmıştır. Bazı devlet adamları ve sultanların ilme verdikleri önem ve teşvik neticesinde siyer alanında geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Özellikle Abbâsîler dönemindeki çeviri hareketleri sayesinde pek çok eser Arapça'ya kazandırılmıştır. Tercüme faaliyetleri siyer malzemesinde bazı gelişme ve değişmeleri de beraberinde getirmiştir. Böylece yeni konu ve kaynakların siyere dâhil olduğu, bu hu-

[29] Bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 44-57.

susların zamanla Müslümanların Hz. Peygamber algısının şekillenmesinde etkili olduğu ifade edilmektedir.[30]

Hz. Peygamber'in hayatıyla alâkalı bilgilerin toplanması, sahâbe döneminde başlamış, tabiûn dönemiyle birlikte hız kazanmıştır. Hadis Edebiyatının teşekkülü ve siyer-megâzî literatüründeki ilerleme siyer yazıcılığının gelişiminde etkili olmuştur. Nitekim hicrî birinci yüzyılın sonları özellikle de ikinci yüzyılın ilk yarısında siyer ile ilgilenen pek çok isim zikretmek mümkündür.[31] Bu bağlamda siyer yazıcılığının tarihi gelişimi belli başlı dönemler içerisinde incelendiği görülmektedir. Bunlar Başlangıç, Risâleler, Cem', Tasnif ve Telif, Klasik nakil ve Karşılaştırmalı nakil dönemleridir.[32]

Başlangıç dönemi, Müslümanların Hz. Peygamber'in hayatını incelemeye ihtiyaç duydukları ve siyer araştırmalarının teknik ve üslubunun şekillenmeye başladığı evredir. Bu dönemin önde gelen müellifleri; Ka'bu'l-Ahbâr (ö. 32/652), Abdullah b. Selâm (ö. 43/663)ve Vehb b. Münebbih (ö. 114/732) olarak bilinir. Bu şahıslar İslâm tarihi siyer geleneğinin öncülüğünü yaptıklarından dolayı öne çıkmaktadırlar.[33]

Risâleler dönemi, Hz. Peygamber'in hayatından kesitlerin yer aldığı veya bir râviye ait farklı konularda dağınık halde bulunan rivayetlerin risâlelerde ya da sahifelerde toplanmasıdır. Bu dönemin önde gelen şahısları Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94/713), Âsım b. Ömer b. Katâde (ö. 120/737), Şurahbil b. Sa'd (ö. 123/740) ve Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm'dır (ö. 135/752). Bahsi geçen âlimler megâzî alanındaki çalışmalarıyla rivayetlerin kopukluğa uğramasını engellemiş ve pek çok haberin kayıt altına alınma-

---

30 Bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 50-58.

31 Bk. Özdemir, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", s. 130; a.mlf., "Siyer Yazıcılığındaki Değişim Üzerine", *Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, s. 201.

32 Bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 89-90.

33 Bk. Josef Horovitz, *İslami Tarihçiliğin Doğuşu İlk Siyer-Megâzî Müellifleri ve Eserleri* (çev: Ramazan Özmen-Ramazan Altınay), Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2019, s. 77-120; Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 95-114.

sını sağlamışlardır. Böylece siyer yazıcılığının metodolojik olarak ilerlemesi ve ilk konulu risaleleri oluşturmaları gibi sebeplerle öne çıkmışlardır. Bu isimlerden Urve b. ez-Zübeyr'in siyerin sınır ve usulünü çizdiği için ayrı bir yerinin olduğunu ifade etmek gerekir. Söz konusu risâlelerin ehemmiyeti daha sonraki siyer müelliflerinin en önemli kaynakları arasında yer almış olmalarıdır.[34]

Cem' döneminde ise âlimler sınırlı sayıdaki kaynaktan elde ettikleri haberlerle risâle ve sahifelerde dağınık halde bulunan siyer malzemesini bir araya getirmeye çalışmışlardır. Bu evrenin en önemli şahsiyeti İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/741) olarak bilinmektedir. Müellif kendisinden önceki malumatı bir araya getirmiş, öğrencilerine kolayca ulaşabilecekleri geniş bir külliyat bırakmış, böylece siyer yazıcılığı yeni bir döneme girmiştir. Bu noktada Zührî'nin kendisinden önceki var olan bu geniş malzemeyi toplaması hem kaynak hem de metot açısından muahhar dönemlerdeki siyer müelliflerini etkilediği şeklinde ifade edilmektedir.[35]

Tasnif ve Telif döneminde müelliflerin daha kapsamlı siyer-megâzî eserleri yazdığı ifade edilmektedir. Bahsi geçen dönemin önde gelen isimleri Musa b. Ukbe (ö. 141/758), İbn İshâk, Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770), Ebû Ma'şer es-Sindî (ö. 170/787), Vâkıdî ve İbn Sa'd olarak bilinir. Söz konusu âlimler, daha önce bir araya getirilen siyer malzemesini konularına göre tasnif edip, kronolojik çerçeve dâhilinde ilk özgün eserlerini telif etmişlerdir. Sonraki süreçte bu dönemde kaleme alınan eserler nakledilmiştir. Bu nakil sırasında müellifler Arap şiiri, Tevrat, İncil gibi yeni kaynakları da, siyer anlatımına dâhil etmişlerdir. Dolayısıyla bu dönem siyer malzemesinin çeşitlendiği, usulünün belirginleştiği ve kendilerinden önceki yöntemlerin geliştirilip siyer yazıcılığın belli başlı özellikler bakımından sistemleştiği bir evredir. Mesela Vâkıdî, İbn İshâk'dan sonra Hz. Peygam-

---

[34] Bk. Öz, İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri, s. 115; Özdemir, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", s. 131;

[35] Bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 169; Özdemir, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", s. 132.

ber'in sadece Medine dönemindeki faaliyetlerini, genellikle de gazvelerini ele alan *el-Meğazî* adlı kitabı kaleme almıştır. Bunun yanı sıra Vâkıdî'nin talebesi ve kâtibi olarak bilinen İbn Sa'd, İbn İshâk'ın oluşturduğu genel çaplı siyer anlayışına Hz. Peygamber'in ahlakî ve fizikî özelliklerinin yer aldığı şemâil kısmını eklediği zikredilmektedir. Dolayısıyla İbn Sa'd'ın siyer yazıcılığında önemli ve kalıcı olarak nitelendirilen değişikliği gerçekleştirdiği belirtilmektedir.[36]

Klasik nakil dönemine gelindiğinde telif edilen eserlerin nakledilerek yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Müellifler sadece hocalarının eserlerini aynen nakletmeyip, kendi buldukları rivayetleri ekleyerek, uygun gördükleri yerlerde tenkit, yorum ve şerhlerini de ilave etmişlerdir. İbn İshâk'ın eserinin râvileri olan Yûnus b. Bükeyr ve İbn Hişâm, hocalarının hatalarını düzeltip, kapalı olan ifadeleri açıkladıkları gibi kendilerine ulaşan haberleri de zikretmişlerdir. Nitekim İbn Hişâm, İbn İshâk'ın siyeri üzerindeki tenkitleri dikkate alarak bazı önemli tasarruflarda bulunmuştur. Onların kullandıkları yöntemler kendilerini râvi olmaktan ziyade müellif derecesine yükselmelerini de sağlamıştır. Bu dönemde, İbn İshâk'ın eserini nakleden iki şahsiyet Yûnus b. Bükeyr (ö. 199/814) ve İbn Hişâm öne çıkmaktadır.[37]

Karşılaştırmalı nakil dönemindeki siyer müelliflerine gelince, onlar kendilerine ulaşan eserleri karşılaştırmalı olarak ele almışlar, bir konu hakkındaki farklı rivayetleri toplamış, daha sonra mevcut malumatları tercih ve tenkit etmişlerdir. Bu dönemde İbn Sa'd'la birlikte siyer eserlerinde bulunması gereken bölüm ve konular da genel itibariyle belirginleşmektedir. Daha sonraki siyer eserlerinde büyük oranda aynı plan ve uygulamanın devam ettiği ifade edilmektedir.[38]

---

[36] Bk. Özdemir, "Siyer Yazıcılığındaki Değişim Üzerine", s. 202.

[37] Bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 351.

[38] Bk. Özdemir, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", s. 134; amlf., Siyer Yazıcılığındaki Değişim Üzerine", s. 202; Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, s. 369.

4.2. Memlükler Döneminde Siyer Yazıcılığı

Memlükler dönemindeki siyer eserleri kendine has özellikleri olan bir yapıya sahiptir. Bu devirdeki tarihçiler kendilerinden önceki kitaplardan istifade etmiş, yaşadıkları dönemde tesir icra eden birtakım bilgileri de siyere dâhil etmişlerdir. Siyer yazıcılığının bu devresi, siyer eserlerinin çokluğu, müelliflerin biyografi, genel tarih, hadis gibi çeşitli kitaplarda bir bölüm olarak siyere yer vermeleri yazılan eserleri muhteva, usul ve kaynakları bakımından etkilemiştir. Söz konusu dönemde hacimli ve muhtasar siyer eserlerinin telif edildiği bilinmekle birlikte, neredeyse bütün tarihçilerin zaman zaman Hz. Peygamber'in hayatına bölüm ayırdığı görülür. Dolayısıyla bu devir siyer müellefatı Hz. Peygamber'in hayatıyla alâkalı araştırma yapanların vazgeçemediği kaynakları olması bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Bu dönemdeki müelliflerin siyer muhtevalarında ağırlık verdiği, öncelediği ya da bahsetmediği konular, bunları nasıl bir üslupla ve hangi kaynakları kullanarak anlattıkları dönemin siyer anlayışına ışık tutması bakımından oldukça mühimdir.

Memlükler dönemindeki siyer eserlerinde muhteva itibariyle klasik kaynaklarımızla benzerlik gösteren konular bulunmaktadır. Bununla birlikte var olan bu geniş malzeme bazılarını öne çıkarma, farklı rivayetleri benimseme gibi birtakım ilave özelliklere sahiptir. Dolayısıyla bu dönemde telif edilen siyer eserleri içerisinde derleme mahiyetinde yazılan pek çok kitap zikretmek mümkündür. İbn Seyyidünnâs'ın '*Uyûnu'l-eser*'i, bunlar arasındadır. Bahsi geçen eserin en önemli özelliği ilk dönem siyer kaynaklarıyla birlikte sonraki malzemeyi de kullanarak, Hz. Peygamber'in şemâil, hasâis ve delâilini de içerecek şekilde geniş muhtevalı yazılmış olmasıdır.[39] İbn Seyyidünnâs'ın kaleme aldığı '*Uyûnü'l eser fî fünûni'l-megâzî ve'ş-şemâil ve's-siyer* adlı kitabın isminde zikredilen Hz. Peygam-

[39] Bk. Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 259-262.

ber'in ahlâkî ve fizikî özellikleri anlamına gelen "şemâil" kelimesi bu durumu anlaşılır kılmaktadır.

İbn Seyyidünnâs'ın yaptığı gibi Hz. Peygamber'i kullandığı bir eşyasından şemâiline, aile efradından ahlakı, huyu, şakaları gibi kişisel özelliklerini de içerecek şekilde geniş muhtevalı siyer telif eden bir başka müellif ise Zehebî'dir. Müellif *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* adlı kitabında genellikle Hz. Peygamber'in mûcizeleri, kıyafeti, silahları, sıfatları, ahlakı, isimleri, gibi dönemin peygamber algısına yönelik izler taşıyan başlıklar zikretmektedir.[40] Bahsi geçen konulardan Memlük toplumunun dinî hissiyatını aksettiren başlıklar kullanılarak, halkın peygambere duyduğu sevgi pekiştirilmiş gibi gözükmektedir. Bu durum müelliflerin en ince ayrıntıya bile başlık atma gereği duyacak kadar Hz. Peygamber'i tanıma gayreti içerisinde olduğunu da akla getirmektedir.

Müelliflerin siyer kitaplarındaki muhtevaya bakıldığında içeriğin zamanla doğru orantılı bir şekilde zenginleşerek genişlediği anlaşılmaktadır. Nitekim Memlükler'in erken dönem tarihçilerinden İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1351) *Zâdü'l-meâd*[41] ismini verdiği siyerinde Hz. Peygamber'in günlük yaşayışı hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Yine dönemin bir başka âlimi Safedî'nin Hz. Peygamber'in hayatını kaleme aldığı kısımda diğer konulara nispeten ağırlık verdiği bazı hususlar görülmektedir. Mesela Sevik, Uhud, Hendek Tebük, Hayber gibi Medine döneminin önemli kabul edilen gazvelerini[42] iki kelimeyle ifade eden müellif Hz. Peygamber'in şemâiline bir buçuk sayfa yer ayırmaktadır.[43] Ayrıca müellifin bi'setin Mekke dönemi önemli olaylarından bazılarına temas etmezken, irhâs haberleri ve mucizâta dair rivayetlere eserinin geneline

---

[40] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 301-426.

[41] Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-'ibâd* (nşr. Şuayb el-Arnaût-Abdülkadir el-Arnaût), I-V, Beyrut 1981; Mehmet Efendioğlu, "Zâdü'l-Meâd", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXIV (2013), s. 63.

[42] Bk. Safedî, *el-Vâfî*, I, s. 87.

[43] Bk. Safedî, *el-Vâfî*, I, s. 69-70.

nispetle oldukça geniş yer verdiği müşahede edilmektedir.[44] Dolayısıyla Safedî'nin olağanüstü nitelikteki olayları ön planda tuttuğunu ve uzunca bahsettiğini belirtmeliyiz. Bu durum müellifin kronolojide bazı hâdiselere yer vermediğini, bazılarında ise nispeten detaya indiğini de göstermektedir.

Safedî dönemin bazı tarihçileri gibi siyer yazma sebebini dinî bir vecibe olarak addetmiştir. "Kurtuluşa ermek" veya "Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmak" gibi ifadeler kullandığı anlaşılmaktadır. Müellifin "Muhammed Rasûlüllah" adını verdiği siyerinin son kısımlarında zikrettiği kasidesinden[45] önce bunu yazma amacı olarak ifade ettiği cümleler bu durumu teyit etmektedir. Nitekim kasidesini Hz. Peygamber'i methetmek ve onun güzel yüzüyle bereketlenmek için kaleme aldığını, böylece kıyamet günü onu öven ve ihsanına erişen kişilerden olmak istediğini belirtmektedir.[46] Bahsi geçen örnekten müellifin Hz. Peygamber'in siyerine yer vermeyi dinî bir yükümlülük olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Bu durum Safedî'nin Hz. Peygamber'in hayatı hakkında bilgi vermek ya da bunu insanlara öğretmekten ziyade teberrüken yazdığını da göstermektedir.

Çerkez Memlükler döneminin (784-923/1382-1517) meşhur tarihçilerinden Makrîzî (ö. 845/1442), *İmtâu'l-esmâ' bimâ li'r-Resûl*[47] adlı siyer eserini kaleme almıştır. Bu kitap Hz. Peygamber'in hayatına dair yazılan eserlerin en hacimlilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Müellif Hz. Peygamber'in hayatını çeşitli yönleriyle ele aldığı eserinde onun aile hayatı, kıyafetleri, gazveleri, şemâili, ahlakı, mûcizeleri gibi konulara ağırlık vermektedir. Bahsi geçen konular içerisinde özellikle mûcize haberlerine ge-

---

[44] Bk. Safedî, *el-Vâfî*, I, s. 82-86; Ayaz, "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları-Safedî'nin (ö. 764-1363) El- Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı", s. 26.

[45] Bk. Safedî, *el-Vâfî*, I, s. 93-96.

[46] Bk. Safedî, *el-Vâfî*, I, s. 93.

[47] Takıyyüddin Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *İmtâu'l-esmâ' bimâ li'n-Nebiyy mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'* (nşr. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî), I-XV, Beyrut 1999.

niş yer verildiği ifade edilmektedir.[48] Bu durum dönemin siyer eserlerindeki malzeme genişlemesini göstermesi bakımından önemlidir.

Çerkez Memlükler döneminin bir başka müellifi Kastallânî'nin İslâm dünyasında meşhur kabul edilen (ö. 923/1517) *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*'si gibi üzerine haşiye ve şerhlerin yazıldığı mufassal eserlerde bu kısımda zikredilmelidir. Hz. Peygamber'in hayatı ve şahsiyetine dair malumat sunan bahsi geçen eser şair Bâkî (ö. 1008/1600) tarafından akıcı bir üslupla Türkçe'ye tercüme edilmiş ve Osmanlı coğrafyasında büyük bir ilgi görmüştür.[49] Dolayısıyla bu dönemdeki siyer kaynaklarının sadece telif edildiği coğrafya ile sınırlı kalmadığı, kendilerinden sonraki Müslüman devletleri etkilediği anlaşılmaktadır.

Eserlerdeki anlatım şekline bakıldığında bu dönemdeki siyer eserlerinin halka yönelik telif edildiği anlaşılmaktadır. Bahsi geçen dönemdeki tarihçilerin Hz. Peygamber'in hayatını övgüyle bahsetmeleri ve bu tür ifadeleri büyük bir iştiyakla eserlerinde aktarmaları bu duruma örnek verilebilir. Bazı müelliflerin asıl amacı ise bilgi vermekten ziyade ilgi çekici hâdiselerle halkın beklentilerine cevap mahiyeti gibi gözükmektedir. Nitekim Safedî Hz. Peygamber'in hayatından ziyade mesela ahlakı gibi insanların ilgisini çeken hâdiselere geniş yer ayırmaktadır.[50] Sonuç itibariyle Memlükler dönemindeki pek çok müellifin eserinde isnat zincirinin önemini yitirdiği görülmektedir. Dolayısıyla bazı eserlerde rivayet zinciri nispeten az yer kaplamaktadır. Bu durum müelliflerin kendilerinden önceki âlimlerin benimsediği toplu senet aktarımı olarakta bilinen telfîk usulünü devam ettirdiği şeklinde ifade edilebilir. Özellikle Safedî'nin oldukça muhtasar siyerinde bu husus daha net gözükmektedir.

---

48 Bk. Osman Cengiz, *Makrîzî'nin İmtâu'l-Esmâ İsimli Eseri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2010, s. 67 vd.

49 Bk. Hüseyin Algül, "el-Mevâhibu'l-Ledünniyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIX (2004), s. 421.

50 Bk. Safedî, *el-Vâfî*, I, s. 71-74; Ayaz, "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları-Safedî'nin (ö. 764-1363) El- Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı-", s. 27.

— BİRİNCİ BÖLÜM —

İBNÜ’D-DEVÂDÂRÎ VE ESERİ

A. İbnü'd-Devâdârî

1. Hayatı ve İlmî Kişiliği

Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek ed-Devâdârî Kahire'de doğmuştur. Müellif *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâʾi'r-râşidîn* isimli siyerinin girişinde adını "Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek Sâhibü Sarhad" şeklinde ifade etmiştir. Bu kısımda babasının Türk Memlük sultanlarından Baybars'ın "devâdârı"[51] ve "sır kâtibi"[52] Emîr Seyfeddin Balaban er-Rûmî ez-Zâhirî'nin hizmetinde bulunmasından dolayı "devâdârî" nisbesiyle tanındığına dair malumat vermektedir. Aynı zamanda ilgili yerde zikrettiği Memlük sultanı ve babası için dua da etmektedir.[53] Müellifin babası Cemâleddin Abdullah b. Aybek Türk asıllı olup, Bahrî Memlük emîrlerindendir. Bu nedenle İbnü'd-Devâdârî "evlâdü'n-nâs"sınıfından kabul edilir. Bunun yanı sıra müellifin devlet adamı olan babasıyla 13 Re-

---

[51] Bazı İslâm devletlerinde başlangıçta hükümdarın divit takımından sorumlu olan, daha sonraki dönemlerde ise çok çeşitli ve önemli vazifeler üstlenen saray görevlisine verilen isimdir. Geniş bilgi için bk. Asri Çubukçu,"Devâtdâr", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, IX (1994), s. 221.

[52] Bazı İslâm devletlerinde başlıca görevi hükümdarın özel kâtipliği olan memura verilen isimdir. Memlük devletinde ise Divân-ı İnşâ başkanıdır. Bu kavram için bk. Ayaz, "Sır Kâtibi", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII (2009), s. 116.

[53] Hayatı hakkında bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 3.

cep 713 (3 Kasım 1313) tarihine kadar birlikte dolaştığı ifade edilmektedir. Ancak müellif babasının son görevi Memlük sınır kalelerini teftiş ettikleri sırada Ürdün'deki Zerkâ vadisinde atından düşüp vefat etmiştir.[54]

Memlükler döneminde "evlâdü'n-nâs" sınıfında yer alan ulema baba veya dedelerinin aldığı görevler vesilesiyle pek çok imkân elde etmektedir. Bu âlimlerin maddi olarak sıkıntı yaşamadıkları, devlet erkânıyla yakın temas kurdukları ve ileri seviyede Arapça bildiklerinden dolayı Memlük sultanları ve halk arasında önemli rol üstlendikleri bilinmektedir. İbnü'd-Devâdârî'nin de zikredilen vasıflara sahip olması onun çok yönlü bir âlim olmasına katkı sağlamış gibi gözükmektedir. Nitekim Memlükler dönemi-nin en önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Kahire'de yaşayan İbnü'd-Devâdârî dönemin seçkin hocalarından ders almış ve pek çok kay-nağa rahatlıkla ulaşma fırsatı elde etmiştir.[55] Bunun yanı sıra Memlükler döneminde sultandan sonra devlet yönetiminde etkin rol alan Memlük emîrinin oğlu olmasından dolayı devrin önde gelen âlimleriyle tanıştığı da zikredilmektedir. Müellifin bu çevrenin sağladığı imkânlar neticesinde kültür seviyesi yüksek bir ortamda yetiştiği ve tahsil hayatında herhangi bir zorlukla karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. Ancak İbnü'd-Devâdârî, baba-sının ölümünden sonra herhangi bir resmî göreve talip olmamıştır. Müelli-fin hayatı bir bütün olarak düşünüldüğünde öncelikli uğraş alanının resmî bir görev almaktan ziyade ilmî faaliyetler olduğu ifade edilmektedir.[56]

İbnü'd-Devâdârî'nin ilmî kişiliği ve tarihçiliği ile alâkalı değerlendir-meler yapmak için eserlerini gözden geçirmek gerekir. Müellif başta *Ken-zü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* olmak üzere *Dürerü't-tîcân ve gureru tevârîhi'z-zamân*, *A'yânü'l-emsâl ve emsâlü'l-a'yân*, *Hadâ'iku'l-ahdâk ve dekâ'iku'l-huzzâk*, *Âdâtü'sâdât sâdâtü'l-'âdât fî menâkıbi'ş-Şeyh Ebi's-Sa'âdât* isimli eserleri kale-

---

[54] Bk. Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-müerrihûn,* III, s. 122-123; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 182; İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 11-12.

[55] Bk. Cengiz Tomar, "Kılıçtan Kaleme Memlûkler ve Entelektüel Hayat", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, s. 257-258.

[56] Bk. İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 11-12.

me almıştır. Tarihçinin meşhur eseri *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer*'de geniş müktesebatını ortaya koyan örnekler bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmamıza merkez olarak aldığımız müellifin dokuz ciltlik genel tarih eserinin üçüncü cildi *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâ'i'r-râşidîn* onun ilmî kişiliği ve derin tarih bilgisi hakkında yeterince veri sağlar mahiyettedir. Nitekim müellifin bahsi geçen kitabın dokuzuncu bölümünü yaşadığı döneme ayırdığı görülürken, üçüncü cildi bir siyer kitabı olup, Hz. Peygamber ve dört halife devri hakkında önemli bilgiler içermektedir.[57]

Müellifin günümüze ulaşan bir diğer eseri *Dürerü't-tîcân ve gureru tevârîhi'z-zamân*, muhtasar bir umumî tarih kitabıdır. Eser kronolojik olup Hz. Âdem'den başlayarak 710/1310 yılına kadar gelir. Tarihçinin bahsi geçen eserde hükümdarların, âlimlerin, tabiblerin ve şairlerin biyografilerini verdiği zikredilmektedir. Kitabın Cengiz Han, *Oğuznâme* ve Türk-Memlük yaratılış efsanesi hakkında malumat vermesi önemli özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim müellif Kıpçakların soylarıyla ilgili efsaneyi nazma çevirmiştir.[58] Bahaeddin Ögel *Türk Mitolojisi* isimli kitabında İbnü'd-Devâdârî'nin insanın yaratılışıyla alâkalı anlatıları Önasya ve İran mitolojilerinden etkilenerek kendi kültür ve anlayış şekline uyarladığını ifade etmektedir.[59] Bu noktada müellifin ileride ele aldığımız Hz. Peygamber'in hayatına ayırdığı kısımda birtakım mitolojik anlatımlara yer verdiği müşahede edilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in Ukkâşe b. Mihsan'a (ö.11/632) verdiği odundan bir parçanın kılıca dönüşmesi[60] ve Necâşi'nin kabrinden yükselen bir nur olduğuna dair rivayet zikretmektedir.[61] Dolayısıyla müellifin siyerinde bazı dönüşüm mitoslarına[62] yer ver-

[57] Bk. Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-müerrihûn*, III, s. 123; İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 12-13.
[58] Bk. Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 183; İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 13.
[59] Bk. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 485-486.
[60] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 122.
[61] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 145.
[62] Siyer anlatılarındaki mitolojik unsurlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şaban Öz, "Siyer Literatüründe Mitoloji Metinleri Üzerine", *Akademik Siyer Dergisi*, sayı: 1 (2020) s. 12, 16.

diği tespit edilmiştir. Bu durum onun derin bilgisiyle temayüz eden bir âlim olduğunu göstermektedir. Müellifin eserinin geneline bakıldığında daha sonra ele aldığımız tarihçiliğinin yanı sıra başka ilim dallarında da bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır.[63] Son olarak burada şunu da ifade etmek isteriz ki, müellif ilmî şahsiyetiyle ilgili olarak kaleme aldığı konularda araştırmacı özelliğini öne çıkaran bir âlimdir.

2. Tarihçiliği

Memlükler döneminde ulemanın siyasî, sosyal ve kültürel anlamda büyük roller üstlendikleri bilinen bir husustur. Özellikle "evlâdü'n-nâs" sınıfına mensup âlimler iyi yetişmiş ve pek çok eser telif etmişlerdir. Bu âlimlerin en meşhurları İbnü'd-Devâdârî ve İbn Tağrîberdî (ö.874/1469) olarak bilinir.[64]

İbnü'd-Devâdârî, Memlükler döneminin ilk asırlarında hayat sürmüş ve VIII. (XIV.) yüzyılda Memlük sultanı Muhammed b. Kalavun[65] döneminde yaşamıştır. Meşhur *Kenzü'd-dürer ve câmiʿu'l-gurer* adlı genel tarih eserinin dokuzuncu cildini[66] el-Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalavun'a ayırmış olmasından ve özellikle eserinin mukaddime kısmında adını sıkça anmasından dolayı bahsi geçen Sultan'a muhabbet ve saygı duyduğu be-

---

[63] Bahsi geçen yaratılış efsanesine göre; "*Karadağ'daki insan resmi çizilmiş mağaraya dolmuş tortular kaynayıp karışır. Yaz mevsiminin yakıcı Güneş'i mağarayı ısıtır, dokuz ay mağarayı rüzğar döver. Mağaranın duvarlarına insan resmi çizilmiş, balçıklı çamurlu su dolan yerinden dokuz ay sonra ilk insan Ay Atam çıkar. Oraya kısa bir zaman sonra çamurlu sel gelir ve mağaraya dolar. Bu defa yazın son günleri olduğundan, güneş önceki gibi sıcak olmadığından mağara ve oradaki karma-karışık tortular çok az ısınır. Dokuz ay sonra oradan kadın Ay Va çıkar ve bunlar ilk insanlardır*" vd. için bk. Fuzuli Bayat, *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019, s. 65-66.

[64] Bk. Ayaz, "Memlükler Döneminde Biyografi Yazıcılığı ve İbn Tağrîberdî (ö. 874/1469)", *İslam Te'lif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı*, (ed. Hidayet Aydar), 10-11 Kasım 2016, 2018 s. 194; Hayatı ve eserleri hakkında bk. Yiğit, "İbn Tağrîberdî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XX (1999), 385-388.

[65] Bk. Kâsım Abduh Kâsım, "Muhammed b. Kalavun", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXX (2005), 547-548.

[66] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer ve câmiʿu'l-gurer* (nşr. Hans R. Roemer), IX, Kahire 1960.

lirtilmelidir. Nitekim bu kısımda el-Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalavun hakkında "Mevlamız, Sultanımız, Efendimiz" gibi ifadeler kullanarak ondan övgüyle bahsettiği tespit edilmiştir.[67]

İbnü'd-Devâdârî ilgili cildi yazarken, olayların içinde bulunmuş kişilerden aldığı bilgilere yer vermektedir. Siyasî olaylara kimi zaman uzun yer ayırmakta kimi zaman da kendisinin önem verdiği hâdiselere işaret etmekle yetinmektedir. Bu noktada babası veya dedesinden duyduklarıyla kendi müşahedelerini ele almakta, bazen "evlâdü'n-nâs" sınıfından olmasının avantajını kullanarak, olayların içinde yer alan emîrler veya devlet adamlarından da nakillerde bulunmaktadır. Bu noktada müellifin kendi dönemindeki hâdiseler hakkında tarafgir yaklaşımların olduğu ifade edilmelidir. Mesela İbnü'd-Devâdârî, Muhammed b. Kalavun'a duyduğu muhabbet ve hürmet sebebiyle onun hasımlarına karşı çok sert ifadeler kullanabilmektedir. Dolayısıyla söz konusu eserin IX. cildi, Memlük Devleti'nin ilk dönemine dair kıymetli bilgiler ihtiva etmekle birlikte, müellifin Memlük tarihçiliğini tespit açısından da oldukça mühimdir.[68]

İbnü'd-Devâdârî'nin, *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* adlı eseri sadece Memlükler dönemindeki siyasî tarihle ilgilenen araştırmacılar için değil, bu dönemin ilmî ve kültürel hayatını çalışanlar için de vazgeçilmez bir kaynaktır. Dolayısıyla müellif genel tarih kitapları içinde Hz. Peygamber'in hayatına bir kısım ayırma usulüne de uymaktadır. Müellifin söz konusu eserinin, Hz. Peygamber dönemine ayırdığı üçüncü cildinde erken dönem Memlük siyer yazıcılığının anlaşılmasına yönelik önemli bilgiler bulunduğunu vurgulamak istiyoruz. Bu noktada bahsi geçen cildin müellifin sosyal tarih anlayışını yansıtan pek çok örneği ihtiva ettiğini de ifade etmeliyiz. Nitekim İbnü'd-Devâdârî "Mikyâsü'n Nîl"[69] olarak bilinen, Nil nehri kenarında bulunan ve suyun seviyesini tespit etmek için yapılmış,

---

[67] Bazı örnekler için bk. İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer*, IX, s. 4, 5, 6, 13, 24.
[68] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer*, IX, s. 177-181; İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 12.
[69] Bk. Mahmut Kaya," Mikyâsü'n Nîl", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXX (2005), s. 52-53.

içinde ölçüm düzeneği bulunduran sistemden bahsetmektedir. Daha sonra Abbâsî halifesi Mu'tasım-Billâh'ın (ö. 227/842) oğlu Mütevekkil-Alellah, Ca'fer b. Muhammed'in (ö. 247/861) bu düzenek üzerindeki uygulamaları hususunda kısa bir açıklama yapmaktadır.[70] Bu nakiller arasında Abbâsî döneminin ünlü matematikçisi Fergânî'ye (ö. 247/861)[71] bahsi geçen yapının inşa işini verdiğini de belirtmektedir.[72]

Müellifin sosyal tarihçiliğine dair bir diğer malumat Hz. Peygamber'in manevî sıfatlarını anlattığı kısımda yer almaktadır. Tarihçi bu kısımda Hz. Peygamber'den övgüyle bahseden bir şiir nakletmektedir. Bahsi geçen şiirin bitiminde Hz. Peygamber ve ailesine dua ettikten sonra "kultü/dedim, ben derim ki" ifadesiyle birtakım açıklamalar yapmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'i öven ifadelerin sayılamayacak kadar çok olduğunu ifade etmektedir. Emîr Alaaddin tarafından Hz. Peygamber'den muhabbetle bahseden eserlerin kapsamlı bir fihrist oluşturularak bir araya getirildiğine dair malumat da vermektedir. Yine burada Hz. Peygamber'i övmek için yazılan kaside ve beyitlerin tam sayısını zikretmektedir.[73] Bu kısımda dönemin Mısır valisini zikretmek gibi dikkat çekici kayıtlar da bulunmaktadır. Müellifin yazdıklarından hareketle Hz. Peygamber'in hayatını kaleme alırken Mısır'daki önemli müesseselerin tarihi gelişimlerinin yanı sıra Memlük dönemi edebî eserleri ile ilgili de önemli bilgiler verdiği görülmektedir.

İbnü'd-Devâdârî'nin Mısırlı bir tarihçi olması sebebiyle Nil nehri hâdiselerine yer verdiğini de ifade etmemiz gerekir.[74] Nitekim Bedir, Uhud, Hendek gibi Medine döneminin önemli savaşlarını birkaç cümleyle açık-

---

[70] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 55-56.
[71] Bk. Mahmut Kaya-Sâmî Şelhûb, "Fergânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XII (1995), s. 377-378.
[72] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 56.
[73] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 111-113.
[74] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 53-56.

larken,[75] Nil ile alâkalı olaylara müstakil başlıklar atması önem arz etmektedir.[76] Ayrıca Hz. Peygamber'in hayatını anlatırken Nil ile ilgili anlatımlara bu kadar geniş yer vermesi onun Mısır tarihçiliğinin en bariz örneklerine yer verdiğini göstermektedir.

Müellifin Hz. Peygamber'in nesebini aktarırkenki ifadeleri de onun tarihçiliği hakkında bilgi verebilir. İbnü'd-Devâdârî ilgili kısımda İbn İshâk, İbn Sa'd, İbn Hişâm gibi ilk dönem siyer müelliflerinin eserlerini zikretmekte, Hz. Peygamber'in nesebiyle alâkalı bahsi bitirdikten sonra zikrettiği nesebi dönemin önde gelen edip, muhaddis ve tarihçisine okuduğunu ve doğrulattığını ifade etmektedir. Kitabın bu özellikleri müellifin son derece dikkatli bir araştırmacı olduğunu daha önceki dönemin meşhur kaynakları dışında kendi dönemindeki eserlere de müracaat ederek tarihî hâdiselerin güvenilirliğine gayret gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yine bu kısımda Hz. Peygamber'in nesebini teyit ettiği âlimin şiir kitabından kendi eserinin sekizinci cildine şiirler aldığına dair malumat da aktarmaktadır. Hz. Peygamber'in hayatını zikrettiği eserinin üçüncü cildi içerisinde kendi kitabını kaynak göstermesi[77] müellifin metodik tarihçiliğine örnek olarak verilebilir.

İbnü'd-Devâdârî'nin kendi dönemindeki tarih anlayışını ortaya koyan bazı ifadelere de işaret etmeliyiz. Nitekim müellif, dönemindeki pek çok tarihçi gibi "kultü" ibaresiyle Hz. Peygamber'in hayatının önemli olaylarından doğumu, Mekke'den çıkışı, Medine'ye girişi, ilk vahyi ve vefatının Pazartesi günü gerçekleştiğini ifade etmektedir.[78] Bu durum onun farklı zamanlarda vuku bulan hâdiseleri yer yer bir arada verdiğini gösterirken, tarihçilik anlayışı hakkında bilgi de verebilir. Sonuç itibariyle bahsi geçen örneklerden klasik dönemde gördüğümüz gibi tarihçi özelliği ön plana

---

[75] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 59, 60, 61.
[76] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 54, 55.
[77] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 9.
[78] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 92-93.

çıksa da İbnü'd-Devâdârî gibi âlimlerin ilme bir bütün olarak baktığı anlaşılmaktadır.

B. İbnü'd-Devâdârî'nin *Kenzü'd-Dürer ve Câmiʿu'l-Gurer* Adlı Eseri

1. Eserin Genel Özellikleri

İbnü'd-Devâdârî, dokuz ciltlik genel tarih eserine *Kenzü'd-dürer ve câmiʿu'l-gurer* adını vermiştir. Bu eser Memlükler'in ilk döneminde kaleme alınmış kitaplar içerisinde seçkin bir yere sahiptir. Nitekim İslâm tarihinde VIII. (XIV.) yüzyılda görülen hacimli genel tarih kitaplarının meşhurlarından olup, ansiklopedik mahiyet taşımaktadır. Müellifin eserini yazmaya 709'da (1309) başlayıp 736'da (1335-36) tamamladığı düşünülmektedir. Söz konusu eserde tarihçinin, İslâm'ın doğuşundan kendi zamanına kadarki her dönem için bir bölüm ayırdığı görülmektedir. Yaratılıştan başlayarak 735 (1334-35) yılına kadar gelen eserin her cüzüne iki isim veren müellif, bu işi kendisinden önce kimsenin yapmadığını ifade etmektedir. Müellif bölümler ile ilgili zikrettiği genel başlıklara "kenz (hazine)" özel başlıklara ise "ed-dürer (inciler)" adını vermektedir.[79] Bahsi geçen genel tarih eserinin müellif hattıyla olan nüshasının cüzleri Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 2932) ve Süleymaniye (Ayasofya, nr. 3073-3076) kütüphanelerinde bulunmaktadır.

İbnü'd-Devâdârî'nin *Kenzü'd-dürer ve câmiʿu'l-gurer* adlı eserinin bölümleri hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse, birinci cilt *Nüzhetü'l-beşer min kısmeti feleki'l-Kamer* (*ed-Dürretü'l-ʿulyâ fî ahbârî bedʾi'd-dünyâ)* dünyanın yaratılışını ele almaktadır. İkincisi *Gulletü'l-vârid min kısmeti feleki'l-ʿUtârid*, (*ed-Dürretü'l-yetîme fî ahbâri'l-ümemi'l-kadîme)* peygamberler ve eski milletlerin tarihlerini kapsamaktadır. Müellifin üçüncü cildin giriş kısmın-

[79] Bk. Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-müerrihûn*, III, s. 123; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 182; İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 12.

da daha önce kaleme aldığı birinci ve ikinci bölümlerin içeriği hakkında malumat verdiği müşahede edilmektedir.[80] Bu bağlamda *el-Müşerrefe bi'l-kudre min kısmeti feleki'z-Zühre* (*ed-Dürretü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâʾi'r-râşidîn)* ismini verdiği üçüncü cildi Hz. Peygamber'in hayatı ve dört halife dönemine ayırdığınıda ifade etmektedir.[81]

Eserin dördüncü cildi *Bugyetü'n-nefs min kısmeti feleki'ş-Şems* (*ed-Dürretü's-seniyye fî ahbâri'd-devleti'l-Ümeviyye*) Emevî Devletine ayrılmıştır. Beşincisi *Ellezî küllü semʿin lehû nesîh min kısmeti'l-Mirrîh* (*ed-Dürretü's-seniyye fî ahbâri'd-devleti'l-ʿAbbâsiyye)* Abbâsî Devleti hakkındadır. Altıncısı *el-Fâʾik Sıhâhu'l-Cevherî min kısmeti feleki'l-Müşterî* olup, (*ed-Dürretü's-seniyye (mudıyye) fî ahbâri'd-devleti'l-Fâṭımiyye)* Fâtımî Devletine dairdir. Yedincisi *Şühdü'n-nahl min kısmeti feleki'z-Zühal* (*ed-Dürrü'l-matlûb fî ahbâri devleti (mülûki) Benî Eyyûb)* Eyyûbî Devleti hakkındadır. Sekizincisi *Zeh-rü'l-mürûc min kısmeti feleki'l-Burûc* (*ed-Dürretü'z-zekiyye fî ahbâri'd-devleti (mülûki)'t-Türkiyye)* Memlük Devletinin kuruluş yıllarına dairdir. Sonuncusu ise *el-Cevherü'l-enfes min kısmeti feleki'l-Atlas* (*ed-Dürrü'l-fâhir fî sîreti'l-Meliki'n-Nâsır)* Memlük sultanlarından el-Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Kalavun dönemi hakkındadır.[82]

Müellif eserini hazırlarken pek çok kaynaktan istifade etmiştir. Bunlar arasında kendisi gibi Mısırlı tarihçi İbn Zülâk el-Leysî'nin (ö. 387/997), *Fezâʾilü mısr*'ı; Endülüslü kadı, tarihçi, matematikçi ve astronomi bilgini Kâdî Sâid el-Endelüsî'nin (ö. 462/1070), *Tabakâtü'l-ümem*'i; *Kitâbü'ş-şifâ* adlı eseriyle meşhur olan Mâlikî kadısı, hadis, fıkıh ve dil âlimi Kâdî İyâz'dan (ö. 544/1149), İslâmî ilimlerin hemen hemen her alanındaki çalışmalarıyla tanınan Hanbelî âlim Ebü'l-Ferec-İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201), *el-Muntazam*'ından, edip ve şair olarak bilinen İmâdüddin el-İsfahânî'nin (ö.

[80] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 3.
[81] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 4.
[82] Bk. Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-müerrihûn*, III, s. 124; Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 182-183; İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 12-13.

597/1201), *el-Fethu'l-kudsî* isimli çalışmasından, *Vefeyâtü'l-a'yân* adlı eseriyle tanınan tarihçi, fakih, edip ve şair İbn Hallikân'dan (ö. 681/1282) ve Eyyûbî dönemi tarihçisi İbn Vâsıl'ın (ö. 697/1298), *Müferricü'l-kürûb*'u zikredilebilir.[83] Bu noktada müellifin eserini telif ederken pek çok kaynaktan yararlandığını ifade etmekle birlikte genellikle tarih, dil ve edebiyat gibi alanlarda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Müellifin eserde genel itibariyle basit sayılabilecek bir üslup kullandığı, secîli ifadelere nadiren yer verdiği görülmektedir. Kitabın geneline bakıldığında bu dönemde konuşulan Arapça kelimelere dair bilgi de ihtiva etmektedir. Bu eser VIII. (XIV.) yüzyıl boyunca telifi artarak devam eden kaynaklar arasında yer almaktadır.

2. Muhtevası

İbnü'd-Devâdârî'nin dokuz ciltlik genel tarih eserinin üçüncü cildi *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn ve'l-hulefâ'i'r-râşidîn* Hz. Peygamber'in siyeri ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemini kapsamaktadır. Bu cildin elimizdeki neşrine göre 5-153. sayfaları arası Hz. Peygamber'in hayatını ele almaktadır. Müellif siyerine *Zikru seyyidinâ rasûlillah ve nesebihi ve mevlidihi ve meb'asihi ve mâ luhhisa min mûcizâtihi ve âyetihi ve sîretihi* (*Efendimiz Hz. Peygamber'in nesebi, doğumu, gönderilişi ile onun mûcizeleri delilleri ve hayatı hakkında özet bahsi*) başlığını atmaktadır.[84] Müellif bu kısımda Hz. Peygamber'in künyesi hakkında kısa bir girişin ardından nesebiyle alâkalı bilgilere yer vermektedir. Daha sonra Abdülmuttalib'in alnında nübüvvet nuru bulunduğuna dair rivayeti nakletmektedir. İbnü'd-Devâdârî Hz. Peygamber'in Adnân'a kadar uzanan nesebinde ittifak olduğunu aktarmakta,[85] Hz. Peygamber'in nesebiyle ilgili kısmı bitirdikten sonra zikrettiği nesebi

---

[83] Bk. İzgi, "İbnü'd-Devâdârî", s. 12.
[84] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5.
[85] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 6-7.

yedi yüz on yılında dönemin önde gelen âlimlerine okuduğu ve doğrulattığını ifade etmektedir. Yine burada bahsettiği âlimin, İbnü'l-Murahhal (ö. 699/1300) künyesiyle tanındığına dair malumat da vermektedir.[86] Bu noktada Abdülmuttalib'in alnında bulunan nübüvvet nurunun "delâilü'n-nübüvve"[87] haberi olarak ifade edildiği belirtilmelidir. Ancak siyerin ilk başlığında yer alan mûcize ifadesi dikkate alındığında bu durum gayet tabii gözükmektedir.

Müellif *Zikrü mâ luhhisa min zikrihi rasûlillah* (*Hz. Peygamber'in hayatından özet bahsi*) adlı ikinci başlığında Zemzem'in kazılması, Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın kurban edilmesi olayı, Dârunnedve hâdisesi, Hz. Peygamber'in annesi Âmine'nin hamileliği, Hz. Peygamber'in doğumu, babasının ölümü, sütanneye verilmesi, Şakk-ı Sadr olayı, annesinin vefatı, dedesi Abdülmuttalib'in himâyesine geçmesi, Abdülmuttalib'in Seyf b. Zûyezen (ö. 575 [?][88] ile konuşması, çocukluğu, dedesinin ölümü, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in vesayetine geçmesi, amcasıyla birlikte Şam ticaret yolculuğuna çıkması, Bahîra hâdisesi, Meysere ile Hz. Hatice adına Şam'a yaptığı ticaret yolculuğu, Hz. Hatice ile evliliği, Kâbe hakemliği, ilk vahiy, fetretü'l vahy, ilk Müslümanlar gibi konuları ele almaktadır.[89] Tarihçinin başlığında geçen "*mâ luhhisa/özet bahsi*" ifadesinden de anlaşılacağı üzere tek bir başlık altında pek çok konu özet şekilde verilmektedir.

İbnü'd-Devâdârî bu başlıkta ilk olarak Âmine'nin hamileliği ardından Hz. Peygamber'in Fil Yılı'nda doğduğuna dair farklı nakilleri ele almakta, Hz. Peygamber'in doğduğu tarihin şemsî aylardan yirmi Nisan'a tekabül

---

86 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 9.

87 Bir peygamberin bizzat gösterdiği ya da peygamberliğine alâmet olmak üzere kendisi dışında meydana gelen tabiatüstü olaylardır. Bahsi geçen kavram peygamberin getirdiği ilkeleri ilmî tahlillere tâbi tutarak bunların ilâhî kaynaklı olduğunu, dolayısıyla gönderilen elçinin hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan eserleri ifade eden bir terim olarak da kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, IX (1994), s. 115-117.

88 Bk. Mustafa Fayda, "Seyf b. Zûyezen", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII (2009), s. 29-30.

89 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10-39.

ettiği bu rivayetin ise ehl-i hesaba göre yapıldığını zikretmektedir.[90] Daha sonra Abdullah'ın vefatına yer vermekte, bu sırada Hz. Peygamber'in henüz doğmadığı, iki aylık, yedi aylık veya iki yaş dört aylık olduğu gibi farklı rivayetlere yer vermektedir. Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ı görmediği hususunda ihtilaf olmadığını, annesinin vefatında ise onun dört ya da sekiz yaşında olduğu tartışmalarına da temas ederek, Hz. Peygamber'in Abdülmuttalib'in himâyesine geçtiğini aktarmaktadır. Bunların ardından Hz. Peygamber'e küçüklüğünden itibaren önem veren Abdülmuttalib'in ona duyduğu alâkadan bahsetmektedir. Yine ilgili yerde Hz. Peygamber'in çocukluk yıllarından itibaren Abdülmuttalib'in Kureyş'in önde gelenleriyle katıldığı mecliste bulunduğunu ve Abdülmuttalib'in torunu için ilerde büyük bir kişi olacağına dair yönünü zikretmektedir.[91]

Müellif bu rivayetler arasında Abdülmuttalib'in, Hz. Peygamber için zikrettiği "onu çekemeyenlerin her türlü kötülüklerinden Allah'a sığınırım" şeklindeki bir beyitlik sözünü nakletmektedir.[92] Abdülmuttalib'in kullandığı sözün iki hâdiseyle bağlantılı olduğunu belirtmekte, bunlardan ilkini Hz. Peygamber'in doğumu esnasında gerçekleşen olaylar içerisinde açıklamaktadır. Rivayete göre Âmine Abdülmuttalib'e bir torunu olduğu yönünde haber göndermiştir. Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği sırada Kâbe'de tavaf yapan Abdülmuttalib'in, onun yanına geldiğinde Âmine kayınpederine doğum esnasında gerçekleşen olağan üstü hâdiseleri aktarmaktadır. Bu bağlamda Âmine Abdülmuttalib'e Hz. Peygamber'in doğduğu sırada vücudunun şekli, başı ve ellerinin duruşu ile rüyasında bu ümmetin efendisine hamile olduğunu gördüğü hususunda bilgi de vermektedir. Daha önce zikredilen Âmine'nin, "onu çekemeyenlerin her türlü kötülüklerinden Allah'a sığınırım" ifadesi burada tekrar yer almakta, Hz. Peygamber'e Muhammed isminin verildiği Tevrat'taki adının ise Ahmed

---

[90] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10.
[91] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 11.
[92] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 12.

olduğu zikredilmektedir.[93] Bu noktada müellifin Abdülmuttalib ve Âmine'nin zikrettiği bir beyitlik sözü farklı bağlamlarda ifade ederek açıklamaya çalıştığı görülmektedir.

İbnü'd-Devâdârî Hz. Peygamber'in doğduğu sırada Abdülmuttalib'in, Kâbe'deyken birtakım olağanüstü olaylara tanık olduğunu aktarmaktadır. Rivayete göre Abdülmuttalib, Kâbe'nin hareket ettiğini, önce kendisine doğru meylettiğini sonra tekrar doğrulduğunu görmüştür. Bu esnada bir ses duyduğunu, Hübel'in devrildiğini, Abdülmuttalib'in tanık olduğu olaylar karşısında kendisinin sanki uyku halinde olduğunu nakletmektedir. Bu kısımda Âmine'nin, Hz. Peygamber'i Abdülmuttalib'e getirdiği, onun torunuyla Kâbe'ye gittiğini ve tavaf ettiğini aktarmaktadır. Yine bu kısımda müellif Abdülmuttalib'in Kâbe'nin İbrâhim makamında söylediği şiire de yer vermektedir.[94]

Abdülmüttalib'in kullandığı bir beyitlik ifadeyle alâkalı iki aktarımdan birincisini anlattığını ifade eden tarihçi, ikinci hâdisenin Yemen'i Habeş işgalinden kurtaran Seyf b. Zûyezen'in Hz. Muhammed'in peygamberliğini Abdülmuttalib'e müjdeleyişi hakkında olduğunu zikretmektedir. Bu bağlamda Seyf b. Zûyezen'in, yabancı hâkimiyetine karşı kazandığı başarıyı tebriğe giden ve Kureyş heyeti içerisinde yer alan Abdülmuttalib'in konuşmalarına yer verilmiştir. Uzun bir şekilde ele alınan bu konuşmalarda Hz. Muhammed'in geleceğine yönelik bilgilere temas edilmiştir. Bu kısımda Seyf b. Zûyezen'in peygamberlik hakkında hususî olarak Abdülmuttalib'le yaptığı konuşmalar yer almaktadır. Yine bu kısımda Seyf b. Zûyezen, peygamberin isminin Muhammed olduğu, omuzlarının arasında nübüvvet mührü bulunduğu, annesi ve babasının öldüğü, dedesi ve amcasının vesayetine geçtiği gibi peygamber olacak kişide bulunması gereken özellikler hakkında detaylı bilgiler de vermektedir.[95]

---

[93] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 12-13.
[94] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 13.
[95] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 14-16.

Seyf b. Zûyezen'in gelecek olan peygamberle ilgili anlatımlarına karşılık Abdülmuttalib kendisine söylenen tüm alametlerin torununda bulunduğunu ifade etmektedir. Bunun üzerine Seyf b. Zûyezen, Abdülmuttalib'e torununu Yahudilerden ve onların düşmanlıklarından koruması hususunda birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu kısımda kendisine söylenenleri yanındakiler de dâhil olmak üzere herkesten gizli tutmasına yönelik ifadeler yer almaktadır. Ayrıca riyasetin Abdülmuttalib'in ailesinde kalacağını ifade eden Seyf b. Zûyezen, onun kavminden her kişi için bir köle ve cariye azat etmesinin yanı sıra gümüş ve altından da belirli ölçüde vermesini istemektedir. Abdülmuttalib'in kendisine söylenenlerin on katını yerine getirdikten kısa bir süre sonra da Yemen kralının öldüğünü kaydetmektedir.[96]

Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesi bahsinde; rivayete göre Hz. Halîme'nin kabilesindeki bazı insanlar çocuklarını kâhine götürmektedir. Bu esnada Hz. Peygamber'i fark eden bir kâhin onu kucağına alıp baktıkdan sonra onun sütannesinin mensup olduğu Benî Sa'd kabilesinden olmadığını anlamaktadır. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in sütbabası Hâris b. Abdüluzzâ kâhinin söylediklerini onaylayarak onun yanlarında sütçocuk olarak kaldığını zikretmektedir. Bu kısımda kâhin Hz. Halîme ve ailesine çocuğu bir an önce ailesine geri göndermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yine ilgili yerde kâhin Hz. Muhammed'in ilerde şanı yüce bir kişi olacağını ve Arapların onunla önce ikiye ayrılıp, daha sonra birleşeceklerini ifade etmektedir.[97] Yine burada müellif benzer içerikli başka bir rivayeti Şeddâd b. Evs'den (ö.58/678)[98] aktarmaktadır. Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesi olayını Benî Müdlic kabilesindeki[99] kâhinlerin peygamberliği anlaması üzerinden ele almaktadır. Konu içerisinde yer vermeyeceğini

---

[96] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 17-18.

[97] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 21.

[98] Bk. Zekeriya Güler, "Şeddâd bin Evs", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVIII (2010), s. 408-409.

[99] Bk. İbrahim Sarıçam, "Müdlic (Benî Müdlic)", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXI (2006), s. 473-474.

belirtmek suretiyle bahsi geçen kabileyle alâkalı özel bir hüküm bulunduğunu da zikretmektedir. Bu kısımda Mücezziz b. A'ver'in Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsâme'nin ayak izlerine bakarak onların baba-oğul olduğunu ifade etmesi üzerine Hz. Peygamber'in duyduğu mutluluğu nakletmektedir.[100] Müellifin Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesi olayından bahsederken, bir konu hakkındaki farklı zamanlarda gerçekleşen olayları birbiriyle bağlantılı bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Bu durum onun ilgili rivayeti konunun daha iyi anlaşılması için verdiğini akla getirmektedir. Nitekim Benî Müdlic kabilesinin insanların ayak izlerine bakarak haklarında bilgi verme, fizikî yapılarından yola çıkarak bazı tahminlerde bulunma gibi hususlarda meşhur olmuş kişileriyle tanındığı bilinmektedir.

Hz. Peygamber'in çocukluğundaki olağan üstü nitelikteki olaylar Şakk-ı Sadr hâdisesi[101] içerisinde anlatılmaya devam etmektedir. Müellifin ilgili konuyu en geniş rivayetlerden biri kabul edilen Şeddâd b. Evs'den (ö.58/678) aktardığı görülmektedir. Rivayete göre Şakk-ı Sadr olayında üç kişilik bir melek grubundan bahsedilmektedir. Bunlardan ilkinin Hz. Peygamber'in göğsünü yardığı, ikincisinin birinci melekle konuşup, Hz. Peygamber'in kalbini tartmasını istediği, üçüncüsünün ise Hz. Peygamber'in göğsünü kapattığı aktarılmaktadır. Bu nakiller arasında meleklerin Hz. Peygamber'in alnından öptükleri ve yapılan bu işlemin onun için büyük bir hayır olacağına yönelik ifadeler kullandıkları görülmektedir.[102]

İbnü'd-Devâdârî'nin başta Hz. Peygamber'in doğumu olmak üzere sütanneye verilmesi ve Şakk-ı Sadr olaylarında ağırlıklı olarak irhâs[103] ve "delâilü'n-nübüvve" haberlerine yer verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca Hz.

---

100 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 21.

101 Melekler tarafından Hz. Peygamber'in göğsünün açılıp kalbinin üstün niteliğe sahip özelliklerle bezenmesi anlamına gelmektedir. Geniş bilgi için bk. Erdinç Ahatlı, "Şakk-ı Sadr", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVIII (2010), s. 309-310.

102 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 22-25.

103 Peygamberler nübüvvetle görevlendirilmeden önceki olağanüstü hâdiseleri ifade eden kavramdır. Ayrıntılı bilgi için bk. M. Said Özervarlı, "Hârikulâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVI (1997), s. 181-183.

Peygamber'in hayatının bu yönünü diğer konulara nispeten daha geniş ele almaktadır. Mesela Hz. Peygamber'in babası ve annesinin ölümü[104] gibi önemli konuları birkaç cümleyle zikrederken, Şakk-ı Sadr olayını dört sayfa boyunca anlatmaktadır.[105]

Hz. Muhammed'in çocukluğuna dair rivayetler Dârunnedve'ye gelen bir heyet içerisinde anlatılmaya devam edilmektedir. Bu nakillere göre Yemen yöneticilerinin Kureyş'e geldiği, bu grup içinde yer alan bir emîrin o sırada çocuk olan ve amcasının yanına gelen Hz. Peygamber'i fark ettiği anlaşılmaktadır. Rivayette bu bilgili kişi, Hz. Peygamber'in yürüyüşü, bakışı, duruşu gibi onda bulunan fiziksel özellikleri dikkatlice incelemektedir. Daha sonra bahsi geçen emîr, Hz. Peygamber'de bulunan vasıflardan yola çıkarak onun ilerde şanı yüce bir kişi olacağını açıklamaktadır.[106]

Müellif bu kısmı bitirdikden sonra anlatmasının uygun düşeceği hâdiseler olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki olan Zemzem'in kazılması ardından da Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın kurban edilmesi olayını geniş bir şekilde ele almaktadır.[107] Daha sonra Hz. Peygamber'in küçüklüğünde dedesi ve amcasıyla yağmur duasına çıktığını ifade etmektedir.[108] Bunların ardından Abdülmuttalib'in ölümünden başlayarak Hz. Peygamber'in hicretine kadarki dört konuya yaklaşık iki sayfa ayıran müellif, Hz. Peygamber'in eşleri gibi ilgi çekici bir hâdiseyi altı sayfada anlatmaktadır.[109] Bu kısımda Hz. Peygamber'in Meysere'yle birlikte Hz. Hatice adına Şam'a yaptığı ticaret yolculuğu[110] ve ilk vahiy[111] konularına muhtevası itibariyle geniş yer verdiğini ifade etmeliyiz.

---

[104] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10-11.
[105] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 22-25.
[106] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 26.
[107] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 29-33.
[108] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 34.
[109] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 124-129.
[110] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 35-36.
[111] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 38-39.

İbnü'd-Devâdârî özet mahiyetindeki konular ardından tekrar müstakil başlıklar kullanmaktadır. Bunlar *Hz. Peygamber'e eziyet eden Kureyşliler*,[112] *onunla alay eden Kureyşliler, Kureyş ve diğer kabilelere mensup müellefe-i kulûb*,[113] *Kureyş kabilesinin kökeni, kolları ve diğer kabileler*,[114] *Benî Ümeyye liderleri*,[115] *Sadece Hz. Peygamber'e ait Sözler*[116] gibi konulardır. Bu bağlamda zikredilen dört başlığın Kureyş'le alâkalı olup ardarda sıralandığı müşahede edilmektedir. Hz. Peygamber'in risâlet sonrası hayatının önemli olaylarından biri olan ilk Müslümanlar konusuna kısaca temas eden müellifin, Kureyş'e dair konuları müstakil başlıklar altında ele alması dikkat çekmektedir. Mesela Hz. Peygamber'e eziyet eden Kureyşliler başlığında Hz. Peygamber'in amcası Ebû Leheb, Tâif'e sürgüne gönderilen sahâbî Hakem b. Ebü'l-Âs ve Müslümanlara karşı düşmanlığıyla tanınan Ukbe b. Ebû Muayt gibi isimler yer almaktadır. Bunlardan Hakem b. Ebü'l-Âs haricindekilerin Müslüman olmadığı belirtilmektedir.

İbnü'd-Devâdârî, Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin vefatı[117] cinlerin Müslüman oluşu[118] gibi Mekke döneminin önemli olaylarını birkaç cümleyle açıklamakta, boykot konusuna hiç temas etmezken, İsrâ ve Mi'rac hâdisesine ilgili konulara nispetle uzun sayılabilecek ölçüde yarım sayfa yer ayırmaktadır.[119] Bu durum müellifin kronolojide bazı hâdiseleri zikretmediğini bazılarında ise nispeten detaya indiğini göstermektedir. Bunların ardından müellif *Hz. Peygamber'e ait Sözler* başlıklı konuyu ele almaktadır.[120] Bu kısımda yaklaşık beş sayfa boyunca Hz. Peygamber'in meşhur hadislerini sıralamaktadır. Bunların sayısı ise ortalama doksan kadar olup,

[112] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 39.
[113] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 40.
[114] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 41.
[115] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 43.
[116] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 47.
[117] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 38.
[118] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 44.
[119] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 44.
[120] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 47.

alt alta ve genellikle birkaç cümleden oluşmaktadır.[121] Müellif konunun sonunda bu güzel sözlerin sayılamayacak kadar çok olduğuna işaret etmekte, Hz. Peygamber'e ait sözleri teberrüken yazdığını ve maksadının kurtuluşa ermek olduğunu ifade etmektedir.[122]

Hz. Peygamber'e benzeyenler başlığı altında ise ona yaratılış ve ahlak olarak benzeyenleri kaydetmektedir. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Câ'fer b. Ebû Tâlib, Hz. Hasan ve annesi Hz. Fâtıma gibi isimler bunlar arasındadır.[123] Müellif *Hz. Peygamber'in eşleri* başlığında ise Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den sonra evlendiği eşleri sırasıyla zikretmekte, sayılarının on bir olduğu hususunda ittifak olduğunu nakletmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in evlendiği cariyelerin sayısını zikretmekte, bunlardan Mâriye'nin, İbrâhim'in annesi olduğunu ifade etmektedir.[124]

İbnü'd-Devâdârî, *Hz. Peygamber'in erkek ve kız çocukları ile daha sonra anlatacaklarından bir kısım* başlığında[125] Hz. Peygamber'in önce erkek ardından kız çocuklarını sıralamakta, bunlardan Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhim hariç hepsinin Hz. Hatice'yle evliliğinden doğan çocuklar olduğunu belirtmektedir. Müellif aynı kısımda Hz. Peygamber'in hala ve amcalarının sayısını da vermekte, on iki veya dokuz amcası bulunduğunu aktarmaktadır. Yine burada Hz. Peygamber'in hastalığı ve vefatı arasında geçen süre hakkındaki farklı rivayetlere işaret etmektedir. Bu başlık altında "kultü" ifadesiyle açıklama yapan tarihçi, Medine hâdiselerini anlatmadan önce hacimli eserinin ilk cildinde ifade ettiği gibi Nil nehrinin debisinden bahsedeceğini zikretmektedir. Nil ile ilgili giriş mâhiyetinde kısa bir bilgi de vermektedir.[126] Müellifin bu başlıkta konunun ilerleyen kısımlarında bahsedeceği hususların bir kısmına kısaca işaret ettiğini ifade etmeliyiz.

---

121 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 47-51.
122 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 51.
123 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 51.
124 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 52.
125 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 53-54.
126 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 53.

İbnü'd-Devâdârî önce "*Hicretin başlangıcından itibaren mübarek Nil nehrinin bahsi*" daha sonrasında "*Nil hakkında verilen bilgilerin uygun düşeceği yer*" isimli başlıkları[127] kullanmaktadır. Bu kısımda Nil nehrinin uzunluğu, genişliği, kolları ve geçtiği bölgeler gibi ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Müellif bahsi geçen bilgilerin devamında Nil ile ilgili bölümü sonlandırmakta, Medine dönemi hâdiselerini kronolojik olarak ele almaktadır. Müellifin Medine dönemi hâdiselerini hicrî yıllara göre başlıklandırdığı müşahede edilmektedir. Bahsi geçen kısımda hicret sonrası olaylar genellikle detaya yer verilmeden o yıl içerisinde meydana gelen doğum, ölüm, seriyye ve gazveler şeklinde ele alınmaktadır. Mısır halkının o dönemdeki genel temayülü sebebiyle gazveler kısa tutulurken, Hz. Peygamber'in sıfatları, silahları, binekleri gibi başlıklara geniş yer verilmektedir. Bu durum müellifin Mısırlı olmasıyla alâkalı gibi gözükmektedir.

İbnü'd-Devâdârî Medine döneminin ilk senesinde Hz. Peygamber'in Mescid-i Nebevî'yi inşa ettirmesini, muhâcir ve ensar arasında muâhât yapıldığını, ezan okunduğunu ve Abdullah b. Zübeyr'in hicretten sonra doğan ilk çocuk olduğunu ifade etmektedir. Bu kısımda Buvât, Ebva/Veddân ve Uşeyre gazvelerini hicrî birinci yılda zikretmiş, ancak bunların hicrî ikinci yılda vuku bulduğuna dair bilgi de vermiştir. İslâm sancağının Hz. Peygamber'in amcası Hamza b. Abdülmuttalib'e verildiğini nakletmiş, sahâbîlerden Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Rabiğ seriyyesine katıldığı, orada ok fırlattığı, bunun ise İslâm'da atılan ilk ok olduğu hususunu ele almıştır.[128] Müellifin bahsi geçen olaylara oldukça kısa yer verdiği[129] Hz. Peygamber'in kıyafetlerini daha ayrıntılı bir şekilde ele aldığı görülmektedir.[130]

---

[127] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 54-55.
[128] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 56-57.
[129] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 57.
[130] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 151-152.

Hicretin ikinci senesindeki olaylar arasında ilk Bedir gazvesi, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile evlenmesi, kıblenin tahvîli, Ramazan orucunun, zekât ibadetinin ve fıtır sadakasının farz kılınması, Umeyr b. Adî'nin Hz. Peygamber'i hicveden Asmâ bint Mervân'ı katletmesi, Beni Kaynuka' gazvesi, Hz. Peygamber'in kızı Rukıyye'nin vefatı, Hz. Hasan'ın doğumu, ensar arasında hicretten sonra doğan ilk çocuğun Nu'mân b. Beşîr olduğu, İslâm'a düşmanlıklarıyla tanınan Ümeyye b. Ebü's-Salt ve Hz. Peygamber'in amcası Ebû Leheb'in vefatı, Bedir gazvesinde meleklerin düşman ordusuyla savaştığını işlemektedir. Yine aynı yılda Enfâl Sûresinin nâzil olması, Hz. Peygamber'in Benî Süleym'e karşı yaptığı gazve, Karkaratülküdr, Sevîk, Gatafân/Zûemer gazvesi, Veddân gazvesi ve Hz. Peygamber'in bayram namazını Müslümanlarla birlikte kılması gibi bilgiler yer almaktadır.[131] Müellif Medine döneminin önemli aşamalarını kapsayan hicrî ikinci yıl olaylarını sadece bir buçuk sayfada ele almaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in köleleri adlı konuya üç sayfa yer vermektedir.[132] Bu durum tarihçinin Medine hâdiselerinden ziyade Hz. Peygamber'in hayatının ilgi çekici konularına önem verdiğini akla getirmektedir.

Hicretin üçüncü yılında Uhud gazvesinin meydana geldiğini, Hz. Peygamber'in amcası Hamza b. Abdülmuttalib'in şehit edildiği, Hz. Peygamber'in bu gazvede yaralandığını, yine bu savaşta sahâbî Hanzale b. Ebû Âmir'in şehit edildiği, Hz. Peygamber'in Hz. Hafsa, Hz. Osman'ın ise Hz. Peygamber'in kızı Ümmü Külsûm ile evlendiğini ve Hz. Hüseyin'in doğduğunu kaydetmektedir. Yine bu yılda Benî Kaynukâ' ve Hamrâülesed gazveleri ile Kâ'b b. Eşref'in öldürüldüğü zikredilmektedir. Müellifin hicretin üçüncü yılı hâdiselerine bir buçuk sayfadan daha az yer verir-

[131] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 58-59.
[132] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 140-143.

ken,[133] Hz. Peygamber'in bineklerine bir buçuk sayfa ayırması dikkat çekmektedir.[134]

Hicretin dördüncü senesinde müellif Hendek gazvesinin bu yılda vuku bulduğunu ifade ederken, savaşın gerçekleştiği ay ve yılla alâkalı tartışmalara da yer vermektedir. Nitekim Hendek savaşının hicrî beşinci yılda meydana geldiğine dair görüşün meşhur olduğunu ifade etmiş, ancak savaşın gerçekleştiği ay hususunda ihtilaf olduğunu belirtmiştir. Müellifin hicretin üçüncü yılında Hz. Hüseyin'in doğduğunu burada tekrarladığı görülmektedir. Bu nakiller arasında yolculuk sırasında namazın kısaltılması ruhsatı, ikindi namazında Hz. Peygamber'in korku namazı kıldırması ve Haşr Sûresi'nin indiğini de ifade etmektedir. Yine Bi'rü Maûne olayının bu yılda gerçekleştiği ve Hz. Peygamber'in kızı Rukıyye'nin oğlu Abdullah b. Osman'ın bu yılda öldüğünü kaydetmektedir. Hz. Peygamber'in yüzüğünün üzerinde "Muhammed Rasûlüllah" ifadesinin yazılı olduğu hususunda bilgi de vermekte, Zatü'r-Rikâ' gazvesinin bu yılda meydana geldiğini aktarmaktadır. Müellif ilgili hâdiselere tek bir başlık altında yer vermektedir.[135]

Hicretin beşinci senesinde Dûmetü'l-Cendel, Benî Kurayza, Benî Mustalik ve Benî Lihyân gazvelerini sıralamaktadır. Ancak Benî Mustalik ve Benî Lihyân gazvelerinin hicrî beşinci yılda değil de Medine döneminin altıncı senesinde meydana geldiğini ifade etmektedir. Yine bu kısımda örtünmenin farz kılındığı ve teyemmüm ruhsatının verildiğine dair inen âyetlere de işaret etmekte, Hz. Peygamber'in Zeyneb bt. Cahş'la evlendiğini, İfk hâdisesinin bu senede vuku bulduğunu nakletmektedir. Hendek gazvesinin bu yılda meydana geldiğini zikretmekte, gazvenin hicrî dördüncü senede gerçekleştiği hususunda malumat da vermektedir. Son olarak Hendek ve Müreysî'/Benî Mustalik gazvelerinin bu yılda gerçekleşti-

[133] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 59-60.
[134] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 147-148.
[135] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 61-62.

ğini ancak bunun Allah tarafından bilineceğini zikretmektedir. Söz konusu olayları sadece bir sayfada nakleden[136] müellif, Hz. Peygamber'in silahları gibi insanlaın ilgisini çeken konuya müstakil başlık altında bir buçuk sayfa yer ayırmaktadır. [137]

Hicrî altıncı yılda Hudeybiye gazvesi, bu gazveden döndükten sonra Hz. Peygamber'in krallara gönderdiği elçiler, gönderildikleri yer ve davet mektupları hakkında bilgi vermekte ardından Bey'atürrıdvân, Benî Mustalik gazvesi, teyemmüm âyetinin inmesini ve İfk olayını nakletmektedir. Müellif Benî Mustalik gazvesi ve teyemmüm âyetini hicrî beşinci yılda ele almakta, bu iki hâdiseyi buradaki olaylar içerisinde tekrarladığını ifade etmekte ve seriyyeleri başında gönderilen komutan isimleriyle zikretmektedir. Nitekim Zeyd b. Hârise/Taref seriyyesi, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Ali b. Ebû Tâlib seriyyeleri bunlar arasındadır. Yine burada Hz. Peygamber'in Vâdilkurâ'ya gönderdiği seriyyenin Zeyd b. Hârise başkanlığında gerçekleştiğini ve Hz. Ömer'in Cemîle bt. Sâbit ile evlendiğini kaydetmektedir.[138] Hicretin yedinci yılında ise Hz. Peygamber'in evlendiği son kadının Meymûne olduğunu, Ca'fer b. Ebû Tâlib'in Habeşistan heyetinden döndüğünü, Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in Ebü'l-Âs'la tekrar nikâhlandığını ve Hayber gazvesini zikretmiştir.[139]

Müellif hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethedildiği ibaresini kullanarak anlatıma başlamakta, Hz. Peygamber'in Mâriye'yle evliliğinden dünyaya gelen İbrâhim'in doğumu ve ardından Huneyn ve Tâif gazvelerini nakletmektedir. Bunların ardından *Zikru fethi Mekke* (*Mekke'nin fethi*) adlı alt başlık atmaktadır. Hz. Peygamber'in Mekke'ye gideceği bilgisini gizli tuttuğu ve Mekke'nin fethine giden süreci ele almaktadır. Yine ilgili yerde Hz. Peygamber'in insanlara çağrısını, Mekke'nin fethi sırasında Müslüman

---

[136] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 62.
[137] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 149-151.
[138] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 63-67.
[139] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 68.

olan Kureyşliler'in Tulekâ olarak isimlendirildiğini, fetih günü kadın veya erkeklerin Hz. Peygamber'e bey'at ettiğini kaydetmekte, Hz. Ebû Bekir'in babasının Müslüman oluşuyla bölümü sonlandırmaktadır.[140]

İbnü'd-Devâdârî hicretin sekizinci yılı içerisinde *Putların kendiliğinden devrilmesi mûcizesi* adlı bir başlık kullanmakta, bu konuyu bir sayfada nakletmektedir.[141] Bu anlatıma göre, Hz. Peygamber'in bineği üzerinde fetih günü Mekke'ye girdiğini, Kâbe'nin etrafında döndükten sonra eliyle putlara doğru işaret ettiğini aktarmaktadır. Yine ilgili yerde Hz. Peygamber'in işaret ettiği putun devrildiğini ve "hak geldi batıl kayboldu" ifadesini, Mekke'nin Ramazan ayında fethedildiğini, Müslümanların Mekke'de on bin kişi olduğunu zikretmektedir. Ardından Müslümanlardan İslâm ordusuna katılan kişilerin sayı ve kabilelerini açıklamaktadır. Mesela Benî Cüheyne kabilesinden bin dört yüz, Müzeyne'denbin üç yüz, Süleymoğulları'ndan yedi yüz, Eslem ve Gıfâr kabilelerinden ise dört yüzer kişinin yer aldığını belirtmektedir. Bu kısımda Huneyn ve Tâif gazvelerinin zikredildiği görülürken, Zâtüsselâsil seriyyesi, Amr b. Âs ve Hâlid b. Velîd'in Müslüman olduğuna dair malumat da yer almaktadır. Müellif Hz. Peygamber'in Fâtıma bt. Dahhâk'la evlendiğini, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Zeyd b. Hârise, Abdullah b. Revehâ ve Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'in bu yılda vefat ettiklerini zikretmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in Mekke fethinden sonra on beş gün burada kaldığını nakletmektedir. Müellifin, Hz. Peygamber'in ordusuna katılanların tam sayısı, Müslüman olan kişiler, yapılan gazveler ve Hz. Peygamber'in evliliği gibi pek çok farklı olayı tek bir başlık altında topladığı görülmektedir. Dolayısıyla müellifin çeşitli içerikteki hâdiseleri birbiriyle bağlantılı bir anlayış şekliyle ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

Hicretin dokuzuncu senesinde ise Tebük gazvesinin yapıldığını, Berâe Sûresinin nâzil olduğunu, Habeş kralı Necaşî ve Hz. Peygamber'in kızı

---

[140] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 69-79.
[141] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 79.

Ümmü Külsûm'ün vefat ettiklerini, Necaşî'nin gıyabında cenaze namazı kılındığını, heyetlerin İslâm'a girmek için geldiklerini, Hz. Peygamber'in Yahudilerin kendisine zarar vermek için yaptıkları Mescid-i Dırâr'ın yıkılmasını emrettiğini, Hz. Ebû Bekir'in hac-emîri olarak görevlendirilmesini, Ebû Âmir er-Râhib'in öldüğünü kaydetmiştir.[142]

Hicrî onuncu yılda Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhim'in vefatında güneşin tutulduğunu, öldüğünde on sekiz aylık olduğunu, Hz. Peygamber'in Vedâ haccı yaptığını, Yemen bölgesine Hz. Ali'nin, Necran'a ise Hâlid b. Velîd'in gönderildiğini nakletmektedir. Bu kısımda Bâzân'ın Müslüman olduğu malumatına da yer vermektedir. Bunların ardından hicrî on birinci yıl olaylarını nakletmeden önce müstakil başlık altında Hz. Peygamber'in Vedâ haccını ele almaktadır. Hicretin onuncu yılı olaylarını yarım sayfada anlatırken,[143] Hz. Peygamber'in Vedâ haccına üç sayfa yer vermektedir.[144] Bu durum müellifin hicrî onuncu yıldaki Medine olaylarından ziyade Hz. Peygamber'in hayatının bir kesitine daha fazla önem verdiği kanaatini güçlendirmektedir.

Hicretin on birinci senesinde Hz. Peygamber'in vefatı aktarılmakta,[145] bölüm sonuna kadar ağırlıklı olarak İbn İshâk rivayetleri nakledilmektedir. Bu kısımda diğer pek çok siyer müellifi gibi İbnü'd-Devâdârî'nin de İbn İshâk rivayetlerinden istifade edip, sıklıkla müracaat ettiği görülmektedir. Müellifin söz konusu rivayet tercihi İbn İshâk'ın siyer müellifleri tarafından umûmiyetle kabul gören haberlere kaynaklık etmiş olmasıyla alâkalı gibi gözükmektedir. İbnü'd-Devâdârî Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili bilgiler vererek, Medine hâdiselerini sonlandırmaktadır. Bu kısımda Hz. Peygamber'in vefatına yakın çektiği baş ağrısı ve hastalığına dair farklı rivayetler verilmekte, Hz. Peygamber'in Yemen bölgesine ait üç beyaz el-

142 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 80.
143 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 81.
144 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 82-85.
145 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 85-94.

bise ile kefenlendiği aktarılmakta ardından defnedileceği yer hususundaki tartışmalara yer verilmektedir. Müellif diğer siyer kitaplarında da yer aldığı üzere Hz. Ebû Bekir'in "peygamberler vefat ettikleri yere defnedilirler" ifadesini Hz.Peygamber'den duyduğuna dair rivayeti nakletmekte ve sorunun çözüldüğüne işaret etmektedir.[146]

Medine döneminin dinî, siyâsi ve sosyal gelişmelerine genellikle çok kısa temas eden müellif, Medine olaylarını birkaç bölüm hariç tutulursa ayrıntı vermeksizin aktarmaktadır. Bu bağlamda hicretin altıncı, sekizinci, onuncu ve on birinci yıllarının diğer senelere göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığını belirtmeliyiz. Bu noktada uzun aktarılan hicrî yılların Medine döneminin en önemli devreleri olduğu ve ilgili hâdiselerin doğrudan Hz. Peygamber'le bağlantılı olduğunu vurgulamalıyız. Dolayısıyla söz konusu durum müellifin Medine olaylarının Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili kesitlerine önem verdiğini akla getirmektedir.

İbnü'd-Devâdârî Hz. Peygamber'in defni meselesinden sonra *Hz. Peygamber'in isimleri,*[147] *sıfatları,*[148] *manevî sıfatları,*[149] *Kâdı İyâz'ın eş-Şifâ adlı eserinde Hz. Peygamber'in mûcizelerinden alıntılar,*[150] *Hz. Peygamber'in eşlerinin sayıları ve nesepleri,*[151] *kız ve erkek çocukları*[152] *kızlarının evlilikleri*[153] a*mcaları ve halaları,*[154] *köleleri*[155] gibi başlıklar sıralamaktadır. Eserin son kısımlarındaki konu başlıkları dönemin siyer anlayışına ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Nitekim müellif bu konular arasında Hz. Peygamber'in sıfatları, mûcizeleri ve aile efradına geniş yer ayırmaktadır.

---

[146] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 86-94.
[147] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn,* s. 95.
[148] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn,* s. 96.
[149] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 99.
[150] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 113.
[151] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 124.
[152] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 130.
[153] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 130.
[154] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 133.
[155] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 140.

İbnü'd-Devâdârî, Medine döneminin önemli olaylarından Sevik gazvesini iki kelimeyle aktarmakta,[156] *Hz. Peygamber'in sıfatlarını* ise üç sayfada açıklamaktadır.[157] Bu kısımda Hz. Peygamber'in boyu, saçı, ten rengi gibi fiziksel özelliklerinin detaylı bir şekilde anlatıldığı görülmektedir. Bu noktada müellifin Hz. Peygamber'in sıfatların haricinde *Manevî sıfatları* adlı ayrıca bir başlık attığı ifade edilmelidir. Bu bölüm yaklaşık on beş sayfada nakledilmektedir.[158] Hz. Peygamber'in manevî sıfatlarından bahsedilen kısmın diğer konulara nispetle oldukça uzun tutulduğu belirtilmelidir. Nitekim Hz. Peygamber'in manevi sıfatlarına ayrılan bölüm Medine döneminin hicrî birinci yılından sekizinci senesine kadarki hâdislerle aynı sayfa sayısına karşılık gelmektedir.[159] Müellif, ilgili kısımda Hz. Peygamber'in insanlara karşı tavrı, sahâbe ile münasebetleri, ahlâkı, ibadetleri, duaları, şakaları, yemesi ve içmesi gibi konulara dair rivayetleri geniş bir şekilde nakletmektedir.

İbnü'd-Devâdârî'nin *Hz. Peygamber'in mucizeleri* ile alâkalı verdiği bilgiler de kayda değerdir. Bu bölüm yine uzun sayılabilecek ölçüde on sayfada incelenmektedir.[160] Eserde mûcizelerle ilgili ayrıntılı ve zengin içerikli anlatımlar geniş yer tutmaktadır. Bu durum müellifin Hz. Peygamber'in hayatının bu yönüne siyerinin bazı kısımlarına göre daha fazla önem verdiğini düşündürmektedir. İbnü'd-Devâdârî'nin, Hz. Peygamber'in mûcizeleri başlıklı konuyla alâkalı rivayetleri aktarırken, Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ*[161] adlı eserini merkeze aldığı görülmektedir. Müellif bu kısımda Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Peygamber'in mûcizesi olduğunu ifade etmekte, insanların onun benzerini getiremedikleri gibi bir âyetini dahi yapmaya güç yetiremediklerini vurgulamaktadır.[162] Bunların ardından Hz. Peygamber'in sol

---

[156] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 59.
[157] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 96-98.
[158] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 99-113.
[159] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 56-69.
[160] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 113-123.
[161] Bk. M. Yaşar Kandemir, "*eş-Şifâ*", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXIX (2010), s.134-138.
[162] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 113.

eliyle yemek yiyen kişiye sağ elini tavsiye etmesi anlatılmakta, kişinin bunu yapmayacağını ifade etmesi üzerine elini bir daha kaldıramadığını rivayet etmektedir.

Müellif söz konusu yerde Hz. Peygamber'in ileride Müslüman iki grup arasında büyük bir ayrılık olacağını ancak Hz. Hasan'ın bunu sulhle çözeceğini zikretmektedir.[163] Yine suikast kararı alan Kureyşli adamların yanına gelen Hz. Peygamber'in bir parça toprak alıp onlara attığı, topraktan her kime isabet ettiyse Bedir günü öldürüldükleri kaydedilmektedir.[164] Mekke fethi sırasında Hz. Peygamber'e vahiyle bildirilen Hâtıb b. Ebû Beltea olayı da burada yer almaktadır.[165] Yine bu başlığın altında bir adamın savaşta ya da düşmesiyle ayağının kırıldığı, Hz. Peygamber'in adamın ayağını sıvazladıktan sonra kişinin şikâyet duymadığı rivayeti nakledilmektedir. Bu kısımda Hz. Peygamber'in, parmaklarından suların akmasına, dua ve beddualarının tutmasından fiten ve melâhim[166] haberlerine kadar birçok nakil yer almaktadır. Müellif bu kısmın sonunda bahsettiği rivayetlerin Hz. Peygamber'in zâhir mûcizeleri olduğunu ifade etmektedir.[167]

Hz. Peygamber'in eşleri, nesepleri ve sayıları adlı başlık yine uzun sayılabilecek ölçü de altı sayfa olarak ele alınmaktadır. Bu kısımda eşlerin isimleri, nesepleri, vefat ettikleri yaş, mekân ve defnedildikleri yer gibi ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.[168] Müellif Hz. Peygamber'in aile efradından *erkek ve kız çocukları* adlı başlık atmakta bu kısımda Hz. Hatice ile evliliğinden olan çocuklarını önce erkekler sonra kız evlat olmak üzere zikretmektedir. Daha sonra Hz. Peygamber'in çocuklarının İslâm'dan önce doğduğunu,

---

[163] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 118.

[164] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 114.

[165] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 114-123.

[166] Geleceğe dair savaş, kargaşa gibi hâdiseler ve kıyamet alametleriyle ilgili haberleri konu edinen literatür. Bu kavram hakkında ayrıntılı bilgi için bk. İlyas Çelebi, "Fiten ve Melâhim" , *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XIII (1996), s. 149-153.

[167] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 123.

[168] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 123-129.

oğullarının İslâm'dan önce vefat ettiğini, kızlarının ise Müslüman olduğu ve hicret ettiğini kaydetmektedir. Hz. Peygamber'in çocuklarından İbrâhim hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra Hz. Fâtıma hariç bütün çocuklarının kendisinden önce vefat ettiğini aktarmaktadır. Bunların ardından *Hz. Peygamber'in kızlarının evlilikleri* bahsini yaklaşık üç sayfada işlemektedir. Bu noktada Hz. Zeyneb'in evliliği, boşanması ve yeniden evlenmesine dair aktarımların diğer evliliklere göre daha detaylı ve uzun bir şekilde anlatıldığını ifade etmeliyiz.[169]

Müellif siyerinin sonlarına doğru *Hz. Peygamber'in amca ve halaları* başlığında Hz. Peygamber'in amcalarının ismi, künyesi, Müslüman olup olmadığı, hicret edenleri ve şehit oldukları savaş gibi bilgilere temas etmekte[170] ardından Hz. Abbas hakkında bir şiire yer vermekte, şiirdeki bilinmeyen kelimeleri *Tefsiru kelimati min hezer recez (bu şiirdeki kelimelerin açıklanması)* başlığında "kavlühü/onun anlamı" ifadesiyle ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.[171] Bunların devamında Hz. Peygamber'in halalarını yaklaşık bir sayfada anlatmakta, siyerinin son kısımlarında *Hz. Peygamber'in köleleri*[172] *hizmetinde bulunan hürler, gazvelerdeki korumaları, krallara ve kabilelere gönderdiği elçiler,*[173] *kâtipleri, binekleri,*[174] *silahları,*[175] *kıyafetleri,*[176] gibi başlıklara yer vermektedir.

Bu başlıklar içerisinde Hz. Peygamber'in korumaları ve kâtipleri ismini taşıyan konularda dikkatimizi çeken bazı kayıtlara işaret etmek istiyoruz. Nitekim müellif Hz. Peygamber'in korumaları başlığında Bedir günü ensarın önde gelenlerinden Sa'd b. Muâz, sahâbîlerden Zekvân b. Abdükays ve Muhammed b. Mesleme'nin Uhud savaşında, Aşere-i Mübeşşe-

---

169 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 130-131.
170 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 133-135.
171 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 136-137.
172 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 140.
173 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 143, 144, 145.
174 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 146, 147.
175 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 149.
176 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 151.

re'den Zübeyr b. el-Avvâm'ın Hendek gazvesinde, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Hayber savaşında nöbet tuttuğunu ifade etmektedir.[177] Müellifin Medine dönemi içerisinde kısa bir şekilde bahsettiği Bedir, Uhud, Hendek, Hayber gibi gazvelerde Hz. Peygamber'in korumalarına dair herhangi bir bilgi vermediği görülmektedir. Bu durum müellifin gazvelerin nerede ve ne şekilde gerçekleştiğinden ziyade Hz. Peygamber'le ilgili kısmına yönelik bilgi vermeyi tercih ettiğini akla getirmektedir.

Son olarak İbnü'd-Devâdârî Hz. Peygamber'in kâtipleri başlığında bu kişilerin sayısını on üç olarak ifade etmektedir. Bunlar arasında Hz. Ebu Bekir, Âmir b. Füheyre, Hz. Ömer, Abdullah b. Erkam, Hz. Osman, Übey b. Kâ'b, Hz. Ali, Hâlid b. Saîd gibi kâtiplerin isimlerini zikretmektedir. Ancak Zeyd b. Sâbit ve Muâviye b. Ebû Süfyan'ın diğerlerinden farklı olarak hem vahiy hem de başka konularda Hz. Peygamber'in kâtipliğini yaptıkları, bunların dışında başka bir işle uğraşmadıklarını belirtmektedir.[178] Eser Hz. Peygamber'in silahları ve kıyafetlerine dair bir kısımla nihayete ermektedir.[179]

3. Usul ve Üslubu

İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in hayatına İbn Sa'd örneğinde olduğu gibi eserinde bir bölüm olarak yer vermiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in hayatının çeşitli safhalarını oldukça kısa ele alırken mûcizeleri, sıfatları, aile efradı gibi konuları daha geniş bahsettiği görülmektedir.

Müellif rivayetlere dair birtakım şüphelerini zaman zaman ifade etmektedir. Bazı rivayetlerde "yükâlu", "kîle/ifade edilir, denildi" gibi ifadeleri kullanarak, farklı nakil ve görüşlere yer vermekte,[180] kesin şekilde

---

177 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 144.
178 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 146.
179 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 149-152.
180 Örnek olarak bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10, 35, 38.

kabul ettiği haberler için "muttasıl isnatla"[181] ya da "bu hususta ihtilaf yoktur"[182] ibaresini kullanmaktadır. Mesela, Hz. Peygamber'in babasının ölüm tarihi ile alâkalı rivayetleri sıralamış, yaygın veya meşhur olanı en başta zikrederek diğerlerini "kîle" ifadesiyle aktarmıştır.[183] Genel kabul edilen rivayetlerde ise "muttefekun aleyh/bu hususta ittifak vardır" ibaresini zikretmektedir. Örneğin Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın onu görmediğini ifade etmektedir.[184] Bu durum müellifin rivayetleri değerlendirirken tercihte bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca müellifin diğer pek çok Memlük tarihçisi gibi birçok yerde "kultü" ifadesiyle çeşitli açıklamalarda bulunduğu da belirtilmelidir.[185]

İbnü'd-Devâdârî sahih hadisleri temel aldığını özellikle vurgulamış, tartışmalara önem vermiş, genelde kendi kanaatini de ifade etmiştir. Bununla birlikte müellifin dönemin genel bir özelliği olarak tahmin edilen siyer haberlerini sahih gördüğü hadis malzemesiyle teyit etme gayreti içerisinde olduğu da anlaşılmaktadır.[186] Müellifin bazı konularda âyetlere atıfta bulunduğu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın kurban edilmesi olayı hakkındaki tartışmaları ele alırken, Bakara Sûresini,[187] Nil nehriyle alâkalı kısımda Rum, Fussilet, Neml ve Kaf Sûrelerini,[188] Mekke'nin Fethini anlatırken de Mümtehine Sûresini örnek vermektedir.[189]

Tarihçinin kaynak kullanımı ile ilgili usulüne de işaret etmek gerekir. Örnek vermek gerekirse Hz. Peygamber'in nesebini anlattığı bölümde

---

181 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 22, 94.
182 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 39.
183 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10.
184 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10.
185 Bazı örnekler için bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 7, 9, 112, 135.
186 Siyer rivayetlerinin hadislerle desteklenmesi üzerine bk. Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 115; Ayaz "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları-Safedî'nin (ö. 764-1363) El-Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı", s. 14.
187 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 23.
188 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 54.
189 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 71.

Dağfel b. Hanzale (ö.65/685) ve Zührî gibi âlimler hakkında açıklayıcı malumat vermekte, metin içerisinde geçen raviyi de zikretmektedir. Örneği fazla olmamakla birlikte bazı olaylarda yer alan kişilerin sadece isimlerini değil nesep zincirlerini de saymakta, olay hakkında varsa şiirlerini de aktarmaktadır. Bu noktada müellifin metin ya da şiir içerisinde geçen kapalı ifade, kavram ya da şahısları açıklayıcı malumatla sunduğunu söylemeliyiz. Mesela Hz. Hatice'nin cennette "gusb/içi boş inciden" bir evi olacağına dair rivayeti aktarırken "gusb" kavramını açıklamaktadır.[190] Yine Hz. Peygamber'in sütannesi Hz. Halîme'nin eşini bir cümleyle tanıtmaktadır.[191] Bahsi geçen örneklerden anlaşıldığı üzere müellifin siyerinde tanıtıcı referanslar sunduğu görülmektedir.

Tarihçinin konuları anlatırken tercih ettiği usulde dikkat çekmektedir. Nitekim tarihlendirme hususunda ay veya yıl hesabından ziyade Hz. Peygamber'in yaşından hareket etmektedir. Mesela annesi öldüğünde Hz. Peygamber'in "4 yaşında olduğu",[192] gençlik yılları bahsinde "25 yaş",[193] Hz. Hatice ile evlendiğinde "25 yaş 2 ay 10 günlük",[194] Hz. Peygamber'in Kâbe hakemliği bahsinde "35 yaş",[195] İsrâ ve Mi'rac hâdisesinde "51 yaş", [196]Hicret esnasında "53 yaşında"[197] ve vefatından bahsederken de "63 yaşında"[198] ifadelerini kullanmaktadır. Yine hac ve umrelerini anlatırken de tam tarih vermemekte, hicretten sonra dört defa umre bir kez de Vedâ haccı yaptığına dair malumata işaret etmektedir.[199]

---

190 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 37.
191 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 21.
192 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 11.
193 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 35.
194 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 36.
195 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 37.
196 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 44.
197 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 46.
198 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 94.
199 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 46.

İbnü'd Devâdârî eserde Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma hakkında sırasıyla "Seyyidinâ/Efendimiz",[200] "Kerramallahu vecheh/Allah yüzünü ak etsin" ve "Seyyideti nisâ'il âlemîn/Hanımların efendisi"[201] ibarelerini kullanmaktadır. Bu durum tüm eser boyunca gözlemlediğimiz bir husustur. Son olarak müellifin eserinde akıcı ve sade sayılabilecek bir üslup kullandığı secîli ifadelere nadiren başvurduğunu ifade etmeliyiz.

4. Kaynakları

Memlükler dönemi siyer müelliflerinin büyük çoğunluğu genellikle muhaddislik özellikleriyle bilinmektedir. İbnü'd-Devâdârî ise tarihçilik yönü ağır basan bir âlimdir. Bu bakımdan siyerinde sıklıkla siyer-megâzî eserlerini kullanmış ve meşhur tarihçileri zikretmiştir. Nitekim daha siyerinin başlarında Hz. Peygamber'in künye ve nesebiyle alâkalı kısımda farklı nakilleri aktarırken İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l- kübrâ*'sı, İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye*'si gibi ilk dönem siyer kaynaklarını kullanmaktadır. Yine bu kısımda ahbâr ve ensâp âlimi Heysem b. Adî (ö.207/822) nesep konusunda ileri derece bilgili olan Dağfel b. Hanzale ve Zührî gibi âlimlerden ensâp rivayetleri açısından istifade ettiği görülmektedir.[202]

İbnü'd-Devâdârî siyerinde, özellikle Hz. Peygamber'in eşlerinin isimleri, Hendek savaşı, Benî Mustalik gazvesi ve vefatı gibi konularda siyer-megâzî kaynaklarına işaret etmektedir. Örnek vermek gerekirse, Hz. Peygamber'in eşlerinin sayısı hakkındaki rivayeti İbn Hişâm'dan,[203] Hendek savaşının gerçekleştiği ay hakkındaki rivayet farklarını İbn Sa'd, İbn Hişâm ve İbn İshâk'dan,[204] Benî Mustalik gazvesini İbn Sa'd,[205] Hz. Pey-

[200] Bazı örnekler için bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 58, 60, 62, 63, 68, 69.
[201] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 58.
[202] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5-7.
[203] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 52.
[204] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 61.
[205] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 67.

gamber'in vefatıyla alâkalı bilgileri ise İbn Hişâm ve İbn Sa'd'dan aktarmaktadır.[206] Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatını aktarırken, Ebû Bekir el-Beyhakî'nin (ö.458/1066) *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserini sıklıkla zikretmektedir.[207] Bu durum Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatıyla ilgili konuların ağırlıklı olarak irhâs ve "delâili'n-nübüvve" haberleriyle nakledilmesinden kaynaklanıyor olmalıdır.

Müellifin zaman zaman hadis ıstılahlarını kullandığı ve meşhur muhaddisleri zikrettiği de görülmektedir. Nitekim İsrâ ve Mir'ac hâdisesi, Hz. Peygamber'e ait sözler gibi konularda genellikle hadis kaynaklarına müracaat etmektedir. İsrâ ve Mi'rac haberlerini Buhârî'den (ö.256/870),[208] Hz. Peygamber'e ait sözler bahsindeki hadisleri Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), İbn Mâce (ö.273/887), Buhâri ve Müslim'den (ö.261/875) nakletmektedir.[209] Bununla birlikte siyer-megâzî ve hadis kaynakları dışında muasırı olan bazı edip ve şairlerin eserlerinden de istifade etmektedir. Nitekim genel tarih eserinin sekizinci cildindeki şiirleri dönemin meşhur âlimi İbnü'l-Murahhal'ın eserinden aldığına dair bilgi vermektedir.[210]

Bahsi geçen eserde müellifin bazı dil ve edebiyat kitaplarından da istifade ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kureyş kabilesinin nesebiyle ilgili rivayetleri aktarırken, Câhiz'in (ö.255/869) Arap edebiyatına dair *el-Beyân ve't-tebyîn* adlı eserine müracaat etmiştir.[211] Bunun yanı sıra devrin önde gelen âlimlerinden Nüveyrî'nin (ö.733/1336) *Nihayetü'l-ereb* isimli ansiklopedik eserinden de oldukça faydalanmakta, Hz. Peygamber hakkındaki şiirin bir beytini Nüveyrî'den naklen aldığını ifade etmektedir.[212] Bilinmeyen kelime ve kavramları açıklarken ağırlıklı olarak İbn Manzur'un

---

206 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 87-91.
207 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 14-15.
208 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 44.
209 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 47-48.
210 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 9.
211 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5.
212 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 111.

(ö.711/1311) ansiklopedik sözlüğü *Lisânü'l-arab'dan* yararlanmaktadır.[213] Ayrıca Hz. Peygamber'in hicretin altıncı yılında krallara gönderdiği elçi ve davet mektupları konusunda ağırlıklı olarak Mısırlı tarihçi İbn Abdülhakem'in (ö.257/870) *Fütûhu mısr ve ahbâruhâ* adlı kitabını kaynak göstermektedir.[214]

Müellif şemâil türü eserlerden de oldukça fazla istifade etmektedir. Hz. Peygamber'in mûcizeleri adlı başlıkta konuyla alâkalı rivayetleri aktarırken Kâdî İyâz'ın kaleme aldığı *eş-Şifâ* adlı eserini merkeze almaktadır.[215] Bu durum ağırlıklı olarak Hz. Peygamber'in olağan üstü özellikleri hakkında bilgiler aktaran müellifin, bu tür kaynaklardan daha fazla istifade etmesiyle ilgili gibi gözükmektedir. Bununla birlikte İbnü'd-Devâdârî'nin bazen bahsi geçen eserlerin şerhlerini de zikrettiği müşahede edilmektedir. Nitekim Vedâ haccını anlatırken Buhârî'nin şerhini Hz. Peygamber'in mûcizelerini naklederken Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eserinin şerhini kullanmaktadır.[216]

Kastallânî'nin meşhur eserinin şerhi de kullanılan kaynak eserler arasındadır. Müellif Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zürkânî'nin (ö. 1122/1710), *Şerhu'l-mevâhibi'l-ledünniyye* adlı meşhur eserinden de istifade etmiştir.[217] Sonuç olarak, müellifin geniş bir kaynak yelpazesine sahip olduğu ve hemen her alanda pek çok esere müracaat ettiği ifade edilebilir. Dolayısıyla kaynakların çeşitliliği bakımından eserin oldukça zengin olduğu görülmektedir.

---

213 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 34.
214 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 63-66.
215 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 116.
216 Bazı örnekler için bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 118, 119, 120, 121, 123.
217 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 116.

— İKİNCİ BÖLÜM —

*ed-DÜRRÜ'S-SEMÎN'*İN DÖNEMDEKİ BAZI SİYER ESERLERİ İLE MUKAYESESİ: İBN SEYYİDÜNNÂS VE ZEHEBÎ ÖRNEKLERİ

A. Muhteva Karşılaştırmaları

Hz. Peygamber'in hayatı kısmını, kullandığımız kaynaklar bağlamında tespit edebildiğimiz kadarıyla İbnü'd-Devâdârî toplam 148, İbn Seyyidünnâs 845, Zehebî ise yaklaşık 989 sayfada anlatmaktadır. Söz konusu bahis sırasıyla 39, 284 ve 220 başlıkta ele alınmaktadır. Buna göre İbnü'd-Devâdârî'nin siyeri İbn Seyyidünnâs'ın *Uyûnü*'na ve Zehebî'nin *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*'sının Hz. Peygamber'in hayatına ayırdığı kısma göre kısa olduğu görülmektedir. Ancak kapsam bakımından siyerin belli başlı bütün konularını içerdiği tespit edilmektedir. Konulara temas edecek olursak; yöntemde de belirtildiği üzere Hz. Peygamber'in hayatının üç temel evresi konuların karşılaştırılması için esas alınmıştır. Bunlardan ilki, Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatından biʿsete kadarki süreç, ikincisi biʿsetten hicrete kadarki Mekke olayları ve üçüncüsü Medine hâdiseleridir.

Muhteva meselesini Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatından biʿsete kadarki konular bağlamında ele almak gerekirse; İbnü'd-Devâdârî, Zemzem'in kazılması, Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın kurban edilmesi olayı, Dârunnedve hâdisesi, Hz. Peygamber'in ismi, künyesi, nesebi, doğumu, çocukluğu, sütanneye verilmesi, Şakk-ı Sadr olayı, annesinin vefatı, dedesi Abdülmuttalib'e verilmesi, Abdülmuttalib'in ölümü, Ebû

Tâlib'in vesayetine geçmesi, ticaret ve çobanlıkla uğraşması, Rahip Bahîra hâdisesi, gençliği, Ficâr savaşlarına katılması, Meysere ile Hz. Hatice adına Şam'a yaptığı ticaret yolculuğu, Hz. Hatice ile evliliği, Kâbe hakemliği gibi konuları ele almaktadır.[218] İbn Seyyidünnâs'ın siyeri[219] ve Zehebî'nin ilgili bölümünde de benzer konular bulunmaktadır.[220]

Memlükler dönemindeki siyer eserlerinde genellikle klasik kaynaklarımızda yer alan bilgilerin ana hatlarıyla tekrarlandığı görülmektedir. Ancak muhtevaya dair hem genişlik hem de ele alınış bakımından bazı farklılıklardan söz edilebilir. Bu durum her üç müellifin Hz. Peygamber'in nesebi, doğumu, çocukluğu, sütanneye verilmesi, Şakk-ı Sadr olayı, Rahip Bahîra hâdisesi ve Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği hakkındaki rivayetleri üzerinden mukayese edilerek açıklanmaktadır. Bunların başında Hz. Peygamber'in künye ve nesebinin yer aldığı kısım gelmektedir.[221] İbnü'd-Devâdârî nesep kısmına beş[222] İbn Seyyidünnâs üç,[223] Zehebî ise 4 sayfa yer vermektedir.[224] İbnü'd-Devâdârî'nin siyeri bahsi geçen müelliflerin eserlerinin neredeyse sekizde biri kadardır. Ancak onun Hz. Peygamber'in nesebine bu orana göre daha fazla yer verdiği görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in nesep kısmına beş sayfa ayıran müellif, onun kâbe hakemliğini[225] sadece bir cümleyle aktarmaktadır. Bu durum tarihçinin nesep konusuna ayrı bir ehemmiyet verdiğini düşündürmektedir.

Hz. Peygamber'in nesebi meselesini muhtevası itibariyle ele almak gerekirse, İbnü'd-Devâdârî, ilgili konuyu Kureyş kabilesi üzerinden geniş bir şekilde nakletmektedir. Bu kısımda Kureyş'in nesep zincirini saymakta, ensâb âlimlerinin büyük bir kısmına göre Kureyş'in aslının Nadr, bazıları-

---

218 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5-37.
219 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 73-163.
220 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 29-94.
221 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5.
222 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5-9.
223 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 73-75.
224 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 29-32.
225 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 35.

na göre Fihr olduğunu ifade eden tartışmalara yer vermektedir. Ardından Heysem b. Adî'den gelen rivayeti nakletmektedir. Bu rivayete göre Muâviye, halifeliği zamanında Dağfel b. Hanzale'nin, Kureyş kabilesinden gördüğü kimseleri kendisine anlatmasını istemektedir. Abdülmuttalib ve Ümeyye b. Abdüşems'i gördüğünü ifade eden Dağfel b. Hanzale, her ikisinin fiziksel özellikleri hakkında ayrıntılı bilgiler verdikten sonra Abdülmuttalib'in alnında nübüvvet nuru bulunduğunu zikretmektedir. Bunların ardından İbnü'd-Devâdârî, Abdümenâfoğullarının iki büyük kolundan biri olan Ümeyye b. Abdüşems hakkında malumat vermekte ve Hz. Peygamber'in Adnân'a kadar olan nesep kısmında ittifak olduğunu nakletmektedir.[226]

Müellifin Hz. Peygamber'in nesebiyle alâkalı bilgileri aktarırken, daha önce bahsi geçen Muâviye'nin hilafeti sırasında yaşanan olayla bağlantı kurduğu görülmektedir. Bu durum onun tarih anlayışıyla alâkalı olabilir. Nitekim müellif, Hz. Peygamber'in eşlerini anlattığı kısımda Mâriye'nin vefatını Hz. Ömer'in halifeliği zamanında (634-644)[227] hicrî on altıncı yılda gerçekleştiği için buna da atıfta bulanarak, benzer bir yaklaşımla aktarmaktadır.[228] Dolayısıyla İbnü'd-Devâdârî'nin hâdiseleri gerçekleştiği döneme dair atıflarla naklettiği görülmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla İbn İshâk, İbn Hişâm, İbn Sa'd ve Vâkıdî gibi müelliflerin eserlerinde Dağfel b. Hanzale rivayeti yer almamaktadır. Dolayısıyla İbnü'd-Devâdârî'nin klasik kaynaklarımızda yer almayan bilgiye de işaret etmek suretiyle hâdiseyi aktarması, Memlükler dönemindeki siyer malzemesindeki genişliği göstermektedir.

İbn Seyyidünnâs ise Hz. Peygamber'in Adnân'a kadarki nesebini zikretmekte, Adnân'dan sonraki nesebte ihtilaf olduğunu aktarmaktadır. Bu kısımda Adnân'ın, Hz. İsmâil'in oğlu olduğu bilgisinde ihtilaf olmadığını

---

226 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5-9.
227 Bk. Fayda, "Ömer", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXIV (2007), s. 51-53.
228 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 52.

zikretmektedir. Ancak Adnân ile Hz. İsmâil arasındaki isimler noktasında ihtilaf olup bu isimlerin sayısını kimisi azaltırken, kimisinin çoğalttığına işaret etmekte ve bu meseleye dair tartışmalara yer vermektedir. Bunların devamında Allah'ın İsmâil oğullarından Benî Kinâne'yi, Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşim'i, Benî Hâşim'den de Hz. Peygamber'in seçildiğine dair rivayeti nakletmektedir.[229] Dolayısıyla İbn Seyyidünnâs'ın kısmen farklı bilgilere işaret etmekle birlikte konuyu İbnü'd-Devâdârî'nin siyerine ve kendi eserinin hacmine göre daha kısa ele aldığı görülmektedir. Burada şunu özellikle belirtmek gerekir ki, Câhiliye döneminde Hz. Peygamber'in kendisini dinlediği, tevhid inancına bağlı hatip ve şair Kuss. b. Sâide ve onun îrad ettiği hutbeye beş sayfa ayıran İbn Seyyidünnâs'ın, Hz. Peygamber'in nesebi gibi bir konuyu bu kadar geniş hacimli eserinde üç sayfada ele alması dikkat çekicidir.

Zehebî de Hz. Peygamber'in nesebiyle ilgili kısımda İbn Seyyidünnâs'a benzer içerikli bir nakilde bulunurken, Adnân ve İsmâil arasındaki ataların sayısı hususundaki farklı rivayetlere de işaret etmektedir. Nitekim bir rivayete göre aradaki nesil sayısı yedi, diğerine göre dokuz olduğu kaydedilmektedir.[230] Bu noktada müellifin, Hz. Peygamber'in seçilmesi hususunda İbn Seyyidünnâs'ın işaret ettiği rivayeti aynen aktardığı da belirtilmelidir.[231] İbnü'd-Devâdârî ve karşılaştırılan iki müellifin, Hz. Peygamber'in nesebini Kureyş'i merkeze alarak anlattıkları ve onun Adnân'a kadarki uzanan nesebinde ihtilaf olmadığını vurguladıkları anlaşılmaktadır.

Müelliflerin öncelediği ya da arka plana attığı hâdiseler siyere yaklaşım tarzlarını yansıtabilir. Mesela İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in doğum tarihinden ziyade irhâs haberlerini ön planda tutmaktadır. Konuya Hz. Peygamber'in Fil Yılı'nda doğduğuna dair rivayeti naklederek başla-

[229] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 73-75.
[230] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 29.
[231] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 32.

makta, Âmine'nin, Hz. Peygamber doğduğunda bir torunu olduğu haberini kayınpederi Abdülmuttalib'e gönderdiğini aktarmaktadır. Bu kısımda müellif, Hz. Peygamber'in annesi Âmine'nin, Hz. Muhammed'e hamileyken ve onun doğumu sırasında gördüğü olağanüstü nitelikteki hâdiseleri Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'e anlattığına dair rivayete de yer vermektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in secde halinde doğduğu, kafası ve parmağını semâya kaldırdığı, evin nurla dolduğu, yıldızların yeryüzüne yaklaştığı gibi doğum sırasındaki olağanüstü hâdiseler zikredilmektedir. Bu aktarımlar arasında Âmine'nin, Hz. Peygamber'e hamileyken onun bu ümmetin efendisi olacağını rüyasında gördüğü,[232] Hz. Peygamber dünyaya geldikten sonra ona Muhammed ismi verildiği, Tevrat'taki adının ise Ahmed olduğuna dair malumat da bulunmaktadır. Yine Abdülmuttalib'in, Kâbe'nin hareket ettiğine ve Hübel'in devrildiğine tanık olduğu olaylar nakledilmekte, bunun üzerine Abdülmuttalib'in tavaf ettiği ve duada bulunduğu rivayet edilmektedir.[233]

Hz. Peygamber'in doğumu sırasında vuku bulan olaylarla alâkalı bir başka rivayet Seyf b. Zûyezen tarafından Abdülmuttalib'in torununun peygamber olacağının müjdelenmesine dairdir. Nitekim Seyf b. Zûyezen ve Abdülmuttalib arasında geçen konuşmalar uzun bir şekilde aktarılmaktadır. Bu rivayete göre Seyf b. Zûyezen'in, Abdülmuttalib ile özel olarak konuştuğu, ona saklaması şartıyla bazı hususlar hakkında bilgi verdiği nakledilmektedir. Söz konusu hususlar arasında Hz. Peygamber'in nübüvvet mührü, anne ve babasının vefat ettiği, isminin Ahmed ya da Muhammed olması gibi özellikler yer almaktadır.[234] Ancak Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği gün meydana gelen putların kendiliğinden devrilmesi, Mecûsi ateşinin sönmesi, şeytanın kovulması gibi olaylar özellikle vurgulanmaktadır.[235] Bunun yanı sıra İbnü'd-Devâdârî'nin, Hz. Peygamber'in

[232] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 13.
[233] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 12, 13.
[234] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 16-17.
[235] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 17.

doğumu esnasındaki mûcizevî olayları Şakk-ı Sadr hâdisesini anlatırken tekrarladığı görülmektedir.[236] Bu durum onun, Hz. Peygamber'in hayatının bu yönüne önem verdiği şeklinde anlaşılmaktadır.

İbn Seyyidünnâs da Hz. Peygamber'in Fil Yılı'nda doğduğuna dair rivayetleri zikretmekte, Hz. Peygamber'in doğumu sırasında evi dolduran nur ve yeryüzüne düşecek kadar yaklaşan yıldızların durumundan bahsetmekte ve bunların "nübüvvetin başlangıcına dair işaretler" olduğu ifadesine yer vermektedir. Hz. Peygamber'in Mekke'de dünyaya geldiği ve Allah'ın şeytanı lanetlediğine dair malumat bu aktarımlar arasında bulunmaktadır.[237] Daha sonra Hz. Peygamber'in doğumu esnasında gerçekleşen olaylara yer verilmektedir. Rivayete göre Kisrâ'nın eyvanı sarsıntı geçirmiş, on dört şerefesi yıkılmış, bin yıldır devamlı yanan Mecûsi ateşi sönmüştür. Yine burada İranlı âlimlerden Mûbezan'ın, Araplar'ın hâkimiyeti olarak yorumlanan bir rüya gördüğü kaydedilmekte ve rüyanın yorumunu öğrenebilmek için Şam bölgesindeki Satîh'e gidildiği nakledilmektedir.[238] Bunların ardından Âmine'nin, bir torunu olduğu haberini Abdülmuttalib'e ulaştırdığı ve geldiğinde ona, hamileyken gördüğü rüyadan bahsettiği aktarılmaktadır. Âmine'nin gördüğü rüyada koyması istenen bir isim olduğu anlaşılmakta ancak İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak herhangi bir isim zikredilmemektedir. Rivayetin devamında Abdülmuttalib'in, torununu alıp, Kâbe'ye götürdüğü ve orada dua ettiği daha sonra onu annesine getirdiği de nakledilmektedir. Bu konuyla alâkalı son rivayetler Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğuna dairdir.[239]

Zehebî ise Hz. Peygamber'in doğum tarihiyle ilgili farklı rivayetleri zikretmektedir. Hz. Peygamber'in Fil Yılı'nda doğduğuna dair rivayetin sahih olduğunu ifade ederken, benzer içerikli başka bir rivayet için "hasen

---

[236] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 23.
[237] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 79-83.
[238] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 83-85.
[239] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 85-87.

isnatla" ifadesini kullanmaktadır. Hz. Peygamber'in Fil Yılı'nda doğduğunda icmâ olduğuna dair rivayeti ise Halîfe b. Hayyât'tan (ö.240/854-55) nakletmektedir.[240] Bunlar arasında Hz. Peygamber'in doğduğu gün meydana gelen olaylardan Mûbezan'ın Arapların liderliğine dair gördüğü rüya ve Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğuna dair aktarımlar İbn Seyyidünnâs'a benzer bir şekilde bahsedilmekte,[241] farklı olarak Hz. Peygamber'in doğduğu gün Kureyş'e seslenen bir Yahudi'nin "Ahmed'in yıldızı doğdu" şeklindeki ifadesine yer verilmektedir.[242] Son olarak Hz. Peygamber'e Muhammed ismi verildiğini ifade eden rivayetler de bu kısımda yer almaktadır.[243]

Müellifler konuya Hz. Peygamber'in Fil Yılı'nda doğduğunu ifade ederek başlamakta, doğumu sırasındaki hâdiseleri irhâs ağırlıklı olarak nakletmektedir. Bu bağlamda müelliflerin Hz. Peygamber'in doğumu sırasında gerçekleşen mûcizevî olaylar hususunda muhtevası itibariyle dikkat çekici rivayetleri vurguladıkları ve hâdiseyi genellikle rüya rivayeti üzerinden ele aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda İbnü'd-Devâdârî ve Zehebî'nin siyerinde tek bir rüya rivayetine karşılık, İbn Seyyidünnâs'ın olayı iki ayrı rüya şeklinde naklettiği belirtilmelidir.

Tercih edilen rivayetlere gelince, İbn Seyyidünnâs, İbnü'd-Devâdârî'ye benzer bir şekilde Âmine'nin gördüğü rüyadan bahsetmekte, Zehebî ise İbn Seyyidünnâs'ın naklettiği gibi Mûbezan'ın Arapların hâkimiyeti olarak yorumlanan bir rüya gördüğünü kaydetmektedir. Bu noktada İbnü'd-Devâdârî'nin her iki müelliften farklı olarak Seyf b. Zûyezen'in, Hz. Peygamber'in doğumu esnasında meydana gelen mûcizevî olayları Abdülmuttalib'e anlattığına yönelik ifadelere yer verdiğini ifade etmeliyiz. Söz konusu nakillerden müelliflerin Hz. Peygamber'in doğumu sırasındaki

[240] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 33-34.
[241] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 42-45.
[242] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 35.
[243] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 35-36.

hâdiseleri irhâs haberlerini merkeze alarak zikrettikleri anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra her üç müellifin ilerde ele alacağımız üzere Hz. Peygamber'in doğumu esnasında meydana gelen mûcizevî olayları Şakk-ı Sadr hâdisesini anlatırken tekrarladığı müşahede edilmektedir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in doğumuyla gerçekleşen olağan üstü nitelikteki olayların zaman zaman tekrar vurgulandığı anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in çocukluğuyla alâkalı bilgileri İbnü'd-Devâdârî "delâilü'n-nübüvve" haberleriyle birlikte geniş bir şekilde ele almaktadır. Bu kısımda henüz küçük yaşlarda olan Hz. Peygamber'in Kureyş eşrâfının oturduğu meclise gelmek istediği, buradan uzaklaştırıldığında ise ağladığına dair malumat vermektedir. Abdülmuttalib'in, Hz. Peygamber'i yanlarından uzaklaştırmaya çalışan amcalarını uyardığı kaydedilmekte, onu meclisine aldığı ve ilerde büyük bir kişi olacağına yönelik ifadeler kullandığı zikredilmektedir.[244] Hz. Peygamber'in çocukluk yıllarıyla ilgili bilgiler verilirken onun yağmur duasına çıktığı hususunda malumat da verilmektedir. Bu nakiller arasında Abdülmuttalib vefat ettikten sonra Hz. Peygamber'in, Ebû Tâlib'le birlikte yağmur duasına gittiği aktarılmaktadır. Ancak müellif yağmurun Hz. Peygamber'in bereketiyle yağdığını özellikle vurgulamaktadır.[245]

İbn Seyyidünnâs da benzer bir şekilde Hz. Peygamber'in çocukluk yıllarında Abdülmuttalib'in Kâbe'nin yakınlarındaki meclisinde yer aldığını ve Hz. Peygamber daha çocukken onun ilerde büyük bir kişi olacağını ifade eden aktarımları zikretmektedir.[246] Kureyş kabilesinin kıtlık yaşadığı zamanlarda Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'le beraber yağmur duasına çıktığına dair bilgi de vermektedir.[247] Dolayısıyla müellif konuyu İbnü'd-Devâdârî'ye benzer şekilde ele almaktadır. Zehebî ise Hz. Peygam-

---

[244] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 11.
[245] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 34.
[246] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 99.
[247] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 101.

ber'in çocukluğuyla alâkalı hâdiseleri mukayese edildiği müelliflerle benzer içerikle kaydetmektedir.[248] Bu noktada İbn Seyyidünnâs'tan farklı olarak Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talib'le birlikte yağmur duasına çıktığı hususunda malumat da vermekte[249] dolayısıyla İbnü'd-Devâdârî ile benzeşmektedir.

İbnü'd-Devâdârî, İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin ortak kanaati Hz. Peygamber'in çocukluk çağlarından itibaren dedesi Abdülmuttalib tarafından önemsendiği ve yağmur duasına çıktığı yönündedir. Nitekim Hz. Muhammed'in daha çocukken ilerde önemli bir şahsiyet olacağı her üç müellif tarafından vurgulanmaktadır. Bu aktarımlar arasında Zehebî, Hz. Peygamber'in yağmur duasına amcası Ebû Talib'le birlikte çıktığını aktarırken, İbn Seyyidünnâs onun dedesiyle gittiğini ifade etmektedir. İbnü'd-Devâdârî ise Hz. Peygamber'in hem amcası hem de dedesiyle birlikte yağmur duasına çıktığına dair rivayeti nakletmektedir. Müellifler Hz. Peygamber'in çocukluğu hakkındaki hâdiseleri ilerde bahsedeceğimiz üzere Şakk-ı Sadr ve Bahîra olayları içerisinde irhâs haberleriyle birlikte tekrar ele almaktadırlar.

Müelliflerin geniş veya kısa tuttuğu hâdiseler dönemin siyer anlayışına işaret edebilir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesini Benî Müdlic kabilesinin "delâilü'n-nübüvveye" dair rivayetleriyle birlikte geniş bir şekilde ele almaktadır. Söz konusu naklin içeriğini değerlendirecek olursak; İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesini bir paragrafla anlatmakta, devamında Benî Müdlic kabilesinin Hz. Peygamber'in atası İbrâhim'in ayak iziyle benzerliğinden kaynaklanan ve "delâilü'n-nübüvveye" yönelik bilgiler içeren rivayeti nakletmektedir.[250]Bu bağlamda bir kâhinin Hz. Peygamber'i kucağına aldığı, ona baktığı ve ilerde peygamber olacağını anladığına yönelik bilgiler yer almakta-

[248] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 56.
[249] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 55.
[250] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 21-22.

dır. Bu aktarımlar içerisinde Hz. Peygamber daha çocukken kâhinler tarafından peygamberliğinin bilindiğine ve bu hususta Hz. Halîme'yi uyarmasına yönelik ifadeler vurgulanmaktadır.

İbn Seyyidünnâs ise Ebû Leheb'in cariyesi Süveybe'den başlayarak Hz. Peygamber'in, Hz. Halîme'ye verilme sürecini aktarmakta,[251] Hz. Peygamber'in sütkardeşlerini de zikretmektedir. Müellif Hz. Halîme'nin, Hz. Peygamber'i almasıyla gerçekleşen hayır ve bereketi ön planda tutmakta, bu hususta tafsilatlı bilgiler de vermektedir. Nitekim Hz. Halîme ve ailesini taşıyan yaşlı bineğinin hızlanması, yolculuk esnasında onlara doğru esen mübarek bir rüzğarın hissedilmesi ve devamında görülen bolluk özellikle vurgulanmaktadır.[252]

Zehebî de Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesi olayını aktarırken İbn Seyyidünnâs'a benzer içerikli bir nakilde bulunmaktadır. Bu noktada ailesi ve kabilesindeki kadınlarla sütçocuk almaya gelen Halîme'nin, Hz. Peygamber'i almasıyla birlikte gördüğü bolluk ve berekete dair İbn Seyyidünnâs'ın işaret ettiği hususları aynen aktardığı da belirtilmelidir.[253] İbnü'd-Devâdârî ve mukayese edilen iki müellif Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesini ağırlıklı olarak olağan üstü nitelikteki olaylarla anlatmaktadır. Bu noktada İbnü'd-Devâdârî, kâhinlerin Hz. Peygamber'de gördüğü hususlar üzerinde dururken, İbn Seyyidünnâs ve Zehebî bunu yolculuk sırasında vuku bulan olaylar üzerinden ifade etmektedirler.

İbnü'd-Devâdârî'nin, Şakk-ı Sadr olayını irhâs haberleri üzerinden geniş bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Nitekim eserinin geneline nispetle oldukça uzun olarak nitelendirebileceğimiz Şakk-ı Sadr olayına dört sayfa ayırmaktadır.[254] Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatının önemli konula-

---

251 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 90-98.
252 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 92-93.
253 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 49-50.
254 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 22-25.

rından "tehannüs"[255] bahsine yer vermeyen müellifin Şakk-ı Sadr olayını en geniş rivayetlerden biri sayılan Şeddâd b. Evs'den nakletmiş olması özellikle vurgulanmalıdır.[256] Rivayete göre Hz. Peygamber'in göğsünün yarılmasında üç kişilik bir melek grubundan bahsedilmektedir. Bu kısımda Hz. Peygamber'in yanına gelen ilk meleğin onu yatırdığı, göğsünü yardığı, iç organlarını çıkarıp, karla yıkadığı ve tekrar yerine koyduğu aktarılmaktadır. İkinci meleğin ise Hz. Peygamber'in karnına elini girdirip, kalbini açtığı, ondan siyah bir parça çıkartıp, attığı nakledilmektedir. Bu nakiller arasında Hz. Peygamber'in göğsü yarılıp, kalbi temizlendikten sonra meleğin Hz. Peygamber'in kalbine nurdan mühür vurduğuna dair malumat da zikredilmektedir. Hz. Peygamber'in kalbinin nurla dolduğu, bunun nübüvvet nuru ve hikmet olduğu kaydedilmektedir. Bunların ardından Hz. Peygamber'in kalbinin yerine koyulduğu ve uzun bir süre rahatladığı aktarılmaktadır.[257] Hz. Peygamber'in yanına gelen üçüncü meleğin onu yavaşça yerinden kaldırdığı ve göğsünü yaran birinci meleğe Hz. Peygamber'in kalbini tartmasına yönelik ifadeler kullandığı nakledilmektedir. Bu aktarımlar arasında Hz. Peygamber'in ümmetinden sırasıyla on, yüz ve bin kişiyle tartılıp ağır geldiği, tüm ümmetiyle tartılsa dahi yine ağır geleceğine yönelik bilgiler yer almaktadır.[258] Söz konusu rivayetin Şeddâd b. Evs'den seçilmesi ilginç ayrıntılar içermesi ve tespit edebildiğimiz kadarıyla daha önce zikrettiğimiz ilk dönem siyer müelliflerince nakledilmediği görülmektedir. Dolayısıyla İbnü'd-Devâdârî'nin zamanla doğru orantılı bir şekilde irhâs haberlerine geniş yer verme anlayışını devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

---

[255] Hz. Peygamber'in vahiy öncesi dönemdeki belirli bir ruhsal olgunluğa ulaşmak amacıyla dünya hayatından ve sosyal çevreden uzaklaşması anlamındaki inzivasına tekabül eden kavramdır. Bu kavram için bk. Şinasi Gündüz, "Uzlet", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXII (2012), s. 255-256.

[256] Bk. Gülgün Uyar, *Hz. Muhammed'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Bazı Rivâyet Farklarının Tesbiti* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 1993 s. 40.

[257] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 24.

[258] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 24.

İbn Seyyidünnâs ise Şakk-ı Sadr hâdisesini farklı rivayet tarikleriyle birlikte nakletmektedir.[259] Rivayete göre Hz. Peygamber'i annesine vermeye giden Hz. Halîme'nin, Mekke'deki veba salgını sebebiyle geri döndüklerinden kısa bir süre sonra Şakk-ı Sadr olayının gerçekleştiğini nakletmektedir. Bu hâdise Hz. Peygamber'e gelen iki beyaz elbiseli adam tarafından karnının yarıldığı şeklinde aktarılmaktadır. Bunun üzerine Hz. Halîme ve eşinin Hz. Peygamber'in başına gelen olaylardan dolayı korktuğu ve onu ailesine götürdüğü ifade edilmektedir. Âmine'nin yaşanan bu hâdise üzerine Hz. Halîme'ye Hz. Peygamber'e hamileyken ve doğumu sırasında gördüğü olağan üstü olayları anlattığı zikredilmektedir.[260] Bunların ardından Hz. Peygamber'in ashabından bir grubun ona çocukluğu hakkında bilgi vermesine dair rivayet nakledilmektedir. Buna göre, içi kar dolu altından bir kapla gelen iki beyaz elbiseli adamın Hz. Peygamber'in göğsünü yardığı, kalbinden siyah bir parça çıkartıp attığı daha sonra kalbinin ve göğsünün temizleninceye kadar karla yıkandığını zikretmektedir. Bunların ardından iki adamdan birinin diğerine Hz. Peygamber'in kalbini tartmasını istediği kaydedilmektedir. Müellif daha kısa olmakla birlikte Şeddâd b. Evs'den rivayette bulunarak İbnü'd-Devâdârî ile benzerlik göstermektedir.[261]

İbn Seyyidünnâs rivayetin içerisinde geçen kapalı ifadeleri açıkladığı şerh bölümünde Süheylî'den (ö. 581/1185) nakledilen rivayete göre Hz. Peygamber'in kalbinin Cebrâil tarafından karla yıkandıktan sonra iman ve hikmetle doldurulduğunu ifade etmektedir.[262] Rivayetin devamında Hz. Peygamber'in İsrâ gecesinde altından bir kapla kalbine iman ve hikmet koyulduğunu zikrederken, kalbinin zemzemle yıkandığına dair malumat da vermektedir. Bu noktada bazı âlimlerin Şakk-ı Sadr olayının İsrâ gecesinden önce bir kere olduğunu iddia ettiklerini aktarmakta, bunun üzerine

[259] Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 94, 95, 96.
[260] Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 93.
[261] Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 94.
[262] Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 95.

Süheylî'den nakledilen başka bir rivayette Hz. Peygamber'in kalbinin temizlenmesi olayının iki defa meydana geldiğini zikretmektedir. Bunlardan ilkinin Hz. Peygamber'in küçüklüğünde diğerinin İsrâ gecesinde vuku bulduğunu kaydetmektedir. Bu rivayetin devamında Hz. Peygamber'in kalbine koyulan iman ve hikmetin onun Allah ile buluşması ve meleklere namaz kıldırması için olduğuna dair ayrıntı sayılabilecek aktarımlar da yer almaktadır. Bunlardan sonra "Allah mü'minlerin imanlarını arttırdı" mealindeki Müddessir Sûresi'yle rivayet nihâyete erdirilmektedir.[263] İbn Seyyidünnâs'ın, olayı pek çok rivayet tarikiyle ele aldığı görülürken, İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak hâdiseyi daha kısa aktarmaktadır.

Zehebî Şakk-ı Sadr olayının Hz. Peygamber Hz. Halime'nin yanındayken meydana geldiğiyle alâkalı İbn Seyyidünnâs'a benzer içerikli bir nakilde bulunurken, farklı olarak Hz. Peygamber'in karnını yarmaya gelen iki adamın kıyafeti hakkında malumat vermemiştir. Müslim'den nakledilen rivayette ise Hz. Peygamber çocuklarla oynarken yanına Cebrâil'in geldiği, Hz. Peygamber'in kalbini yardığı ondan bir parça çıkarttığı daha sonra altından bir kap da Zemzem suyuyla yıkadıktan sonra kalbini yerine koyduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Hz. Peygamber'in göğsünün Cebrâil tarafından yarıldığı, içine iman ve hikmetin koyulduğu, Şakk-ı Sadr'ın Mir'ac gecesinde gerçekleştiği rivayetini ise Enes b. Mâlik'ten aktarmaktadır. Bu kısımdaki son rivayet Hz. Peygamber'in Cebrâil tarafından göğsünün iki defa yarıldığı, birinin küçüklüğünde diğerinin İsrâ gecesinde vuku bulduğu şeklindedir.[264] Zehebî'nin bu konu ile ilgili aktarımları küçük farklılıklar haricinde çağdaşı İbn Seyyidünnâs'la oldukça benzerlik göstermektedir.

Müelliflerin ortak kanaati Şakk-ı Sadr'ın Hz. Peygamber sütannesinin yanındayken gerçekleşmiş olduğu yönündedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in göğsü yarıldığında kalbinden bir parça çıkarıldığı, yıkandığı ve

---

[263] Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 96.
[264] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 52-53.

kalbi temizlendikten sonra iman ve hikmet koyulduğu hususlarında her üç müellifin benzer içerikli bilgiler verdikleri görülür. Ancak Şakk-ı Sadr olayının vuku bulma şekli, gelen varlığın mâhiyeti, kaç kez tekrarlandığı ve ne zaman gerçekleştiği noktasında birtakım farklılıklar görülmektedir. Mesela İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in kalbine mühür vurulması gibi daha tafsilatlı hususlara dair bilgi vermiş, ancak gelen meleğin ismini zikretmemiş, kaç kez ve ne zaman meydana geldiği hakkında malumat da vermemiştir. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise olaydan daha kısa bahsetmekte, gelen varlığı Cebrâil olarak nitelendirmekte, Şakk-ı Sadr'ın iki kez vuku bulduğunu ifade etmektedirler. Müelliflerin rivayet aktarımlarında küçük farklılıklar bulunmakla birlikte muhtevalarının önemli oranda benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in çocukluğundaki olayları Abdülmuttalib'le ilgili konular içerisinde nakletmeye devam etmektedir. Bu kısımda Dârunnedve[265] Zemzem'in kazılması hâdisesi[266] ve Hz. Peygamber'in babasının kurban edilme olayı[267] aktarılmaktadır. Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatının önemli başlıklarından Hilfü'l-Fudûl konusuna yer vermeyen müellif ilgili hâdiseleri dokuz sayfa boyunca nakletmektedir. Hz. Peygamber'in nesebine önem veren müellifin Abdülmuttalib hakkındaki olaylara geniş yer vermesi gayet tabiidir. Söz konusu aktarımlardan Abdülmuttalib'in, Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatından biʿsete kadarki bölümde Mekke toplumu tarafından önemsendiği anlaşılmaktadır. Nitekim Abdülmuttalib'in yağmur duasına çıkması için kabilesi tarafından seçilmesine dair bilgi verilmektedir. Bu durum müellifin siyerinin başında ifade ettiği nübüvvet nurunun Hz. Peygamber'in dedesinin alnında olmasıyla da alâkalı olabilir. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî, İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak Abdülmuttalib hakkındaki olaylara geniş yer vermemiştir.

---

[265] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 26.
[266] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 29.
[267] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 30-32.

Bunların ardından İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in vefatı ve amcası Ebû Tâlib'in himayesine geçiş, Ebû Tâlib'le birlikte Şam yolculuğu, Bahîra hâdisesi, Meysere ile Hz. Hatice adına Şam'a yaptığı ticaret yolculuğu, Kâbe hakemliği gibi konulara yer vermektedir. Müellif yukarıda zikredilen Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatının önemli olaylarını sadece 3 sayfada aktarmaktadır.[268] Dolayısıyla bu noktada İbnü'd-Devâdârî'nin temas etmediği veya muhtevası itibariyle geniş tuttuğu hâdiseler siyere yaklaşım tarzını yansıtması bakımından önem arz eder.

Hz. Peygamber'in biʿset öncesi hayatının önemli konularından Kâbe hakemliğini bir cümleyle açıklayan İbnü'd-Devâdârî, yaklaşık yarım sayfa Bahîra hâdisesine yer ayırmaktadır.[269] Müellif olayı Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'le birlikte Şam'a yaptığı ticaret yolcuğuna katılmasının ardından Bahîra ile karşılaşmaları şeklinde aktarmakta, Bahîra'nın, Hz. Peygamber'deki nübüvvet alametlerini tanıdığına dair malumat da vermektedir. Bunların ardından Rahip Bahîra'nın, Ebû Tâlib'e onu Yahudilerden koruması ve Mekke'ye götürmesine yönelik uyarılarını zikretmektedir. Daha sonra Hz. Peygamber'in yirmi beş yaşına kadar amcasıyla birlikte kaldığını ifade etmektedir.[270] Söz konusu rivayetin ayrıntıya yer verilmeksizin ve râvi adı zikredilmeden aktarıldığını ifade etmeliyiz.

İbn Seyyidünnâs ise Bahîra olayını farklı rivayet tarikleriyle birlikte altı sayfada geniş bir şekilde ele almaktadır.[271] Bu kısımda Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'le birlikte yaptığı ticaret yolculuğundan bahsetmektedir. Bahîra'nın kervanın konaklaması sırasında Hz. Peygamber'i gölgeleyen bulutu ve ağacın dallarının onu gölgelediğini görmesi üzerine Kureyşli ticaret kervanını yemeğe davet ettiği nakledilmektedir. Bu akta-

[268] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's*-semîn, s. 35-37.
[269] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's*-semîn, s. 35.
[270] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 35.
[271] Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 105-111.

rımlar arasında İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak Hz. Peygamber'deki özelliklerden dolayı ona yönelik sorular yönelten Bahîra'nın, Hz. Peygamber'de bulunan nübüvvet mührüne bakması gibi ayrıntılı bilgiler de yer almaktadır. Rahip Bahîra'nın, Ebû Tâlib'e Hz. Peygamber'deki alametlerden dolayı onu Yahudiler'den korumasını ve biran önce Mekke'ye götürmesini istediği nakledilmektedir. Bunların ardından Bahîra'nın Hz. Peygamber'in ilerde büyük bir kişi olacağını anladığına dair malumat verilmektedir.

Zehebî'nin ilgili hâdiseyi İbn Seyyidünnâs'a benzer bir şekilde yaklaşık beş sayfada ele aldığı görülürken, genel itibariyle aynı rivayetleri kullandıkları görülmektedir.[272] Müellifler Rahip Bahîra olayında tafsilatta farklı bilgiler vermiş olsa da genel itibariyle Bahîra'nın Hz. Peygamber'deki nübüvvet alametlerini fark ettiği ve bu hususta Ebû Tâlib'i uyardığını vurgulamaktadır. Her üç müellif bu anlatımlar içerisinde Ebû Tâlib'e yeğenini Yahudilerden koruması ve Mekke'ye götürmesi gerektiğini ifade etmektedir.

İbnü'd-Devâdârî'nin konuyu sade bir şekilde râvi adı zikretmeksizin, Hz. Peygamber'i gölgeleyen bulut, nübüvvet mührüne bakılması, ya da onun Hz. Ebû Bekir ve Bilâl'le birlikte Mekke'ye dönmesi gibi ayrıntı sayılabilecek hususları siyerine almadığı görülmektedir. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise olayı ayrıntılı bir şekilde İbnü'd-Devâdârî'nin temas etmediği noktalara değinerek, İbn İshâk ve Tirmizî rivayetlerine de yer vererek aktarmışlardır. Bu bağlamda her iki müellifin Tirmizî rivayetine yer verdiklerini ancak rivayeti ihtiyatla karşıladıklarına yönelik ibareler kullandıklarını ifade etmeliyiz. Özellikle bu iki müellif Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir ve Bilâl'le birlikte Mekke'ye dönmesi noktasındaki tartışmalara yer vermektedir. İbn Seyyidünnâs bu metinde nekâret bulunduğunu,[273] hadis ya da râvinin münker olduğunu, üstü kapalı bir şekilde ifade etmekte-

[272] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 59-60.
[273] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 108.

dir.[274] Zehebî ise rivayetin içerisinde münker lafızlar olduğu bilgisine yer vermektedir.[275] Her iki müellifin İbn İshâk rivayetini eleştiri getirmeden naklettikleri ancak Tirmizî rivayetine dair açıklamalarda bulunarak rivayet tenkidi yaptıkları anlaşılmaktadır.

Klasik kaynaklarımızda Ficâr savaşları[276] ve Hilfü'l-Fudûl[277] gibi konular biʿset öncesi kısımda bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla İbnü'd-Devâdârî risâlet öncesi bölümde ilgili konulara temas etmemiştir. Ancak müellif siyerinin son kısımlarında Hz. Abbas hakkındaki şiire açıklama getirdiği bölümünde Hz. Peygamber'in Ficâr savaşına amcalarıyla birlikte katıldığını zikretmektedir.[278] Bu durum müellifin kronolojide bazı olaylara yer vermediği gibi farklı bağlamlarda açıkladığını da göstermektedir. İbn Seyyidünnâs ise Ficâr savaşı ve Hilfü'l-Fudûl adlı müstakil bir başlık kullanmakta,[279] İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak olayı Hz. Peygamber'in risâlet öncesi hayatı içerisinde zikretmektedir. Zehebî klasik kaynaklarımızda olduğu gibi Ficâr savaşına risâlet öncesi kısımda yer verirken,[280] İbn Seyyidünnâs'dan farklı olarak konuyu müstakil başlık altında değil Bahîra olayının anlatıldığı kısımda Hz. Peygamber'in amcalarıyla birlikte Ficâr savaşında ok attığını belirtmek suretiyle aktarmaktadır. İbnü'd-Devâdârî ve Zehebî olayı farklı bağlamlarda aktarırken, İbn Seyyidünnâs müstakil başlık altında nakletmektedir. Bu durum gayet tabiidir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî ve Zehebî Hz. Peygamber'in hayatına eserlerinde bir bölüm olarak yer verirken, İbn Seyyidünnâs eserini müstakil olarak Hz. Peygamber'in hayatını anlatmak için kaleme almıştır. Dolayısıyla mü-

---

274 Bk. Mehmet Efendioğlu, "Münker", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXII (2006), s. 13-14.
275 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 59.
276 Bk. Hüseyin Algül, "Ficâr", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XIII (1996), s. 52.
277 Bk. Muhamed Hamîdullah, "Hilfü'l-Fudûl", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVIII (1998), s. 31-32.
278 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 138.
279 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s.113-114.
280 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 113-114; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 61.

elliflerin eserlerini telif etme amaçları farklı olup, bu durum onların siyere yaklaşım tarzlarını etkilemiş olmalıdır.

Hz. Hatice'yle evlilik bahsini İbnü'd-Devâdârî yaklaşık bir sayfada ele alırken,[281] İbn Seyyidünnâs bunu beş sayfa boyunca nakletmektedir.[282] Zehebî ise konuyu iki sayfada aktarmaktadır.[283] Muhtevası itibariyle değerlendirdiğimizde İbnü'd-Devâdârî, Meysere'nin, Hz. Peygamber'le Şam'a yaptığı ticaret yolculuğu sırasında gördüğü mûcizeler olduğunu ifade etmekte, ancak mûcizenin ne olduğu hakkında herhangi bir malumat vermemektedir. Bu bağlamda Meysere'nin, Hz. Peygamber'de gördüğü hususları Hz. Hatice'ye anlattığı nakledilmektedir. Bunların ardından Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le evlenmek istediğini ifade ettiği zikredilmekte, Hz. Peygamber'in bu olayı amcalarına haber verdikten kısa bir süre sonra da evlendiklerine dair bilgi verilmektedir. Hz. Peygamber'in evlendiğinde yirmi beş, Hz. Hatice'nin ise yirmi sekiz yaşında olduğu ifade edilmektedir.

İbn Seyyidünnâs ise Hz. Peygamber'in Meysere ile Hz. Hatice adına yaptığı ticaret yolculuğunu ayrıntılarıyla birlikte ele almaktadır. Rivayete göre Hz. Peygamber'in Meysere ile yolculuğu sırasında Busrâ'da manastıra yakın bir ağacın altında konakladıkları nakledilmektedir. Bunu fark eden Râhib'in, Meysere'ye ağacın gölgesinde oturanın kim olduğunu sorduğu bunun peygamberden başkası olamayacağını ifade ettiğine dair konuşmalara yer verilmektedir. Bu aktarımlar arasında Râhib'in, Meysere'ye onun son peygamber olduğunu ifade ettiği zikredilmektedir. Rivayetin devamında Meysere'nin şiddetli sıcakta Hz. Peygamber'i güneşten gölgeleyen iki meleği gördüğüne dair malumat bulunmaktadır. Ayrıca Hz. Hatice'nin de Hz. Peygamber'i gölgeleyen iki meleği gördüğü ve yanındaki kadınlara gösterdiği onların bu hususa şaşırdığı da zikredilmektedir. Bun-

[281] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 36-37.
[282] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 115-120.
[283] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 62-63.

ların ardından Hz. Hatice'nin Mekke toplumundaki faziletine yer verilmekte daha sonra Hz. Peygamber'le evliliği aktarılmaktadır.[284] Ayrıca Meysere'nin gördüğü mûcizeler hakkında İbn Seyyidünnâs da yer alan ayrıntılar İbnü'd-Devâdârî'deki kapalı anlatımı da anlaşılır hale getirmektedir.

Zehebî, olayı İbn Seyyidünnâs'a benzer bir şekilde ele almakta, Hz. Peygamber'in Meysere ile Hz. Hatice adına yaptığı ticaret yolculuğunu zikrederek anlatıma başlamakta, Meysere'nin Hz. Peygamber'i gölgeleyen iki meleği gördüğüne dair bilgiyi de aynen nakletmekte ancak kervanın konakladığı yer, Hz. Hatice ve etrafındakilerin de Hz. Peygamber'i gölgeleyen iki meleği gördüğüne dair malumata yer vermediği görülmektedir. Bu bağlamda İbn Seyyidünnâs'dan farklı olarak Zehebî, Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği sırasında ona verdiği mihir ve Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliğinden doğan çocuklarını zikretmektedir.[285]

Müellifler Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliğini Meysere'nin gördüğü mûcize üzerinden ele almaktadır. Ancak konuyu işleyiş şekillerinde birtakım farklılıklar görülmektedir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî, Meysere'nin gördüğü mûcizeler hakkında bilgi vermeden olayı aktarırken, İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise bu hususla alâkalı bilgileri ayrıntılı bir şekilde nakletmektedir. Zehebî'nin ise zikri geçen muasırlarından farklı olarak Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'yle evliliğinden olan çocuklarını sıraladığı tespit edilmiştir.[286] Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği sırasında ona verdiği mihirden de bahsedilmektedir. Buna göre İbnü'd-Devâdârî bunun miktarını on iki "ukıyye/eski bir ağırlık ölçüsü"[287] olduğunu ifade ederken,[288] Zehebî bunu yirmi deve olarak zikretmektedir. Tespit edebildiğimiz kada-

---

[284] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 116-117.
[285] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 63.
[286] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 63.
[287] Bk. Cengiz Kallek, "Ukıyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXII (2012), s. 67-70.
[288] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 37.

rıyla İbn Seyyidünnâs, Hz. Hatice'yle evlilik bahsinde[289] bu bilgilere yer vermemiştir. Ancak her iki müelliften farklı olarak Hz. Peygamber ile evlenmeden önceki eşleri hakkında bilgi verdiği görülmektedir.[290]

Bu noktada İbnü'd-Devâdârî'nin işaret ettiği ancak İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin temas etmediği bazı hususlar da bulunmaktadır. Nitekim İbnü'd-Devâdârî, her iki müelliften farklı olarak Hz. Hatice'ye Rabbinden selam gönderildiğini Cebrâil'in bildirdiğine dair rivayeti aktarmakta, ardından Hz. Hatice'nin Rabbi tarafından cennette inciden bir evle müjdelendiğine dair başka bir rivayet nakletmektedir.[291] Müellifin evlilikten ziyade Hz. Hatice'nin faziletine yönelik aktarımları dikkat çekicidir. Klasik kaynaklarımızda Hz. Hatice'nin Müslüman olduktan sonraki faziletine dair bilgileri İbnü'd-Devâdârî'nin biʿset öncesi olaylar içerisinde naklettiği tesbit edilmektedir.

Muhteva mukayeselerinin ikinci başlığı biʿsetten hicrete kadarki Mekke olaylarıdır. İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in biʿseti ve ilk vahiy, fetretü'l-vahy, açık olmayan davet, ilk Müslümanlar, umûmi davet, tepkiler, sözlü ve fiili işkenceler, Habeşistan'a hicret, Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman oluşu, Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin vefatı, Tâif'e yolculuk, İsrâ ve Mir'ac hâdisesi, Medine'ye hicret gibi konuları ele almaktadır. Müellifin biʿsetin Mekke dönemi olayları içerisinde yer verdiği ve çeşitli açılardan mukayese edilen başlıklar da bulunmaktadır. Bunlar Hz. Peygamber'e eziyet eden Kureyşliler, kendisiyle alay eden Kureyşliler, Kureyş ve diğer kabilelere mensup müellefe-i kulûb, Kureyş kabilesinin kökeni, kolları ve diğer kabileler, Benî Ümeyye liderleri gibi konulardır. Bahsi geçen olaylardan ilk vahiy, Kureyş ve diğer kabilelere mensup müellefe-i kulûb, Habeşistan'a hicret, Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in İslam'a girmesi son olarakda Medine'ye hicret başlıkları seçilmiştir.

---

[289] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 115-120.
[290] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 119.
[291] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 37.

İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'e ilk vahyin II. Hürmüz'ün (Pervîz) saltanatının yirminci yılında geldiği bilgisine yer vermektedir.[292] Bu malumatın ardından klasik kaynaklarımızdaki gibi Hz. Peygamber Hira mağarasındayken Cebrâil'in Alak Sûresi'nin ilk beş ayetini getirdiği, Hz. Peygamber'in yaşadığı bu olay sebebiyle korkuya kapıldığı, Hz. Hatice'nin yanına gittiği, bunun üzerine Hz. Hatice'nin onu amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdüğünü nakletmektedir. Bunların devamında Hz. Muhammed'in başına gelen olayı dinleyen Varaka b. Nevfel'in ona gelen varlığın diğer peygamberlere gönderilen Cebrâil olduğunu bildirdiği, onun bu olaydan kısa bir süre sonra da vefat ettiğini zikretmektedir. Müellifin Hz. Peygamber'in vahye hazırlık mahiyetinde gördüğü sâdık rüyalar hakkında bilgi vermeden, Hürmüz Perviz örneğinde olduğu gibi tarihlendirmeyi diğer milletlerde yaşanan önemli olaylar üzerinden ele alması dikkat çekicidir. Bu durum müellifin tarih anlayışıyla ilgili olmalıdır. Nitekim Hz. Peygamber'in doğumunu anlatırken onun İskender'den sonra 882. senede dünyaya geldiğini ifade etmektedir.[293]

İbn Seyyidünnâs bu olayı Hz. Peygamber'e Cebrâil gelmeden önce vahyin sâdık rüyalarla başladığı şeklinde aktarmakta ardından Hz. Peygamber'i selamlayan ağaç ve taşlardan bahsetmekte, onun zaman zaman nereden geldiğini bilmediği sesler duyduğunu da nakletmektedir.[294] Müellif zikrettiği hususlardan Varaka b. Nevfel'in, Hz. Peygamber'in yaşadığı olayı açıklaması ve onu tasdik etmesine yönelik aktarımları vurgulamaktadır. Zehebî ise İbn Seyyidünnâs'a benzer bir anlatım benimsemektedir.[295] Her üç müellifin ilk vahiyle alâkalı aktarımları birbirine yakındır. Bu noktada müellifler Hz. Peygamber'in başına gelen olayın Varaka b. Nevfel tarafından onun peygamberliği yönünde açıklandığı hususunda birleş-

[292] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 38.
[293] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 10.
[294] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 166-173.
[295] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 95-101.

mektedir. Bu noktada daha önce ifade ettiğimiz gibi İbnü'd-Devâdârî'nin tarihlendirme biçimi ilgi çekici ve farklı gözükmektedir.

İbnü'd-Devâdârî biʿsetin Mekke dönemi önemli olayları arasında sayılan fetretü'l-vahy konusuna çok kısa temas etmekte, Kureyş kabilesiyle ilgili başlıklara ise geniş yer verdiği görülmektedir. Müellif konu Kureyş olduğunda kronolojiye bakmaksızın klasik siyer kaynaklarımızda Medine dönemi hâdiselerinden Kureyş ve diğer kabilelere mensup müellefe-i kulûb konusunu biʿset sonrası Mekke olaylarının anlatıldığı kısımda işlemektedir.[296] İbn Seyyidünnâs'ın siyeri ve Zehebî'nin ilgili kısmında bu konu klasik kaynaklarımızda olduğu gibi Medine dönemi hâdiselerinin anlatıldığı bölümde aktarılmaktadır.[297] Burada şunu ifade etmeliyiz ki, klasik kaynaklarımızda fetretü'l-vahy ve ilk Müslümanlar gibi konular Mekke döneminin ehemmiyet arz eden hâdiseleri olarak zikredilmekte dolayısıyla uzun bir şekilde nakledilmektedir. Ancak İbnü'd-Devâdârî hem kendi çağdaşlarından hem de ilk dönem siyer müelliflerinden farklı olarak ilgili konuları oldukça kısa, Kureyş hakkındaki başlıkları ise beş sayfalık uzunca bir bahisle ele almaktadır. Bu noktada Hz. Peygamber'in nesebine önem veren müellifin, Kureyş kabilesiyle alâkalı başlıklara geniş yer vermesi tabii karşılanmalıdır. Nitekim risâlet öncesi kısımda Hz. Peygamber'in nesebini Kureyş kabilesi üzerinden geniş bir şekilde ele alan İbnü'd-Devâdârî'nin benzer bir anlayışı risâlet sonrası Mekke olaylarında devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Yine müellifin, Kureyş kabilesinin kökeni, kolları ve diğer kabileler başlığını da bu kısımda zikrettiği görülmektedir.[298] Bu başlık altında Kureyş kabilesi ve kolları, Hz. Peygamber'in baba tarafından dördüncü dedesi Kusay b. Kilâb'ın (ö. 480 dolayları) kabilesiyle

---

[296] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 40.

[297] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 232-238; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 111-116.

[298] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 41.

birlikte Mekke'ye yerleşmesi ve onun Kâbe görevleriyle ilgili yapmış olduğu icraatları üç sayfada aktarmaktadır.[299]

Müellifin, bu kısımda klasik kaynaklarımızda önemli yer tutan Akabe biatları konusuna yer vermediği bunun yerine Câhiliye döneminin en meşhur panayırı Ukâz'da ensardan bazılarının Müslüman olduğu şeklinde Akabe biatlarına atıfta bulunmadan birtakım bilgiler aktardığı tespit edilmiştir.[300] Dolayısıyla Mekke döneminde önem taşıyan bu tür konular yerine müellifin kabile ve nesep ağırlıklı kendisinin ya da Memlük toplumunun ilgisini çeken hâdiselere ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Muhteva mukayeselerinde dikkat çeken diğer bir husus, ele alınan müelliflerin Mekke dönemi hâdiselerine farklı bölüm ve başlıklar altında yer vermeleridir. İbnü'd-Devâdârî Habeşistan'a hicret, Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman oluşu gibi konuları Mekke döneminde temas etmezken, başka kısımlarda zikretmiştir. Örneğin Mekke döneminin önemli olaylarından Habeşistan'a hicret konusuna Hz. Peygamber'in kızlarının evlilikleri başlığında[301] temas etmektedir. Hz. Osman ve eşi Rukıyye'nin evliliğini vurgulamakta, Habeşistan'a hicret ettiklerini iki kelimeyle aktarmaktadır.[302] Bu noktada onun Mekke döneminin önemli olaylarından boykot konusuna yer vermezken, Habeşistan'a hicret hâdisesini zikretmesi dikkat çekicidir. İbn Seyyidünnâs[303] ve Zehebî ise ilgili olayı[304] Mekke döneminde müstakil başlık altında nakletmektedir. Bu kısımda İbnü'd-Devâdârî'nin Habeşistan'a hicret ya da boykot gibi Mekke döneminin siyasî olaylarından ziyade yaşadığı toplumunda önem verdiği Hz. Peygamber'in aile efradından kızları ve onların eşlerinin anlatıldığı kısma daha fazla ehemmiyet verdiği görülmektedir.

---

[299] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 41-43.
[300] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 45.
[301] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 130.
[302] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 132.
[303] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 209-215.
[304] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 146-157.

Klasik siyer anlatımında Hz. Hamza'nın Müslüman oluşu biʿsetin Mekke dönemindeki hâdiseler içerisinde ele alınmaktadır. İbnü'd-Devâdârî bu bilgiyi siyerinin son kısımlarında Hz. Peygamber'in amca ve halaları başlığı altında nakletmektedir. Yine burada Hz. Hamza'nın, Hz. Peygamber'le sütkardeş olduğu, "Allah'ın aslanı" olarak bilindiği, Medine'ye hicret ettiği, Bedir'e katıldığı, Uhud'ta şehit olduğu hususunda bilgi vermektedir.[305] İbn Seyyidünnâs, konuyu önce Mekke dönemi hâdiseleri içerisinde[306] ardından Hz. Peygamber'in amca ve halaları başlığında anlatmakta, bu kısımda İbnü'd-Devâdârî'nin verdiği bilgileri aynen nakletmektedir.[307] Zehebî Hz. Hamza'nın Müslüman oluşunu[308] İbn Seyyidünnâs'la benzer şekilde Mekke dönemi hâdiseleri içerisinde ele almaktadır. Zehebî'nin her iki çağdaşından farklı olarak Hz. Peygamber'in amca ve halaları adlı müstakil bir başlık kullanmadığı görülmüştür. Ancak Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesi olayında Hz. Hamza ile sütkardeş olduğunu ifade etmektedir.[309]

Hz. Ömer'in Müslüman oluşu klasik kaynaklarımızda biʿsetin Mekke döneminde kaydedilmektedir. İbnü'd-Devâdârî ilgili konuyu siyerinin son kısımlarına doğru Hz. Peygamber'in mûcizeleri başlığı[310] altında zikretmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in, Müslüman olması için Hz. Ömer ve amcası Ebû Cehil hakkında yaptığı duadan bahsetmekte ardından Hz. Ömer'in Müslüman olduğu bilgisine yer vermektedir.[311] Dolayısıyla daha önceki örneklerle bağlantılı olarak müellifin Mekke dönemi hâdiselerini ağırlıklı olarak farklı bağlamlarda işlediği müşahede edilmektedir. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise bahsi geçen konuyu Mekke dönemi içerisinde müstakil başlık altında ele almaktadır. Bu durum her iki müelli-

---

305 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 135.
306 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I. s. 195.
307 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 384.
308 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 137.
309 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 49.
310 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 113.
311 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 115.

fin Hz. Peygamber'in hayatını kronolojik olarak ele almasından dolayıdır. Ancak İbnü'd-Devâdârî daha önce ifade ettiğimiz gibi biʿsetin Mekke dönemini aktarırken bazı konulara siyerinin hacmine göre kısa bazen de uzun yer vermektedir. Yine onun kronolojik olarak her konuyu nakletmediği zaman zaman başka bağlam ve başlıklarda temas ettiği de görülmektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in hayatını zikrederken kendisi için ehemmiyet arz eden konulara ağırlıklı verdiği şeklinde yorumlanabilir.

Mekke döneminin önemli olaylarından Medine'ye hicretle ilgili rivayetlerinde İbnü'd-Devâdârî; Hz. Peygamber'in yolculuğa Hz. Ebû Bekir'le çıktığına kısaca temas etmekte ardından rehber Abdullah b. Uraykıt'ın o sırada Müslüman olmadığını aktarmaktadır.[312] Bu bağlamda sahil yolundan gitmekte olan Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'i yakalamak için yanlarına yaklaştığında Sürâka b. Mâlik'in yaşadığı mûcizevî olaylar sebebiyle iman ettiğini nakletmektedir.[313] Bu nakillerden Sürâka b. Mâlik olayına hem hicret sırasındaki bahsi geçen anlatımında hem de Hz. Peygamber'in mûcizelerini ele aldığı kısımda yer verdiği tespit edilmiştir. Müellif klasik kaynaklarımızda Mekke döneminde nakledilen ve hicret yolculuğu esnasında yaşanan mağara girişine örümceğin ağ örmesi, Hz. Peygamber'in Ümmü Maʻbed'in koyununu sağmasıyla ondan çıkan bol miktardaki süt gibi diğer iki hâdiseyi de Hz. Peygamber'in mûcizeleri başlığında zikretmektedir.[314] Bu noktada Hz. Peygamber'in risâlet sonrası hayatının önemli konularından Tâif yolculuğunu bir cümleyle aktaran müellifin Sürâka b. Mâlik olayına yaklaşık bir sayfa yer ayırması[315] daha önce ifade ettiğimiz olağan üstü hâdiselere yaklaşımı ile alâkalı olmalıdır.

İbn Seyyidünnâs Hz. Ebû Bekir ve Hz. Peygamber'in konuşmalarını aktararak hicret yolculuğuna giden süreci anlatmakta,[316] Hz. Peygamber'in

---

312 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 45.
313 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 46.
314 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 114, 115, 116.
315 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 46.
316 Bk. İbn Seyyidünnâs, *ʻUyûnü'l-eser*, I, s. 296-297.

Mekke'ye vedası[317] Sevr mağarası,[318] Sürâka b. Mâlik,[319] gibi olayların her biri için ayrı başlık kullanmaktadır. Müellif Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti sırasındaki olaylardan güvercinlerin mağaranın ağzına yaptığı yuva,[320] Hz. Peygamber'i yakalamak için gelen Sürâka b. Mâlik'in iman etmesi ve Hz. Peygamber'in Ümmü Ma'bed'in koyununu sağması gibi olayları özellikle vurgulamaktadır.[321] Dolayısıyla konuyu muasırı İbnü'd-Devâdârî ile aynı olaylar üzerinden anlatmaktadır. Zehebî'nin de İbn Seyyidünnâs'la benzer içerikte, hicret yolcuğu sırasında vuku bulan hâdiseleri vurguladığı görülmektedir. Müelliflerin ortak kanaati Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret etmesinden ziyade bu yolculuk sırasında vuku bulan olağan üstü olayları ön planda tutmaya yöneliktir.

Muhteva mukayeselerinin üçüncü başlığı ise hicretten Hz. Peygamber'in vefatına kadarki Medine hâdiselerine ayrılmaktadır. İbnü'd-Devâdârî, genel itibariyle Nil nehri, Mescid-i Nebevî'nin inşası, ezan, kıblenin değişmesi, muâhât, sadaka-ı fıtr, ramazan orucunun farz kılınması, ilk seriyyeler, Medine döneminin dinî, siyasî ve sosyal gelişmeleri, Bedir savaşı, Sevik gazvesi, Uhud savaşı, Hz. Hamza'nın şehit edilmesi, Bi'ru ma'ûne vak'ası, Hendek savaşı, korku namazı, Hudeybiye antlaşması, Bey'atürrıdvân, umretü'l-kazâ, Hz. Peygamber'in Hudeybiye'den döndükten sonra bazı devlet başkanlarına gönderdiği davet mektupları, Benî Mustalik (Müreysî) gazvesi, İfk hâdisesi, Hayber gazvesi, Mekke'nin Fethi, Mekke Fethi günü Müslüman olanlar, putların kendiliğinden devrilmesi mûcizesi, Tâif muhasarası, senetü'l-vüfûd, Tebük seferi, Hz. Ebû Bekir'in emîr-i hac olarak tayin edilmesi, Hz. Peygamber'in Vedâ haccı, vefatı, tekfini, defni, cenaze namazının kılınma şekli ve defnedildiği yer gibi konulara yer vermektedir. Bu kısımda mukayese edilen başlıklar sırasıyla Nil

---

317 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 296.
318 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 297.
319 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 298-304.
320 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 297.
321 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 298-308.

nehrinin debisi, İbnü'd-Devâdârî'nin genel tarih anlayışı, Bedir savaşında vuku bulan mûcizevî olaylar ve Mekke'nin Fethi şeklinde ele alınmıştır.

İbnü'd-Devâdârî, Medine dönemi olaylarını aktarırken Mısır tarihçiliğinin en bariz özelliği olan Nil nehrinden bahsetmektedir. Nil nehri hakkında kısa bir giriş mâhiyetinde bilgi de vermektedir. Önce Medine hâdiselerini kronolojik olarak anlatmadan Nil nehrinin debisinden bahsetmektedir.[322] Memlükler dönemindeki bazı eserlerin başlarında ya da sonlarında Nil nehriyle alâkalı malumat bulunmaktadır. Bu durum Mısırlı müelliflerin genel özelliği olarak bilinmektedir.[323] Söz konusu hususun dönemin yazım metodu içerisinde var olduğu ve siyer muhtevasına yansıdığı anlaşılmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin siyerinde Nil nehri hakkında malumat bulunmamaktadır.

İbnü'd-Devâdârî siyerini genel tarih içerisinde bir bölüm olarak kaleme almıştır. Bu durum onun siyere yaklaşım tarzını etkilemiş olabilir. Örnek vermek gerekirse Medine hâdiselerini anlatmadan önce Mekke, Medine, Şam, Irak gibi ülke ve hâkimiyetleri altındaki coğrafyalar hakkında bilgi vermekte, zaman zaman da yöneticilerini saymaktadır.[324] Bu durum müellifin genel tarih türünde eser telif etmesi sebebiyle umumî tarih algısını siyere yansıtmış olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla onun bu tür anlatımlarla siyer malzemesinin içeriğini kendi tarih anlayışına göre zenginleştirdiğini söyleyebiliriz. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin siyerinde Medine dönemi hâdiseleri içerisinde bahsi geçen ülkelerin durumu hakkında bu şekilde bir tasnif bulunmamaktadır.

Medine olaylarına temas edecek olursak; bu bölümde dikkat çeken ilk husus, İbnü'd-Devâdârî'nin hicretle birlikte kronolojik olarak işlediği Medine dönemi hâdiselerini hicrî yıllara göre başlıklandırmış olmasıdır. Mü-

---

322 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 53-56.

323 Bk. Ayaz, "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları -Safedî'nin (ö. 764-1363) El- Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı-", s. 15.

324 Örnekler için bk. Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 56, 58, 60, 61, 63, 68, 69.

ellif bu başlıklarda o yıl içinde vuku bulan doğum, ölüm, savaş, antlaşma gibi konuları çok kısa bahsetmekte, olayları genellikle bir başlık atında toplu bir şekilde ve ayrıntıya yer vermeden aktarmaktadır.

İbn Seyyidünnâs ise mescidin inşası,[325] muâhat,[326] ezan,[327] kıblenin değişmesi[328] gibi Medine döneminin dinî, siyâsî ve sosyal gelişmelerinin her birini müstakil başlıklar halinde ele almaktadır. Ayrıca o, İbnü'd-Devâdârî'nin genellikle temas etmediği bazı olaylara da yer vermekte, savaşın sebepleri, vuku bulduğu yer, şehit düşen sahâbiler ve savaşta söylenen şiirleri de aktarmaktadır.[329] İbnü'd-Devâdârî'nin çoğu zaman ismen ve birkaç kelimeyle zikrettiği seriyye ve gazvelerin, İbn Seyyidünnâs'ın siyerinde ayrı başlıklar halinde ve ayrıntılı bir şekilde ele alındığı sıklıkla rastladığımız bir husustur. Bu durum eser ismine de yansımakta, onun '*Uyûnü'l eser fî fünûni'l-megâzî ve'ş-şemâil ve's-siyer* adlı kitabında gazveler geniş yer tutmaktadır. Zehebî'de Medine dönemi hâdiseleriniİbn Seyyidünnâs'a benzer bir şekilde gazve ve seriyyeleri müstakil başlıklar halinde zikretmektedir. Ancak olayları İbn Seyyidünnâs'a göre daha kısa İbnü'd-Devâdârî'den ise uzun aktarmaktadır.[330]

Bedir savaşını[331] İbnü'd-Devâdârî bir cümleyle naklederken, savaştaki olağan üstü olaylar hakkında daha geniş bilgi vermektedir. Mesela Ukkâşe b. Mihsan'ın Bedir gazvesinde kılıcının kırıldığı, Hz. Peygamber'in ona bir odun parçası verdiği, odun parçasının kılıca dönüştüğü ve bir daha kırılmadığına dair rivayeti aktarmaktadır.[332] Bu durum müellifin Bedir savaşı hakkında bilgi vermekten ziyade bu gazvedeki mûcizevî bir hâdiseyi ön planda tuttuğunu göstermektedir.

---

[325] Bk. İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, II, s. 315-317.
[326] Bk. İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, II, s. 321-326.
[327] Bk. İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, II, s. 327-330.
[328] Bk. İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, II, s. 363- 372.
[329] Bk. İbn Seyyidünnâs, '*Uyûnü'l-eser*, I, s. 378-440.
[330] Örnekler için bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 344-352, 370, 375.
[331] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 58.
[332] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 122.

İbn Seyyidünnâs da bahsi geçen rivayeti aynen nakletmektedir.[333] Müellifin bu savaştaki diğer mûcizelere de yer verdiğini belirtmeliyiz. Örnek vermek gerekirse Bedir gazvesinde bir sahâbenin kopan eline Hz. Peygamber'in tükürüğünü sürdükten sonra elin tekrar yerine yerleştiği rivayetini aktarmaktadır.[334] Bu durum onun savaşlar hakkında bilgi verirken mûcize rivayetlerine de önem verdiğini göstermektedir. Zehebî ise Bedir savaşında Hz. Peygamber ve Ukkâşe b. Mihsan arasındaki olayı "Hz. Peygamber'in halası Âtike bt. Abdülmuttalib" başlığı altında zikretmektedir.[335] Bu durum müellifin hâdiseyi farklı bir bağlamda naklederek muasırı iki müellife benzediğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak müelliflerin ortak kanaati Bedir gazvesi hakkında malumat verirken söz konusu savaş sırasında gerçekleşen mûcizevî olayları da zikretmek şeklindedir. Nitekim her üç müellif de Bedir savaşında vuku bulan Ukkâşe b. Mihsan hâdisesine dair rivayeti aynen aktarmaktadır.

Mekke'nin fethi olayında İbnü'd-Devâdârî; Hz. Peygamber'in fetih hazırlıklarını gizli tuttuğu bilgisine yer vererek anlatıma başlamakta,[336] Hâtıb b. Ebû Beltea'nın (ö.30/650)[337] Mekke'deki ailesine göndereceği mektubun vahiyle bildirilmesi olayına temas etmekte, Ebû Süfyan, Hz. Abbas gibi fetih günü Müslüman olanları Tulekâ[338] olarak belirtmektedir. Konu bittikten sonra Mekke'nin fethedildiği gün putların devrilmesi adlı müstakil başlık açan müellif, bu kısımda mûcizelere yer vermektedir.[339] Bu noktada onun Uhud, Hendek, Hudeybiye gibi Medine döneminin önemli olaylarını oldukça kısa bahsederken, Mekke'nin fethedildiği gün putların devrilmesi mûcizesine yaklaşık bir sayfa ayırması dikkat çekmektedir. Ayrıca fetih

333 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 377.
334 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 401.
335 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 343.
336 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 69.
337 Bk. Nebi Bozkurt, "Hâtıb b. Ebû Beltea", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVI (1997), s. 444-445.
338 Bk. Kemal Sandıkçı, "Tulekâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXI (2012), s. 361-362.
339 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 79.

günü vuku bulan putların devrilmesi olayını Hz. Peygamber'in mûcizeleri başlığında tekrar naklettiğini vurgulamalıyız.[340] Bu durum onun ilgili hâdiseye ayrı bir ehemmiyet verdiğini göstermektedir.

İbn Seyyidünnâs ise İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak Mekke Fethine giden süreci Bekir ve Huzâa kabilesi arasındaki çekişmelerden başlatarak nakletmekte, Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olanları zikretmekte,[341] o gün gerçekleşen putların devrilmesi olayına da yer vermektedir.[342] Bu noktada müellif, İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak Mekke'nin fethedildiği gün söylenen şiirleri de zikretmektedir.[343] Dolayısıyla onun Mekke dönemindeki siyasî hâdiseleri İbnü'd-Devâdârî'den daha fazla önemsediğini söyleyebiliriz. Zehebî de olayı İbn Seyyidünnâs'a benzer bir şekilde nakletmekte, genellikle aynı rivayetlere yer vermekte, fetih günü Müslüman olan kişileri aktarmakta, o gün söylenen şiirlere de yer vermektedir.[344]

Müellifler Mekke fethi günü Müslüman olanlar hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Bu noktada İbnü'd-Devâdârî'nin konuyu hem kendi eserinin hacmine hem de mukayese edildiği iki müellife göre oldukça uzun naklettiğini belirtmeliyiz. Bununla birlikte müelliflerin fetih günü Müslüman olanları özellikle vurguladıkları ve İsrâ Sûresi'nde geçen "hak geldi batıl kayboldu" manasındaki âyete yer verdikleri görülmektedir.[345]

Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili rivayetlerde; İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in vefat edeceğini anlayınca çevresindeki insanların dışarı çıkmasını istediğini, Hz. Âişe hariç odada kimsenin kalmadığını, bir meleğin geldiği ancak Hz. Âişe'nin onun Cebrâil olmadığını ifade eden nakilleri aktarmaktadır. Bunların ardından Hz. Peygamber'in yanına gelen mele-

---

340 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 119.
341 Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 223-238.
342 Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 231.
343 Bk İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 244-246.
344 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 153-189.
345 Bk. M. Kâmil Yaşaroğlu, "İsrâ Sûresi", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIII (2001), s. 177-178.

ğin Azrâil olduğu ancak Azrâil'in Hz. Peygamber'in izni olmadan içeri giremeyeceği, istemedikçe onun canını alamayacağı, Allah'ın kendisine bu şekilde emrettiğini nakletmektedir. Cebrâil'in, Hz. Peygamber'in yanına geldiği ve *Refikul Âla- Refikul Âla* seslerinin duyulduğuna dair malumat da vermektedir.[346] Burada şunu özellikle belirtmeliyiz ki, Medine döneminin önemli sosyal olaylarından muâhat konusunu bir cümleyle bahseden[347] İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in vefatını yaklaşık bir sayfada aktarmaktadır. İbn Seyyidünnâs'ın da ana hatlarıyla aynı rivayete yer verdiği görülmektedir.[348] Bu noktada her iki müellifin Hz. Peygamber'in vefatını benzer bir şekilde ilgi çekici olayları ön planda tutarak ele aldığını ifade etmeliyiz.

Zehebî'nin, söz konusu olayı aktarırken[349] çağdaşlarının zikrettiği rivayeti nakletmediği görülmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce Hz. Âişe'nin yanında olduğuna ve onun vefatından bahsederken de yanına Cebrâil ve Azrâil'in geldiğine dair bilgileri nakletmektedir. Müelliflerin ortak kanaati Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'nin yanında vefat ettiği ve ölümü esnasında meleklerin geldiği şeklindedir.

Müelliflerin siyerlerinin son kısımlarında bulunan başlıkların sıralaması hususunda; ele alınan üç müellif Hz. Peygamber'in mûcizeleri, sıfatları, binekleri, silahları, kıyafetleri gibi konuları müstakil başlık altında incelemişlerdir. Bu noktada şunu belirtmeliyiz ki, müelliflerin yer verdiği ilgili başlıklardan Hz. Peygamber'in kıyafeti, kullandığı herhangi bir eşyası, fiziksel özellikleri, aile efradı gibi konuların ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamdaki konular Memlükler döneminin ilk asrındaki Hz. Peygamber algısına yönelik birtakım çıkarımlara işaret edebilir.

---

[346] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 92.
[347] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 57.
[348] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 447-449.
[349] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 465-470.

İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in sıfatlarını üç,[350] manevi sıfatlarını on beş sayfada aktarmaktadır.[351] Bu durum onun Hz. Peygamber'in hayatının bu yönüne bazı konulara göre daha fazla yer verdiğini düşündürmektedir. Nitekim Medine döneminin önemli olaylarından Huneyn gazvesini[352] iki kelimeyle bahseden müellif, Hz. Peygamber'in sıfatlarını anlattığı kısımda onun boyu, saçı, sakalı, gözü, boynu, ten rengi, yüzünün güzelliği gibi fiziksel özelliklerini detaylı bir şekilde ifade etmektedir. Bunların ardından Hz. Peygamber'in mânevi sıfatları adlı ikinci başlık altında Hz. Peygamber'in insanların en merhametli, cömert, doğru sözlü, tevazu sahibi ve güler yüzlü olduğuna dair örnekler vermektedir. Ardından Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tuttuğu, hasta olan arkadaşlarını ziyaret ettiği, cenazelerine katıldığı, ayakkabılarını diktiği, çobanlık yaptığı, gece namazlarına kalktığı, yemekteyken, uyurken ve uyanınca dua ettiği, akîka kurbanına teşviki ve insanlarla şakalaştığına yönelik pek çok rivayet kaydetmektedir.[353]Medine döneminin dinî, siyasî ve sosyal gelişmelerini genellikle kısa aktaran müellifin, Hz. Peygamber'in özelliklerini bu kadar uzun nakletmesi dikkat çekmektedir. Bu durum müellifin siyasî olaylardan ziyade Hz. Peygamber'in örnek kişiliğine ağırlık verdiğini göstermekle birlikte onun yaşadığı coğrafyadaki sünnî geleneği siyerine yansıttığını düşündürmektedir.

İbn Seyyidünnâs da Hz. Peygamber'in sıfatları konusunu benzer bir şekilde sekiz sayfada anlatmakta ancak ilgili hâdiseyi İbnü'd-Devâdârî'den farklı olarak kısa tutmaktadır. Bu durum İbnü'd-Devâdârî'nin bu orana göre Hz. Peygamber'in manevî sıfatları konusuna ayrı bir ehemmiyet verdiğini düşündürmektedir. Zehebî ise İbnü'd-Devâdârî'nin aktardığı bilgileri benzer bir şekilde nakletmekte, farklı olarak Hz. Peygamber'in sıfatla-

---

[350] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 96-98.
[351] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 99-113.
[352] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 79.
[353] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 99-111.

rı,[354] şemâili,[355] içtihadı ve ibadetleri,[356] şakaları ve ahlakı[357] gibi konuların her birini müstakil başlıklar altında zikretmektedir.

Bizim ele aldığımız İbnü'd-Devâdârî ve mukayese ettiğimiz iki müellifin bu kısımdaki aktarımlarında küçük farklılıklar bulunmakla birlikte Hz. Peygamber'in genellikle ibadetlerinden şemâiline, fiziksel özelliklerinden şakalarına, dualarından meşgul olduğu işlere, sahâbe ile münasebetlerinden güzel ahlakına kadar detaylı bir şekilde aktarıldığı görülmektedir. Bahsi geçen rivayetlerde Hz. Peygamber'den övgüyle bahsedilmekte, kişisel özelliklerini vurgulanmakta dolayısıyla bu durum dönemin peygamber tasavvuru hakkında bilgi vermektedir. Bu noktada her üç müellifin Hz. Peygamber'in hayatına dair ayrıntı kabilinden sayılan pek çok hâdiseye işaret ettiğini böylece klasik kaynaklarımıza göre rivayet çeşitliliğinin artış gösterdiğini ifade edebiliriz.

Hz. Peygamber'in mûcizeleriyle ilgili kısımda; müellifler genellikle aynı mûcizeleri ön planda tutmakta, fiten ve melâhime dair haberleri de bu başlık altında vermektedirler. Nitekim her üç müellif, Hz. Peygamber'in parmaklarının arasından su aktığına, sahâbe ile bu sudan içtiklerine ve abdest aldıklarına dair rivayetleri aktarmaktadır.[358] Bu kısımda ağacın Hz. Peygamber'in emriyle yerinden kalkması, ona secde etmesi, şehâdet getirmesi ve yerine yerleşmesine dair bilgiler verilmektedir. Yine Hz. Peygamber'in Müslümanların ilerde yaşayacağı sıkıntılar hakkında sahâbeleriyle konuşmaları zikredilmektedir. Bu bağlamdaki rivayetler arasında Hz. Peygamber'in hilâfet hususundaki açıklamalarına da işaret edilmektedir. Özelikle Hz. Osman zamanında yaşanacak olan musibetler hakkındaki aktarımlar geniş yer kaplamaktadır.

---

354 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 355-367.
355 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 403-404.
356 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 405-406.
357 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 407-412.
358 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 121.

İbnü'd-Devâdârî siyerinin son kısımlarında Hz. Peygamber'e hizmet edenler, korumaları, elçileri, kâtipleri, gibi başlıklar kullanmaktadır. Bu konular içerisinde ilginç ayrıntılar yer almaktadır. Örnek vermek gerekirse, İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'e hizmet edenler başlığı altında sahâbe isimlerini aktarmaktadır.[359] Ancak diğerlerinden farklı olarak bazı sahâbenin görevleri hakkında malumat da vermektedir. Nitekim Ukbe b. Âmir'in (ö.58/678)[360] yolculuk esnasında bineğiyle Hz. Peygamber'in yanında yer aldığı, Bilâl'in (ö.20/641)[361] müezzinlik görevini üstlendiği, Abdullah b. Mesʿûd'un (ö.32/652-53)[362] ise Hz. Peygamber bir yere gitmek istediğinde onun hususî işleriyle mesela ayakkabılarıyla ilgilendiğine dair bilgileri zikretmektedir. İbn Seyyidünnâs, Hz. Peygamber'e hizmet edenler başlığında söz konusu malumatları aynen zikretmektedir.[363]

Zehebî'nin muasırlarından farklı olarak Hz. Peygamber'e hizmet edenler başlığına yer vermediği görülmekte ancak Hz. Peygamber'in ayakkabısı adlı müstakil başlıkta[364] onun kullandığı ayakkabılar hakkında malumat zikretmektedir. Bu noktada Zehebî'nin, muasırı bu iki müelliften farklı olarak Hz. Peygamber'in aynası, sürmesi, tarağı gibi eşyalarını da birer başlık altında bahsettiğini belirtmeliyiz.[365] Sonuç olarak müelliflerin ortak kanaati Hz. Peygamber'in hayatının hemen her yönüne temas etmek şeklinde algılanabilir. Bu dönemdeki siyer kitaplarının halka anlatılmak için kaleme alındığı düşünüldüğünde ilgili konuların dönemin Hz. Peygamber'i anlama şekline işaret ettiği görülmektedir. Dolayısıyla müellifler Hz. Peygamber sevgisi başta olmak üzere dönemlerinin anlayış şeklini siyere yansıtmışlardır.

---

[359] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 143.
[360] Bk. Erdinç Ahatlı, "Ukbe b. Âmir", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXII (2012), s. 63.
[361] Bk. Mustafa Fayda "Bilâl-i Habeşî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, VI (1992), s. 152.
[362] Bk. İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, I (1988), s. 115.
[363] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 407.
[364] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 425.
[365] Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, II, s. 426-427.

B. Usul ve Üslup Karşılaştırmaları

İbnü'd-Devâdârî eserini bölümlere ayırmış, ele aldığı konuları fasıllar halinde yazmıştır. Konu başlıklarında genellikle "zikru" ifadesine yer vermektedir.[366] İbn Seyyidünnâs'ın da başlıkları "zikru" bazen de "haberu" ile başlamaktadır.[367] Her iki müellifin de başlıklarında "zikru" ya da "haberu" gibi ibareleri sıklıkla kullandığını ifade etmeliyiz. Zehebî'nin ise genellikle yalın halde başlık kullandığı, zaman zaman da "zikru," "fasl" veya "bab" adıyla konuya başladığı müşahede edilmektedir.[368]

Müelliflerin konuları aktarım şekillerine değinecek olursak; İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in hicretine kadarki konuları özet bir şekilde ele almaktadır. Medine dönemi hâdiselerini ise kronolojik olarak aktarmaktadır. İbnü'd-Devâdârî hicretle birlikte Medine dönemini merkeze alarak işlediği kronolojik sistemi hicrî yıllara göre başlıklandırmaktadır. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'ye gelince, Hz. Peygamber'in hayatını kronolojik olarak ele aldıkları görülmektedir. Her iki müellifin Medine dönemini hicrî yıllara göre zikrettiğini ifade etmeliyiz. Ancak İbn Seyyidünnas siyerinde ayrıntılı bir şekilde naklettiği Medine hâdiselerini daha sonra iki sayfa içerisinde hicrî yıllara göre alt alta özetlemektedir.[369] Bu kısmın on yıllık Medine döneminin özeti mahiyetinde olduğunu belirtmeliyiz.

İbnü'd-Devâdârî'nin "*mâ luhhisa*" olarak ifade ettiği özet bahsi İbn Seyyidünnâs'ın eserinde "*fevaid*" başlığı adı altında yer almaktadır. Ancak iki müellif arasında küçük bir farklılık bulunmaktadır. İbnü'd-Devâdârî, "*mâ luhhisa*" başlığına genellikle Medine dönemindeki konular içerisinde yer vermektedir. İbn Seyyidünnâs ise "*fevaid*" başlığını hicret öncesi ve sonrası olmak üzere her iki bölümde sıklıkla kullanmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla her ne kadar Zehebî müstakil başlık olarak bu tür

---

366 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 5, 10, 39, 40, 41.
367 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 73, 75, 77, 134, 142, 145.
368 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 29, 42, 46, 95.
369 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, s. 372-374; Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 113.

ibareler kullanmasa da siyerinin geneline bakıldığında rivayetler hususunda tasarrufta bulunduğu görülmektedir.

Müelliflerin rivayet aktarım şekillerine değinecek olursak, İbnü'd-Devâdârî rivayetleri genellikle "kâle, kâlû" gibi ifadelerle aktarmaktadır. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise genel olarak "haddesenâ, ahbarenâ, semi'tü/bize söyledi, anlattı, duydum"[370] gibi ibareleri zikrederek olayın sema yoluyla rivayet edildiğini belirten kavramları kullanmaktadır.[371] Bu durum aynı zamanda birer muhaddis olan İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin hadis ilminde benimsediği usulü siyere yansıtmış olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim rivayet aktarımında sıklıkla kullandıkları hadis malzemesi ve ıstılahları buna örnek verilebilir.

Tarihçilik yönü ağır bastığı görülen İbnü'd-Devâdârî genellikle rivayet farklılığına değinmeden, senet zincirini toplu aktarmaktadır. Bu esere akıcılık da kazandırmaktadır. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise hâdiseyi daha geniş bir şekilde farklı rivayet tarikleri ve uzun senet zincirlerine de yer vererek nakletmektedir. Bunu her iki müellifin muhaddislik yönüyle açıklamak mümkündür. Örnek vermek gerekirse, İbnü'd-Devâdârî Hz. Peygamber'in doğumunu iki sayfada naklederken,[372] İbn Seyyidünnâs bunu dokuz sayfa boyunca,[373] Zehebî ise yaklaşık beş sayfada aktarmaktadır.[374] Dolayısıyla müelliflerin konuyu ele alış şekilleri de zaman zaman farklılık göstermektedir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî, Hz. Peygamber'in sütanneye verilmesini bir buçuk sayfada aktarırken,[375] İbn Seyyidünnâs dört sayfada[376] Zehebî ise hâdiseyi iki buçuk sayfada zikretmektedir.[377]

---

370 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 80, 82, 91, 160; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 33, 38, 42.

371 Bk. Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 126.

372 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 13-14.

373 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 79-87.

374 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 33-37.

375 Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 21-22.

376 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 90-93.

377 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 49-51.

Müelliflerin rivayet aktarımına temas edecek olursak, İbnü'd-Devâdârî rivayetlerde geçen uzun senet metinleri ve râvileri zikretmek yerine rivayetin yer aldığı kaynağa ve esere atıfta bulunmayı yeterli görmektedir. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise genellikle rivayet zincirini zikretmekte, râvi isimlerini de metin içerisinde vermişlerdir. Müellifler rivayetleri kabul, ret ya da tercih açısından fikirlerini ortaya koymuş, bunu sika, metruk, zayıf gibi ıstılahlarla ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra metin tenkidi yoluyla bazı rivayetleri kritik etmişler, rivayet hakkındaki görüşlerini de aklî izahlarla açıklamaya çalışmışlardır.[378] Nitekim İbnü'd-Devâdârî Nil nehriyle alâkalı farklı içerikteki bilgiler verdiği kısımda "ilki gerçeğe daha yakındır"[379] ifadesine yer vererek naklettiği aktarımlar hususunda kanaatini belirtmektedir.

İbn Seyyidünnâs ise Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'le Şam'a yaptığı ticaret yolculuğu sırasında Bahîra'nın, Ebû Tâlib'e Hz. Peygamber'i biran önce Mekke'ye geri götürmesi yönünde uyarıları üzerine Ebû Tâlib'in, yeğenini Hz. Ebû Bekir ve Bilâl'le birlikte Mekke'ye gönderdiğine dair rivayeti nakletmektedir. Bunların ardından müellif, Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir arasındaki yaş farkını hesap ederek, Hz. Ebû Bekir'in on yaşına ulaşmadığını, Hz. Peygamber'in ise Hz. Ebû Bekir'den iki yaş büyük olduğunu aktarmakta, dolayısıyla bu yolculuk için çok küçük olduklarını ifade ederek rivayete açıklık kazandırmaktadır.[380] Zehebî'de benzer şekilde Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'le Şam'a çıktığı ticaret yolculuğunda Râhib Bahîra'nın, Ebû Tâlib'e yeğenini Yahudilerden koruması gerektiğine dair uyarılara yer vermektedir. Bunların ardından müellif rivayet hakkındaki kanaatini belli ederek "eğer bu doğru olsaydı Ebû Tâlib onu Hz. Hatice'nin ticaret kervanı için Şam'a göndermezdi" ifadelerine yer

[378] Bk. Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 125-129.
[379] Bk. İbnü'd-Devâdârî, *ed-Dürrü's-semîn*, s. 55.
[380] Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 108.

vermektedir.[381] Söz konusu örnekler müelliflerin rivayetlere yaklaşım tarzlarını göstermektedir.

Bu kısımda son olarak her üç müellif dil özellikleri açısından değerlendirildiğinde; İbnü'd-Devâdârî'nin genellikle sade ve anlaşılır bir üslup kullandığı ifade edilmelidir. İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise siyerlerinin hacmiyle bağlantılı olarak Arapça ibare ve terkipleri yoğun olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla İbnü'd-Devâdârî'nin siyeri mukayese edildiği müelliflere göre nispeten daha kolay okunabilir bir metin gibi gözükmektedir. Ancak müelliflerin Hz. Peygamber'in sıfatlarının anlatıldığı kısımda İbnü'd-Devâdârî'nin bu iki muasırıyla benzer şekilde nispeten edebî bir dil kullandığı da belirtilmelidir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde her üç müellifin "kultü" ifadesini kullandığı, bilinmeyen kelime, kavram, şahıs gibi ifadeleri açıkladıkları, şiirlere yer verdikleri, senet zinciri zikrettikleri, zaman zaman çeşitli açıklamalarda bulundukları, ayetlere yer verdikleri ve bir olay hakkında kendi kanaatlerini de belirttikleri görülmektedir.[382] Bu yönüyle müellifler arasında küçük farklılıklar bulunduğu ifade edilmekle birlikte genellikle kullandıkları usul ve üslup özelliklerinin benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

C. Kaynakların Karşılaştırılması

İbnü'd-Devâdârî, ağırlıklı olarak İbn İshâk, İbn Hişâm, İbn Sa'd, Taberî ve İbn Kesîr'in eserlerinden istifade etmektedir. Müellifin siyeri incelendiğinde tarih kaynaklarının yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. İbn Seyyidünnâs'ın da siyerinde benzer kaynaklar kullanılmakta ancak İbn İshâk ve Vâkıdî'nin özellikle öne çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra İbn Seyyidünnâs siyerinin girişinde en sık kullandığı kaynak ol-

381 Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 58, 59.

382 İbn Seyyidünnâs'ın kullandığı dil ve yöntem hakkında geniş bilgi için bk. Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 114-136.

ma özelliğine sahip bahsi geçen iki müellif hakkında açıklayıcı malumat da vermektedir.[383] Zehebî ise muasırları gibi siyer-megâzî müelliflerini kullanmakta, siyerinin geneline bakıldığında ise hadis kaynaklarının daha ağır bastığı görülmektedir.

Kullanılan eserlere değinecek olursak, her üç müellifin temel siyer ve hadis eserleri ile zaman zaman bunların şerhlerine başvurdukları müşahede edilmektedir. Bu kaynaklar arasında İbn İshâk, İbn Hişâm, İbn Sa'd, Buhâri, Müslim ve Tirmizî gibi atıf yapılan ortak eserler de mevcuttur.[384] Bu bağlamda müelliflerin asıl iştigal alanları kullanılan kaynak türünü etkilemiş gibi gözükmektedir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî tarihçilik vasfı öne çıktığı bilindiğinden İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ile mukayese edildiğinde hadis malzemesine göre ağırlıklı olarak tarih kaynaklarını kullanmakta, söz konusu muasırlarına benzer şekilde zaman zaman hadis eserlerinden de faydalanmaktadır.

İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise muhaddislik yönü öne çıkan âlimlerdir. Her ikisinin ağırlıklı olarak "Kütüb-i Sitte"[385] müelliflerini kaynak olarak kullandığını belirtmeliyiz. Aynı zamanda hadis malzemesi ve senet kullanmayı önemseyen bahsi geçen iki müellif, siyer haberlerini güvenilir hadis rivayetleriyle destekleyerek kaydetmişlerdir. Bu sebeple siyerlerinin şekil itibariyle hadis kitabı niteliği taşıdığı da görülmektedir.[386] Bu durum gayet tabiidir. Nitekim Memlükler dönemindeki siyer müelliflerinin bü-

---

383 Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 54-72; Arslan, "'Uyûnü'l-Eser Yazarı İbn Seyyidi'N-Nâs'a Göre İbn İshâk'ın Güvenirliği", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XIV, sayı: 1 (2016), s. 1-22; amlf.,"Uyûnü'l-Eser Yazarı İbn Seyyidinnâs'a Göre Vâkıdî'nin Güvenirliği", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XXIV, sayı: 39 (2018) s. 155-170; amlf., İbn Seyyidinnâs, s. 137.

384 Bk. Bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 75, 77, 95; Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I, s. 32, 35, 38, 40; Arslan, *İbn Seyyidinnâs*, s. 136-137.

385 Hadislerin büyük bir bölümünü ve genellikle de güvenilir özelliğe sahip olan altı hadis kitabını ifade eden kavramdır. Daha ayrıntılı bilgi için bk. M. Yaşar Kandemir, "Kütüb-i Sitte", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXVII (2003), s. 6-8.

386 Bk. Ayaz, "Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları -Safedî'nin (ö. 764-1363) El- Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber'in Hayatı-", s. 14.

yük çoğunluğu öncelikle muhaddislik yönüyle bilinmektedir. Dolayısıyla müelliflerin kaynak kullanımındaki tercihleri dönemin yaklaşımlarını benimsediklerini düşündürmektedir.

Müelliflerin kaynak kullanımına gelince, İbnü'd-Devâdârî genellikle rivayet aktardığı kaynağın ilk râvisine ya da tercih ettiği kaynağa atıf yapmayı yeterli görmekte, zaman zaman da kullandığı râvi isimlerini metin içerisinde zikretmektedir. İbn Seyyidünnâs ise rivayet aktarımında bulunurken ağırlıklı olarak "İbn İshâk dedi ki" şeklindeki ifadelere yer vermektedir.[387] Zehebî'nin de rivayet aktarımında İbn Seyyidünnâs'a benzer bir kullanım şekli benimsediği anlaşılmaktadır. Bu durum her iki müellifin siyerinde sıklıkla gördüğümüz bir husustur. Ancak İbn Seyyidünnâs siyerinin hacmiyle bağlantılı olarak diğer iki müellife göre çok sayıda rivayet ve kaynağa işaret etmektedir. Zehebî ise münekkitliği ile bilinen bir âlim olması sebebiyle bir olay hakkında kendisine ulaşan farklı rivayetleri bir arada toplamaktadır. Dolayısıyla her iki müellifin siyer muhtevasındaki rivayet ve kaynak kullanımına dair çeşitliliğin artış göstermesi ve rivayet aktarımlarında râvi ismi zikredilmesi tabii bir durumdur.

Bizim ele aldığımız İbnü'd-Devâdârî ve mukayese ettiğimiz iki müellifin kaynak olarak genellikle muteber hadis eserlerini kullandıkları, muasır kaynaklardan faydalandıkları, rivayetler arasında tercih yaptıkları, kaynaklar arasında mukayese yapmaya çalıştıkları, hadis kitapları ve rivayetlerinden faydalandıkları ve bir konuyla alâkalı şemâil, delâil, hasâis, ensâp gibi pek çok kaynağı da bir arada verdikleri görülmektedir. Sonuç itibariyle söz konusu husus Memlükler dönemindeki ulemanın ilmî tutumu olarak düşünülmekle birlikte bu durum dönemin siyer eserlerinin kaynak ve içerik olarak genişlemesine de katkı sağlamış gibi gözükmektedir.

---

[387] Bazı örnekler için bk. İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eser*, I, s. 77, 78, 85, 99, 105.

– SONUÇ –

Türk Memlükler dönemindeki âlimlerin büyük kısmının uzmanlık alanları ne olursa olsun bir siyer eseri de kaleme aldığı tespit edilmiştir. Sadece müstakil siyer olarak değil, genel tarih, biyografi (vefeyât), hadis gibi pek çok farklı kaynakta Hz. Peygamber'in hayatına da bir kısım ayrıldığı görülmektedir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî de dokuz ciltlik genel tarih eserinin üçüncü bölümünde Hz. Peygamber'in hayatını ele almıştır. Benzer şekilde Zehebî hacimli tabakat eserinin ilk iki cildini siyere ayırmıştır. İbn Seyyidünnâs ise kitabını sadece Hz. Peygamber'i anlatmak için yazmıştır. Dolayısıyla bu dönemde bazı eserlerde Hz. Peygamber'in hayatını müstakil olarak kaleme almanın ya da Hz. Peygamber'in hayatına belirli bir kısım ayırmanın ulema tarafından teberrüken yapılması gereken bir vazife gibi telakki edildiği anlaşılmaktadır.

İbnü'd-Devâdârî tarihçi yönü ağır basan bir müellif, İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ise daha ziyade muhaddislik yönüyle öne çıkan âlimlerdir. Bu bilgiler ışığında her üç müellifin ağırlıklı olarak tercih ettiği rivayetler dönemin Hz. Peygamber tasavvurunu algılayabilmek ve siyer muhtevalarındaki konular hakkında yorum yapabilmek adına oldukça mühimdir. Bahsi geçen müelliflerin, Hz. Peygamber'in aile efradı, silahları, sıfatları, binekleri, kıyafetleri, hususî eşyaları gibi insanların ilgisini çekecek konulara ağırlık verdikleri tespit edilmiştir.

Müelliflerin ele aldığı konulardan Hz. Peygamber'in hayatının hemen her kesitine yer verme tavrının benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu durum Hz. Peygamber'e duyulan sevgi başta olmak üzere onu her anlamda tanı-

ma ve tanıtma isteğinin bir tezahürü gibi gözükmektedir. Burada şunu vurgulamak gerekir ki, Türk ümera ya da başka bir ifadeyle askerî aristokrasiye mensup ve ayrıca tarihçi kimliğiyle öne çıkan İbnü'd-Devâdârî'nin doğrudan ulema sınıfına mensup muhaddis kimlikleri bariz olan İbn Seyyidünnâs ve Zehebî ile benzer yaklaşımlar sergilemesi, benzer konulara ağırlık vermesi dönemin siyer anlayışını tespit için ehemmiyet arz eder.

Üç müellif de eserlerinde Hz. Peygamber'in nübüvvetinin işaretleri (delâilü'n-nübüvve, irhâs haberleri) ile ilgili rivayetleri ön planda tutmaktadır. Bahsi geçen konuyu Hz. Peygamber'in çocukluğundan itibaren Abdülmuttalib, bazı kâhinler, Meysere, Seyf b. Zûyezen, Mûbezan, Rahip Bahîra tarafından ilerde peygamber olacağının bilindiğine yönelik rivayetler üzerinden ele almışlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in mûcizelerine geniş yer ayırmışlardır. Bu noktada İbnü'd-Devâdârî'nin siyerinin mukayese edildiği müelliflerin eserlerinin neredeyse sekizde biri kadar olduğu hususu göz ardı edilmemelidir. Buna rağmen onun zikredilen hâdiselere eserinin geneline nispetle oldukça uzun olarak nitelendirebileceğimiz oranda yer verdiği tespit edilmiştir. İbnü'd-Devâdârî diğerlerine nispeten muhtasar sayılabilen siyer eserinde bu rivayetlere en az mufassal kaynakların bahsettiği kadar yer ayırdığını da belirtmeliyiz. Hatta onun Hz. Peygamber'in nesebi ve Şakk-ı Sadr gibi konuları mukayese edildiği bu iki müelliften daha geniş naklettiği de görülmektedir. Söz konusu rivayetlerin aktarılması ve öncelenmesi müellifin siyere yaklaşım tarzıyla alâkalı olduğu kadar yaşadığı dönemin Hz. Peygamber algısı hakkında da bilgi verir mahiyettedir.

İbnü'd-Devâdârî'nin İbn Hişâm, İbn Sa'd, İbn İshâk, Vâkıdî gibi klasik kaynaklarımızda yer almayan rivayet tercihleri zaman zaman ilk dönem siyer yazıcılığından farklı bir anlayış benimsediğini de göstermektedir. Nitekim Abdülmuttalib'in alnında nübüvvet nuru bulunduğuna dair aktarımı Dağfel b. Hanzale'den, Hz. Peygamber'in göğsü yarıldığında kalbine mühür vurulduğunu ifade eden rivayeti ise Şeddâd b. Evs'den nakledererek,

bahsi geçen iki konuyu aktarmaktadır. Dolayısıyla müellifin daha önceki siyer kitaplarından istifade etmekle birlikte eserine dâhil ettiği hususlar kendi dönemindeki siyer malzemesinin genişlemesine de katkı sağlamış gözükmektedir. Bu noktada üç müellifin de fıkıh, dil ve edebiyat, hadis literatürü gibi malumatı siyerde toplamaya çalıştıkları belirtilmelidir.

İbn Seyyidünnâs ve Zehebî gibi müelliflerin muhaddislik yönlerinin ağır basması ya da muhaddislerin eserlerinde Hz. Peygamber'in hayatını kaleme almaları sebebiyle de siyer malzemesinin etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda muhaddislerin hadis ilminde benimsediği usulü siyer yazıcılığına yansıttığı belirtilmelidir. Dolayısıyla hadis rivayetlerinin siyer malzemesinin hem genişlemesi hem de çeşitlenmesine katkı sağladığını ifade etmekle birlikte bu konu Memlükler dönemi açısından daha geniş bir şekilde ele alınmalıdır.

Siyer malzemesinin bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiği anlaşılmakta, mukayese edilen müellifler arasında bir ekol tasnifi var gibi gözükmektedir. Nitekim İbnü'd-Devâdârî Mısırlı tarihçilerin en bariz özelliklerinden biri olan Nil nehrinden bahsetme usulünü siyere yansıtmaktadır. Ayrıca Mısır halkının genel temayülü olarak gazveleri kısa tutarken, kendisi ya da Memlük toplumunun dikkatini çeken Hz. Peygamber'in köleleri, hala ve amcaları, kâtipleri gibi başlıklara daha uzun yer ayırmaktadır. Bu husus söz konusu dönemde Mısır tarih ekolünün siyer eserlerine yansıdığını teyit eder mahiyettedir. Hz. Peygamber'in hayatını ana hatlarıyla anlatan ancak ilginç noktalara da işaret eden İbnü'd-Devâdârî, bu tarzıyla dönemindeki siyer müelliflerinden de nispeten özgünlük arz etmektedir.

Sonuç olarak ele alınan müelliflerin siyer eserleri sade bir üslupla, ilgi çekici hâdiselerin öne çıkarıldığı, muhtevası itibariyle kapsamlı ve birbirine yakın konuların yer aldığı, pek çok kaynağa işaret eden, tarihlendirmenin Hz. Peygamber'in yaşına göre yapıldığı kaynaklardır. Bu noktada müelliflerinin eserlerini özellikle halkın okuması amacıyla kaleme aldıkları da ifade edilmelidir. Memlükler zamanında kaleme alınan bazı siyer eserleri

sonraki dönemlerde tercüme edilmiş ve Osmanlı coğrafyasında da büyük bir alâkaya mazhar olmuştur. Dolayısıyla ele aldığımız İbnü'd-Devâdârî ve mukayesede bulunduğumuz İbn Seyyidünnâs ve Zehebî'nin de ortaya koyduğu bu anlayışın, Osmanlı Devleti'ndeki siyer eserlerine intikal etmesi Türk Memlükler döneminin siyer sahasında farklı bir aşamayı temsil ettiğini ve sonraki asırlar içinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu etkinin daha net anlaşılması için sadece Memlük Devleti'nin ilk asırlarındaki siyer müelliflerinin değil, dönemin tamamını kapsayacak araştırmalara ihtiyaç duyulduğu da vurgulanmalıdır.

– KAYNAKÇA –

Ahatlı, Erdinç, “Ukbe b. Âmir”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXII (2012), s. 62-63.

Akyürek, Yakup, *VII. (XIII.) Yüzyılda Siyer Yazıcılığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2019.

Algül, Hüseyin, “el-Mevâhibü’l-ledünniyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIX (2004), s. 421.

--------, “Ficâr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XIII (1996), s. 52.

Altıkulaç, Tayyar, “Zehebî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXIV (2013), s. 180-188.

Arslan, Abdurrahim, *İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve ‘Uyûnü’l-Eser Adlı Eseri*, Siyer Yayınları, İstanbul 2019.

--------, “Uyûnü’l-Eser Yazarı İbn Seyyidi’N-Nâs’a Göre İbn İshâk’ın Güvenirliği”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XIIX, sayı: 1 (2016), s. 1-22.

--------, “’Uyûnü’l-Eser Yazarı İbn Seyyidinnâs’a Göre Vâkıdî’nin Güvenirliği”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XXIV, sayı: 39 (2018), s. 155-170.

Ayaz, Fatih Yahya, *Memlükler (1250-1517)*, İsam Yayınları, İstanbul 2015.

--------, “Memlükler Döneminde (648-923/1250-1517) Siyer Çalışmaları - Safedî’nin (ö. 764-1363) El-Vâfî adlı eserinde Hz. Peygamber’in Hayatı-”, *Siyer Araştırmaları Dergisi*, Temmuz-Aralık 2018, sayı: IV, s. 12-34.

--------, “Sır Kâtibi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII (2009), s. 116-117.

--------, “Memlükler Döneminin (648-923/1250-1517) Öne Çıkan Vefeyât, Tabakât ve Terâcim Eserleri”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XVI, sayı: 2 (2016), s. 1-38.

--------, Ayaz-Aygül Düzenli, “Makrîzî (ö. 845/1442) ve Mısır’da Eş’arîliğin Yayılmasına Dair Tespitleri”, *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: II sayı:1 (2018), s. 25-39.

Bayat, Fuzuli, *Mitolojiye Giriş*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019.

Bozkurt, Nebi, “Hâtıb b. Ebû Beltea”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVI (1997), s. 444-445.

Cengiz, Osman, *Makrîzî'nin İmtâu'l-Esmâ İsimli Eseri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2010.

Cerrahoğlu, İsmail, “Abdullah b. Mes’ûd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, I (1988), s. 114-117.

Çelebi, İlyas, “Fiten ve Melâhim”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XIII (1996), s. 149-153.

Çubukçu, Asri, “Devâtdâr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, IX (1994), s. 221-222.

Çuhadar, Mustafa- Yiğit, İsmail, “İbn Tağrîberdî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XX (1999), 385-388.

Demir, Ferda, *Yirminci Yüzyıl Siyer Yazıcılığında Hz. Muhammed Algısı: Muhammed Hüseyin Heykel, Muhammed İzzet Derveze ve İmadüddin Halil Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun 2013.

Durmuş, İsmail, “Safedî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXV (2008), s. 447-450.

--------, *es-Safedi, Hayatı, Eserleri ve Gavâmızu’s-Sıhah*’ı (Basılmamış Doçentlik Tezi), yy. 1994.

Efendioğlu, Mehmet, “Münker”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXII (2006), s. 13-14.

--------, “Siyeru A‘lâmi’n-Nübelâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII (2009), s. 326- 327.

--------, “Zâdü’l-Meâd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXIV (2014), s. 63-64.

Emiroğlu, Nagihan, *Türk (Bahri) Memlükler Döneminde Hadis İlmi (Hicri VII-VIII. Asırlar)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Adana 2019.

Fayda, Mustafa, “Bilâl-i Habeşî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, VI (1992), s. 152-153.

--------, “Muhammed (Hz. Peygamber Devri Kronolojisi)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXX (2005), s. 408-423.

--------, “Ömer”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXIV (2007), s. 51-53.

--------, “Seyf b. Zûyezen”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVII (2009), s. 29-30.

Güler, Zekeriya, “Şeddâd bin Evs”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVIII (2010), s. 408-409.

Gündüz, Şinasi, “Uzlet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXII (2012), s. 255-256.

Hamîdullah, Muhamed, “Hilfü’l-Fudûl”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVIII (1998), s. 31-32.

Horovitz, Josef, *İslami Tarihçiliğin Doğuşu İlk Siyer-Megâzî Müellifleri ve Eserleri* (çev: Ramazan Özmen-Ramazan Altınay), Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2019.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm (ö. 218/833), *es-Sîretü’n-nebeviyye* (thk. Muhammed Ali Kutub-Muhammed Delibalta), I-IV, el-Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut 1992.

İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Yesâr (ö. 151/768), *Kitâbü’s-Siyer ve’l-megâzî* (thk. Süheyl Zekkâr), Beyrut 1978.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed (ö. 751/1350),*Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-'ibâd* (nşr. Şuayb el-Arnaût-Abdülkadir el-Arnaût), I-V, Beyrut 198.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd (ö. 230/845),*et-Tabakâtü'l-kübrâ*(thk. İhsan Abbâs), I-IX, Dâru Sâdır, Beyrut 1968.

İbn Seyyidünnâs, Ebü'l-Feth Fethuddin Muhammed (ö. 734/1334),*Uyûnü'l-eser fî fünûni'l-megâzî ve'ş-şemâil ve's-siyer* (nşr. Muhammed el-îd el-Hatrâvî-Muhyiddin Mestû), I-II, Dımaşk 1992.

İbnü'd-Devâdârî, Seyfeddin Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek (ö. 736/1336'dan sonra), *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* (nşr. Bernd Ratke-Edward Badeen-Ulrich Haarmann-Hans R. Roemer-Saîd A. Âşûr vd.), I-IX, Kahire-Beyrut 1960-1994.

--------, *ed-Dürrü's-semîn fî ahbâri Seyyidi'l-mürselîn* (nşr. Muhammed es-Saîd Cemaleddin), Kahire 1981.

--------, *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer* (nşr. Hans R. Roemer), IX, Kahire-Beyrut 1960.

İzgi, Cevat, "İbnü'd-Devâdârî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXI (2000), s. 11-13.

Kallek, Cengiz, "Ukıyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXII (2012), s. 67-70.

Kandemir, M. Yaşar, "İbn Seyyidünnâs", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XX (1999), s. 316-318.

--------, "Kütüb-i Sitte", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXVII (2003), s. 6-8.

--------, "eş-Şifâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXIX (2010), s.134-138.

Kâsım, Abduh Kâsım, "Muhammed b. Kalavun", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXX (2005), 547-548.

Kaya, Mahmut, "Mikyâsü'n Nîl", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXX (2005), s. 52-53.

--------, Kaya-Mahmut-Sâmî Şelhûb,"Fergânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XII (1995), s. 377-378.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri, "Şâmî, Şemseddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXVIII (2010), s. 330-331.

el-Makrîzî, Takıyyüddin Ahmed b. Ali (ö.845/1441), *İmtâu'l-esmâ' bimâ li'n-Nebiyy mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'* (nşr. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî), I-XV, Beyrut 1999.

Öz, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İsar Yayınları, İstanbul 2008.

--------, "Siyer Literatüründe Mitoloji Metinleri Üzerine", *Akademik Siyer Dergisi*, sayı: 1 (2020), s. 2-20.

Özdemir, Mehmet, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", *Milel ve Nihal*, Eylül-Aralık 2007, cilt: IV, sayı: 3, s. 129-162.

--------, "Siyer Yazıcılığındaki Değişim Üzerine", *Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, s. 201-208.

Özervarlı, M. Said, "Hârikulâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XVI (1997), s. 181-183.

es-Safedî, Salâhaddin Halil b. Aybek (ö. 764/1363), *Kitâbü'l-vâfî bi'l-vefeyât*(nşr. Ahmed el-Arnaût-Mustafa Türkî), I-XXX, Beyrut 1420-2000.

--------,*Kitâbü'l-vâfî bi'l-vefeyât* (nşr. Ahmed el-Arnaût-Mustafa Türkî), I, Beyrut 2000.

--------,*Kitâbü'l-vâfî bi'l-vefeyât* (nşr. Ahmed el-Arnaût-Mustafa Türkî), II, Beyrut 2000.

Sandıkçı, Kemal, "Tulekâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXXI (2012), s. 361-362.

Sarıçam, İbrahim, “Müdlic (Benî Müdlic)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXXI (2006), s. 473-474.

es-Seyyid, Seyyid Muhammed, “Evlâdü’n-Nâs”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XI (1995), s. 525-526.

Şâkir, Mustafa, *et-Târîhu’l-‘Arabî ve’l-müerrihûn*, I-IV, Beyrut 1990.

Şeşen, Ramazan, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İsar Yayınları, İstanbul 1998.

Tomar, Cengiz, “Kılıçtan Kaleme Memlûkler ve Entelektüel Hayat”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, s. 257-258.

Türkoğlu, Nevzat, *İbn Seyyidinnas’ın Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2018.

Uyar, Gülgün, *Hz. Muhammed’in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Bazı Rivâyet Farklarının Tespiti* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İstanbul 1993.

Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, (ö. 207/823), *Kitâbü’l-Megâzî* (thk. Marsden Jones), I-III, Âlemü’l-Kütüb, Londra 1966.

Yaşaroğlu, M. Kâmil, “İsrâ Sûresi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIII (2001), s. 177-178.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Delâilü’n-Nübüvve”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, IX (1994), s. 115-117.

--------, Yavuz, Yusuf Şevki-Casim Avcı, “Ebü’l-Ferec-İbnü’l-Cevzî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XX (1999), 543-549.

Yılmaz, Muhammet, *İbn Hacer’in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, Araştırma Yayınları, Ankara 2008.

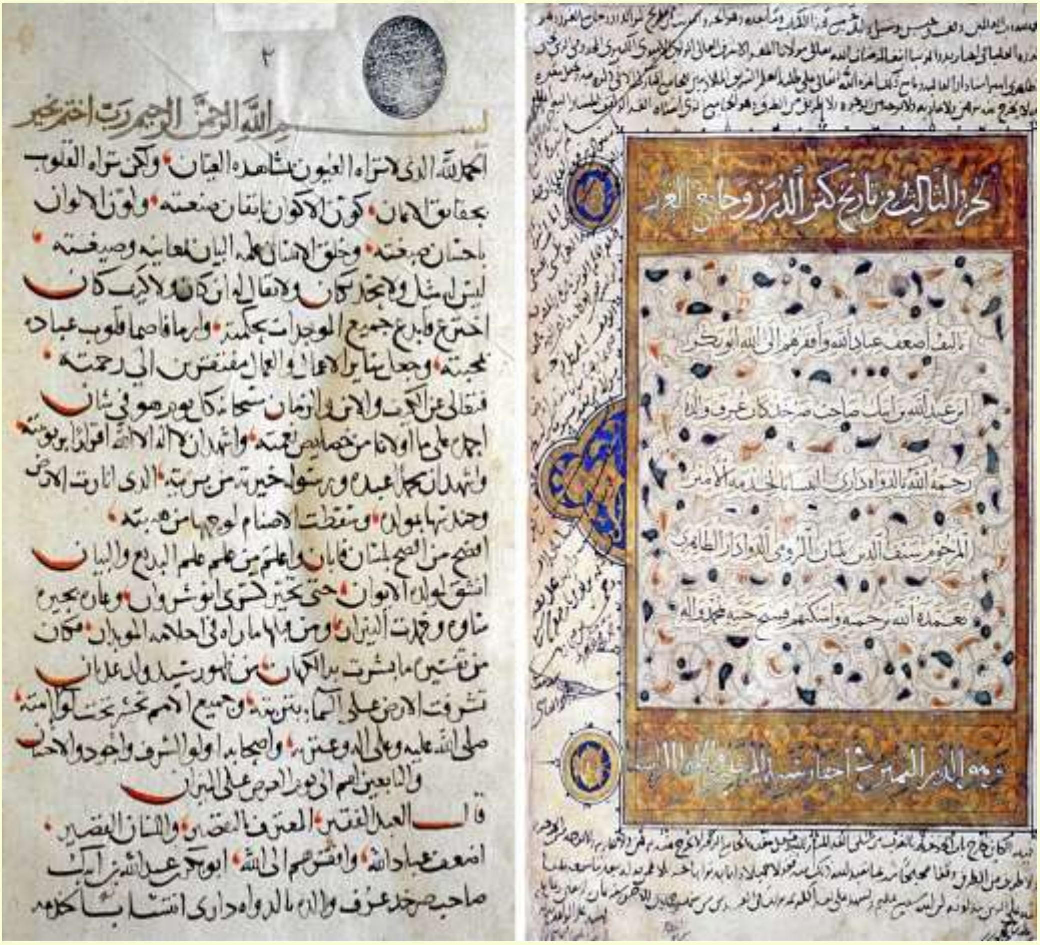
Yiğit, İsmail, *Memlûkler (648-923/1250-1517)*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2015.

--------, *"Aynî'yi Yetiştiren Memlukler Dönemi İlmî Hareketine Genel Bir Bakış", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 11 (1997) s. 27-45.

ez-Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1348) *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (nşr. Şuayb el-Arnavut v.dğr.), I-XXIII, Beyrut 1981-1985.

--------, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-II, Müessesetü'r-Risâle Beyrut 1996.

– EKLER –

EK-1: İbnü'd-Devâdârî'nin *Kenzü'd-dürer ve câmiʿu'l-gurer* adlı eserinin III. cüzünün unvan sayfası ile ilk sayfası (TSMK, III. Ahmed, nr. 2932/3).

EK-2: İbn Seyyidünnâs'ın Hadis Hocalığı Yaptığı Zâhiriyye Medresesi Abdurrahim Arslan, *İbn Seyyidinnâs (ö. 734/1334) ve 'Uyûnü'l-Eser Adlı Eseri*.

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER